

- ♦ موضوع: نظام موضوعات سخنرانی‌های عمومی حرم مطهر رضوی در ماه مبارک رمضان و نوروز ۱۴۰۴
- ♦ تدوین: واحد هیئت اندیشه و رز معاونت تبلیغات اسلامی آستان قدس رضوی
- ♦ پدیدآورندگان: حجج اسلام سید محمد ضیائی، علی ابهری، سیدهادی ضیائی، احمد ربانی اصل، دکتر عبدالرضا آتشین صدف
- ♦ ویراستار ادبی: سید علی آقایی
- ♦ گرافیک: احمد خان بابایی
- ♦ سال چاپ: ۱۴۰۳
- ♦ تعداد صفحات: ۱۳۴ صفحه
- ♦ مشخصات ظاهری: قطع رقعی

مسک بهار معنویت

نظام موضوعات سخنرانی های عمومی حرم مطهر
در ماه مبارک رمضان و نوروز ۱۴۰۴

امام خمینی:

از همه بالاتر این است که انسان خودش را اصلاح کند در ماه رمضان، ما محتاج به اصلاح هستیم، محتاج به تهذیب نفس هستیم، تا آن دم آخر ما محتاجیم. پیغمبرها هم محتاجند. انبیای بزرگ هم محتاجند، منتها آنها احتیاج خودشان را فهمیده اند و دنبالش عمل کرده اند و ما از باب اینکه حجاب داریم نتوانستیم بفهمیم و به تکالیف خوامان عمل نکردیم.

(صحیفه امام؛ جلد ۱۸، خرداد ۱۳۶۳)

مقام معظم رهبری:

امسال بهار طبیعت تقارن پیدا کرده است با بهار معنویت؛ ماه رمضان. همچنانی که درباره‌ی بهار فرمودند که: «تن می‌پوشانید از باد بهار»، درباره‌ی بهار معنویت ماه رمضان هم باید تمسک کنیم به این جمله: «ألا فتعرضوا لها»، «إِنَّ فِي آيَاتِ دَهْرِكُمْ نَفَحَاتَ أَلَا فتعرضوا لها». نسیم معنویت در ماه مبارک رمضان شامل حال همه است و خودمان را باید آماده کنیم. دل‌هایمان را در معرض این نسیم معنوی و الهی و معطر بگذاریم.

تولیت معزز آستان قدس رضوی:

ماه مبارک رمضان ماه عزیزی است که خداوند بندگان را در آن به ضیافت خویش دعوت کرده است. پیامبر عظیم الشان اسلام (ص) در حدیثی می‌فرماید: «أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ قَدْ أَقْبَلَ إِلَيْكُمْ شَهْرُ اللَّهِ». در این حدیث، خطاب حضرت رسول (ص) فقط به مؤمنان نیست، بلکه آن حضرت همه بندگان خدا را به بهره‌بردن از برکات این ماه فرامی‌خواند. البته درک حقیقت و عظمت این ماه که سفره‌گشوده رحمت و مغفرت الهی برای بندگان است، برای ما امکان‌پذیر نیست؛ فقط مقداری می‌دانیم که باید از این ضیافت بهره‌مند شد.

روزنامه قدس شماره ۱۰۳۲۸

- بهار معنویت و امید ۱۳
- اهمیت روزه و آثار آن ۱۳
- اهمیت و جایگاه ماه مبارک رمضان ۱۶
- نقش بانوان در تبلیغ اسلام با محوریت حضرت خدیجه علیها السلام ۱۹
- فضایل ام‌المؤمنین حضرت خدیجه علیها السلام ۲۲
- پرشکوه‌ترین نرمش قهرمانانه تاریخ ۲۵
- مکارم اخلاق از منظر امام حسن علیه السلام ۲۸
- شب‌های قدر: سبک زندگی ۳۱
- شیوه‌های استغفار در قرآن کریم ۳۲
- فضیلت نماز اول وقت در کلام امیرالمؤمنین علی علیه السلام ۳۴
- دعا و مناجات در سیره و سبک زندگی علوی ۳۷
- توبه حقیقی در قرآن (توبه نصح) ۳۹
- امیدواری به رحمت خداوند از منظر قرآن و احادیث ۴۲
- شبهای قدر: امام رضا علیه السلام و زیارت ۴۵
- دعا و تضرع در شب‌های قدر از منظر امام رضا علیه السلام ۴۶
- امیرالمؤمنین علی علیه السلام، الگوی کامل انسانیت از نگاه امام رضا علیه السلام ۴۹
- تقوا و معنویت در آموزه‌های رضوی ۵۳
- شیوه‌های جلب رحمت خداوند از منظر امام رضا علیه السلام ۵۶
- دعا و مناجات در نگرش و سبک زندگی رضوی ۵۹
- شادی و فراغت در آموزه‌های رضوی ۶۱
- شب‌های قدر: معارف اسلامی ۶۳
- تأثیر انتخاب در سرنوشت انسان ۶۴
- معاد باوری در کلام حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السلام ۶۶
- اهمیت تدبر در قرآن از منظر امیرالمؤمنین علی علیه السلام ۶۹
- نقش ولایت‌مداری در سعادت انسان از منظر قرآن ۷۱
- نقش دعا در تعیین و تغییر مقدرات انسان ۷۳
- رعایت احکام الهی، یگانه راه سعادت انسان ۷۵
- جایگاه پدر در اسلام ۷۷

عوامل و موانع رحمت الهی.....	۷۹
عید در اسلام.....	۸۱
شب‌های قدر: سیاست و انقلاب اسلامی.....	۸۵
رابطه معنویت و مسئولیت اجتماعی.....	۸۶
استقامت و پایداری در سیره امیرالمؤمنین علی علیه السلام	۸۹
نوروز فرصتی برای بازسازی فردی و اجتماعی.....	۹۳
جهاد امیرالمؤمنین علی علیه السلام از محراب تا میدان.....	۹۶
انبیا و ائمه اطهار علیهم السلام الگوهای مبارزه با ظلم.....	۹۹
راهکارهای احیای ارزش‌های اسلامی در جامعه.....	۱۰۲
جمهوری و نقش مردم در اسلام.....	۱۰۴
جلوه‌های استکبارستیزی در صحیفه سجادیه.....	۱۰۶
روز جهانی قدس.....	۱۰۹
فرهنگ مقاومت در قرآن.....	۱۱۰
دفاع و حمایت از فلسطین و جبهه مقاومت.....	۱۱۳
وداع با ماه مبارک رمضان.....	۱۱۷
وداع با ماه مبارک رمضان.....	۱۱۸
رسیدگی به فقرا و نیازمندان در نگرش قرآن.....	۱۲۱

مقدمه

ماه رمضان، ضیافتی الهی و فرصتی مغتنم برای خودسازی و تقرب به پروردگار، امسال با بهار طبیعت (نوروز) همزمان شده است. این تقارن مبارک، فرصتی دوچندان برای تجدید حیات معنوی و روحی فراهم می‌آورد و جان‌های تشنه را در بهار معنویت و امید، سیراب می‌سازد. شب‌های قدر، سالروز شهادت جانشوز حضرت علی علیه السلام، ولادت با سعادت امام حسن مجتبی علیه السلام و سالگرد رحلت حضرت خدیجه علیها السلام، همگی بر اهمیت این ماه می‌افزایند و ما را به بهره‌گیری هرچه بیشتر از این فرصت بی‌بدیل فرامی‌خوانند.

مجموعه حاضر با شعار «بهار معنویت و امید»، تلاش دارد تا با تکیه بر آموزه‌های غنی اسلامی و سیره تابناک اهل بیت علیهم السلام، بستری مناسب برای تعمیق درک و فهم اصول و ارزش‌های ولای اسلامی و انسانی فراهم آورد. موضوعات متنوع این مجموعه، از اهمیت روزه و آثار پربرکت آن گرفته تا مکارم اخلاق، نقش بی‌بدیل بانوان در تبلیغ اسلام و تأثیر شگرف دعا و مناجات، همگی در راستای بررسی و تبیین ابعاد گوناگون زندگی معنوی و اجتماعی مسلمانان انتخاب شده‌اند.

در این ایام پرفیض، موضوعاتی همچون فضایل ام‌المؤمنین حضرت خدیجه علیها السلام، شیوه‌های استغفار در قرآن کریم، امیدواری به رحمت واسعه الهی در آیات و روایات، نقش محوری ولایت‌مداری در سعادت انسان و... مورد توجه قرار خواهند گرفت. همچنین، از فرصت نوروز به عنوان سرآغاز نو شدن و تحول، برای بازسازی فردی و اجتماعی بهره خواهیم برد و با الهام از آموزه‌های گهربار امیرالمؤمنین علی علیه السلام و امام رضا علیه السلام، گامی بلند در جهت ارتقای سطح معنوی و اجتماعی خود و جامعه برخواهیم داشت.

هدف از گردآوری این مجموعه، ایجاد بستری برای آگاهی‌بخشی و ارتقای سطح فرهنگ دینی جامعه است. امید است با بهره‌گیری از آموزه‌های قرآنی و حدیثی، بتوانیم فصلی نو در ارتباط معنوی با پروردگار و انسجام اجتماعی رقم بزنیم و در تحقق شعار «بهار معنویت و امید» سهیم باشیم. اهتمام به تبیین این ارزش‌ها و مفاهیم، به‌ویژه در ایام مبارک رمضان و عید سعید فطر، می‌تواند گامی مؤثر در ارتقای سطح معرفتی و فرهنگی جامعه اسلامی، به‌ویژه زائران و مجاوران بارگاه منور رضوی باشد.

the *Journal of the American Medical Association* (JAMA) and the *New England Journal of Medicine* (NEJM) are the most widely cited journals in the field of medicine.

The *Journal of the American Medical Association* (JAMA) is a peer-reviewed medical journal that publishes research, clinical practice, and medical education. It is published weekly by the American Medical Association (AMA).

The *New England Journal of Medicine* (NEJM) is a peer-reviewed medical journal that publishes research, clinical practice, and medical education. It is published weekly by the Massachusetts Medical Society.

Both journals are highly respected and influential in the medical community. They are often cited in medical research and clinical practice.

The *Journal of the American Medical Association* (JAMA) and the *New England Journal of Medicine* (NEJM) are the most widely cited journals in the field of medicine.

The *Journal of the American Medical Association* (JAMA) is a peer-reviewed medical journal that publishes research, clinical practice, and medical education. It is published weekly by the American Medical Association (AMA).

The *New England Journal of Medicine* (NEJM) is a peer-reviewed medical journal that publishes research, clinical practice, and medical education. It is published weekly by the Massachusetts Medical Society.

Both journals are highly respected and influential in the medical community. They are often cited in medical research and clinical practice.

The *Journal of the American Medical Association* (JAMA) and the *New England Journal of Medicine* (NEJM) are the most widely cited journals in the field of medicine.

The *Journal of the American Medical Association* (JAMA) is a peer-reviewed medical journal that publishes research, clinical practice, and medical education. It is published weekly by the American Medical Association (AMA).

The *New England Journal of Medicine* (NEJM) is a peer-reviewed medical journal that publishes research, clinical practice, and medical education. It is published weekly by the Massachusetts Medical Society.

Both journals are highly respected and influential in the medical community. They are often cited in medical research and clinical practice.

The *Journal of the American Medical Association* (JAMA) and the *New England Journal of Medicine* (NEJM) are the most widely cited journals in the field of medicine.

The *Journal of the American Medical Association* (JAMA) is a peer-reviewed medical journal that publishes research, clinical practice, and medical education. It is published weekly by the American Medical Association (AMA).

The *New England Journal of Medicine* (NEJM) is a peer-reviewed medical journal that publishes research, clinical practice, and medical education. It is published weekly by the Massachusetts Medical Society.

Both journals are highly respected and influential in the medical community. They are often cited in medical research and clinical practice.

The *Journal of the American Medical Association* (JAMA) and the *New England Journal of Medicine* (NEJM) are the most widely cited journals in the field of medicine.

The *Journal of the American Medical Association* (JAMA) is a peer-reviewed medical journal that publishes research, clinical practice, and medical education. It is published weekly by the American Medical Association (AMA).

The *New England Journal of Medicine* (NEJM) is a peer-reviewed medical journal that publishes research, clinical practice, and medical education. It is published weekly by the Massachusetts Medical Society.

اهمیت روزه و آثار آن

پیام: روزه، یکی از پایه‌های تکامل انسان

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- آیا روزه تنها یک عبادت جسمی است یا می‌تواند به‌طور هم‌زمان تأثیرات عمیق روحی، اجتماعی و حتی بهداشتی بر انسان داشته باشد؟
- چگونه می‌توان از این تأثیرات در زندگی روزمره بهره‌برداری کرد؟
- چرا خداوند بندگانش را با آزمایش‌هایی که ممکن است موجب اذیت و رنج شوند، مانند گرسنگی و تشنگی، مواجه می‌کند؟

تبیین موضوع و پیام:

خداوند برای تربیت بشر و رساندن او به کمال خود، عبادات و وظایف اخلاقی خاصی تعیین کرده است که انسان از طریق آن‌ها به کمال و بهره‌مندی از نعمت‌های الهی دست یابد. ماه رمضان فرصت مناسبی است که در آن انسان می‌تواند با انجام عبادات و حفظ ارتباط معنوی، به تقوا و پاک‌سازی نفس دست یابد. روزه به‌عنوان مهم‌ترین عبادت این ماه، اثرات زیادی بر روح و جسم انسان دارد که در قرآن نیز به آن اشاره شده است. روزه به‌عنوان یک تمرین معنوی، انسان را از لذت‌های جسمی و شهوات دنیوی دور کرده و به تعالی روحی می‌برد. مقام معظم رهبری در این زمینه می‌فرماید: «روزه سرچشمه‌های حکمت را در دل می‌جوشاند. وقتی که حکمت بر دل حاکم شد، آن معرفت نورانی و روشن به وجود

می‌آید.» (مقام معظم رهبری، بیانات در خطبه‌های نماز جمعه، ۱۳۷۸/۰۹/۲۶)

واژه روزه در لغت به معنای خودداری از اعمال خاص است و در شریعت به عنوان خودداری از خوراکی‌ها و نیازهای جسمانی در زمان معین مطرح است. روزه در قرآن به طور گسترده‌ای ذکر شده و بر این تأکید دارد که این فریضه نه تنها برای مسلمانان، بلکه برای امت‌های گذشته نیز واجب بوده است. در این زمینه، روزه به عنوان یک ابزار برای تقویت تقوا و تسلط بر نفس، مورد تأکید قرار گرفته است. در قرآن و احادیث، روزه به عنوان وسیله‌ای برای پالایش روح و افزایش نزدیکی به خداوند معرفی شده است. روزه علاوه بر آثار معنوی، تأثیرات بهداشتی و اجتماعی نیز دارد. این فریضه به انسان‌ها کمک می‌کند تا از نظر جسمی سالم‌تر و از نظر روحی پاک‌تر شوند. روزه در ایجاد برابری اجتماعی میان فقیر و غنی مؤثر است و به ثروتمندان این امکان را می‌دهد تا درد گرسنگی فقرا را احساس کنند. علاوه بر این، روزه سبب یادآوری وضعیت انسان‌ها در قیامت و تأکید بر اهمیت اخلاص در اعمال است. به طور کلی، روزه یک تمرین جامع برای تهذیب نفس، ارتقای تقوا و بهبود سلامت جسمانی است.

مستندات:

♦ سوره مبارکه بقره / ۱۸۳: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

[رسیدن به تقوای الهی، هدف اصلی روزه]

♦ سوره مبارکه بقره / ۱۸۵: شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ...

[بهره‌مندی از قرآن و هدایت با روزه ماه مبارک رمضان]

♦ حدیث قدسی: يَا أَحْمَدُ إِنَّ الْعِبَادَةَ عَشْرَةُ أَجْزَاءٍ تِسْعَةٌ مِنْهَا طَلَبُ الْحَلَالِ فَإِذَا طَيَّبْتَ مَطْعَمَكَ وَشَرَبَكَ فَأَنْتَ فِي حِفْظِي وَكَفَى قَالَ يَا رَبِّ مَا أَوَّلُ الْعِبَادَةِ قَالَ أَوَّلُ الْعِبَادَةِ الصَّوْمُ وَالصَّوْمُ قَالَ يَا رَبِّ وَمَا مِيرَاثُ الصَّوْمِ قَالَ الصَّوْمُ يُورِثُ الْحِكْمَةَ وَالْحِكْمَةُ تُورِثُ الْمَعْرِفَةَ وَالْمَعْرِفَةُ تُورِثُ الْيَقِينَ فَإِذَا اسْتَيْقَنَ الْعَبْدُ لَا يُبَالِي كَيْفَ أَصْبَحَ بِعُسْرٍ أَمْ يُبَسِّرَ بِجَارِ الْأَنْوَارِ ج ۷۴، ص ۲۷؛ ای احمد! عبادت ده بخش است، نه بخش از آن در جستجوی رزق حلال است. پس

هرگاه خوردنی و نوشیدنی را پاکیزه کردی، تو در پناه و حمایت من هستی. عرض کرد: اول عبادت چیست؟ فرمود: اول عبادت، خاموش بودن و روزه گرفتن است. عرض کرد: پروردگارا! دستاورد روزه چیست؟ فرمود: دستاورد روزه گرفتن، حکمت و دستاورد حکمت، شناخت و دستاورد شناخت، یقین است، پس هرگاه بنده به یقین رسید، اهمیتی نمی دهد که چگونه روز را آغاز کند به سختی باشد یا به آسانی.

♦ امام صادق (علیه السلام): إِنَّمَا فَرَضَ اللَّهُ الصَّيَّامَ لِيَسْتَوِيَ بِهِ الْغَنِيُّ وَالْفَقِيرُ وَذَلِكَ أَنَّ الْغَنِيَّ لَمْ يَكُنْ لِيَجِدَ مَسَّ الْجُوعِ فَيَرْحَمَ الْفَقِيرَ لِأَنَّ الْغَنِيَّ كُلَّمَا أَرَادَ شَيْئاً قَدَرَ عَلَيْهِ فَأَرَادَ اللَّهُ تَعَالَى أَنْ يُسَوِّيَ بَيْنَ خَلْقِهِ وَأَنْ يُذِيقَ الْغَنِيَّ مَسَّ الْجُوعِ وَالْأَلَمَ لِيَرِقَّ عَلَى الضَّعِيفِ وَيَرْحَمَ الْجَائِعَ (وسائل الشيعة، ج ۷، ص ۳)؛

• به راستی خداوند روزه را واجب کرد تا به وسیله آن بین تهیدستان و ثروتمندان برابری ایجاد کنند و این برای آن است تا ثروتمندان که هرگز درد گرسنگی و فقر را احساس نکرده اند، به فقیران رحم آورند، زیرا اغنیا، هرگاه (خوردنی و آشامیدنی) را اراده نموده اند (و هوس هر نوع مأكولات و مشروبات کردند) برایشان میسر است، پس خداوند متعال «روزه را واجب نمود» تا بین بندگان از فقیر و غنی، مساوات و برابری به وجود آورد و این که سرمایه داران مسلمان، گرسنگی و درد فقیران را لمس نمایند تا بر آنان شفقت ورزند و ترحم کنند.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. مهری، محمدجواد، آثار و برکات روزه داری در دنیا، قبر و قیامت، قم: انتشارات رواق دانش، ۱۳۸۰.
۲. اصغر، طاهرزاده، روزه دریچه ای به عالم معنا، اصفهان: انتشارات لب المیزان، ۱۴۰۰.

اهمیت و جایگاه ماه مبارک رمضان

پیام: ماه رمضان ماه برکت و رحمت

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- ماه رمضان چه جایگاهی در دین اسلام دارد و چگونه می‌توان از فرصت‌های آن بهره برد؟
- چگونه می‌توان از برکات و رحمت‌های ماه رمضان به‌طور عملی در زندگی روزمره استفاده کرد و اثرات آن تنها محدود به این ماه نباشد؟

تبیین موضوع و پیام:

ماه مبارک رمضان یکی از مهم‌ترین ماه‌ها در تقویم اسلامی است که در آن برکات و رحمت‌های ویژه‌ای از سوی خداوند به بندگانش می‌رسد. این ماه، فرصتی برای تطهیر روح، بازگشت به سوی خداوند و رشد معنوی است. روزه‌داری به عنوان عبادت اصلی در رمضان، علاوه بر خودداری از خوردن و نوشیدن، به کنترل احساسات و رفتارها پرداخته و زمینه‌ای برای تقویت اراده، تقوی و خودشناسی فراهم می‌آورد. رمضان نه تنها فرصتی برای پاک‌سازی جسم است، بلکه فرصتی برای تأمل و رشد در روابط دینی، اخلاقی و اجتماعی نیز به حساب می‌آید.

شب‌های قدر یکی از ویژگی‌های برجسته رمضان است که در آن تقدیرات یک‌ساله انسان‌ها رقم می‌خورد. این شب‌ها به‌ویژه شب‌های عبادت، دعا و استغفار به درگاه الهی هستند و مسلمانان از این شب‌ها

برای جلب رحمت و مغفرت خداوند استفاده می‌کنند. در این ایام، درهای رحمت و مغفرت باز است و فرصتی فراهم می‌آید تا انسان‌ها گناهان خود را جبران کرده و ارتباط عمیق‌تری با خداوند برقرار کنند. ماه رمضان با این برکات معنوی، زمینه‌ساز تحولات روحی و اخلاقی در زندگی فردی و اجتماعی است.

این ماه، علاوه بر عبادات فردی، فرصتی برای تقویت همبستگی اجتماعی و کمک به نیازمندان است. مسلمانان در ماه مبارک رمضان نه تنها به عبادت می‌پردازند، بلکه به توجه و کمک به مستمندان نیز اهمیت می‌دهند. رمضان یادآوری می‌کند که روابط اجتماعی باید در کنار اعمال فردی تقویت شوند. با فعالیت‌های خیریه، مشارکت در افطارهای جمعی و نمازهای جماعت، مسلمانان می‌توانند احساس همدلی و همبستگی بیشتری با یکدیگر داشته باشند. این ماه، علاوه بر برکات معنوی، آغازگر مسیری است که باید با استمرار در اعمال صالح، ادامه یابد.

مستندات:

♦ سوره مبارکه بقره / ۱۸۳: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

[رسیدن به تقوای الهی، هدف اصلی روزه]

♦ سوره مبارکه بقره / ۱۸۵: شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ...

[بهره‌مندی از قرآن و هدایت با روزه ماه مبارک رمضان]

♦ امیرالمؤمنین علی (ع): قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حَظَبَنَا ذَاتَ يَوْمٍ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ قَدْ أَقْبَلَ إِلَيْكُمُ شَهْرُ اللَّهِ بِالْبَرَكَةِ وَالرَّحْمَةِ وَالْمَغْفِرَةِ شَهْرٌ هُوَ عِنْدَ اللَّهِ أَفْضَلُ الشُّهُورِ وَأَيَّامُهُ أَفْضَلُ الْأَيَّامِ وَلِيَالِيهِ أَفْضَلُ اللَّيَالِيِ وَسَاعَاتُهُ أَفْضَلُ السَّاعَاتِ...

(خطبه شعبانیه، وسائل الشیعه، ج ۱۰، ص ۳۱۳)؛

• مردم! ماه خدا فرا رسید، ماهی که خداوند همه مردم را برای دستیابی به بهترین بهره‌برداری از عمر دعوت کرده است، برای دستیابی به کمالات، برای دستیابی به عفو و بخشش. این ماه، برترین ماه‌ها نزد خداست؛ روزهایش برترین روزها و شب‌هایش برترین شب‌ها و هر

دقیقه‌اش برترین زمان‌هاست.

- ♦ پیامبر گرامی اسلام ﷺ: هُوَ شَهْرُ أَوَّلِهِ رَحْمَةٌ وَأَوْسَطُهُ مَغْفِرَةٌ وَآخِرُهُ عَذَقٌ مِنَ النَّارِ (بحار الانوار، ج ۹۳، ص ۳۴۲)؛
• رمضان ماهی است که ابتدایش رحمت است و میانه‌اش مغفرت و پایانش آزادی از آتش جهنم.
- ♦ پیامبر گرامی اسلام ﷺ: إِنَّ أَبْوَابَ السَّمَاءِ تُفْتَحُ فِي أَوَّلِ لَيْلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ وَلَا تُغْلَقُ إِلَى آخِرِ لَيْلَةٍ مِنْهُ (بحار الانوار، ج ۹۳، ص ۳۴۴)؛
• درهای آسمان در اولین شب ماه رمضان گشوده می‌شود و تا آخرین شب آن بسته نخواهد شد.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. جزایری، سیدمحمدعلی، اوصاف روزه‌داران: شرح خطبه شعبانیه پیامبر اکرم ﷺ، قم: انتشارات امام المنتظر عجل‌الله تعالی فرجه‌الشریف، ۱۳۸۳.
۲. صادقی کوهستانی، زهیر، فضائل ماه رمضان [نگرشی بر حقیقت، اهمیت، فضیلت، اعمال و مراتب رمضان المبارک]، قم: انتشارات شهیدین، ۱۳۹۴.

نقش بانوان در تبلیغ اسلام با محوریت حضرت خدیجه

پیام: تأثیرگذاری بانوان در رویدادهای اجتماعی

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- چرا جمهوری اسلامی بر حضور فعال زنان در عرصه‌های اجتماعی تأکید دارد، درحالی‌که برخی بر این باورند که آموزه‌های اسلامی، نقش اصلی زن را در خانه تعریف کرده‌اند؟
- زنان چگونه می‌توانند در پیشبرد اهداف اسلامی و ترویج ارزش‌های دینی نقش‌آفرین باشند؟

تبیین موضوع و پیام:

تبلیغ دین در اسلام، وظیفه‌ای است که برای همه مسلمانان، اعم از مرد و زن، قرار داده شده است. قرآن و روایات مختلف مسلمانان را به آگاهی از دین، تبلیغ آموزه‌های دینی و تربیت دیگران تشویق کرده‌اند. هرچند در گذشته‌های دور مردان به دلیل برخورداری از امکانات آموزشی بیشتر، پیشگام این فعالیت بودند اما زنان نیز برای تبلیغ دین، توانایی‌های ویژه‌ای دارند. در تاریخ اسلام، زنانی همچون حضرت خدیجه و فاطمه زهرا علیها السلام نقشی برجسته در گسترش دین اسلام ایفا کرده‌اند. در دوران صدر اسلام، زنان مسلمان در کنار مردان به تبلیغ دین پرداخته‌اند و بسیاری از آن‌ها در تاریخ دین اسلام به‌عنوان مبلغین مهم شناخته می‌شوند. حضرت خدیجه علیها السلام نخستین مسلمان بعد از امیرالمؤمنین

علی علیه السلام بود و در تمام مراحل دعوت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم، نقش حمایتی و تعلیمی داشت. حضرت فاطمه زهرا علیها السلام نیز از بزرگ ترین شخصیت های زن در تاریخ اسلام است که به تدریس علوم دینی و پاسخگویی به مسائل دینی پرداخته و در سیاست گذاری های مهم اجتماعی اسلام مشارکت داشت. علاوه بر آن ها، زنانی مانند ام سلیم، ام عطیه و اسماء بنت یزید نیز نقش های برجسته ای در تبلیغ و گسترش دین داشتند.

در کنار این اقدامات دینی، زنان مسلمان مخصوصاً در مقابله با تبلیغات منفی دشمنان اسلام، به ویژه از طریق هنرهای کلامی و شعر، با دشمنان اسلام مبارزه می کردند. در این زمینه، زنانی مانند عصماء دختر مروان و اروی بنت عبدالمطلب با بهره گیری از شعر و سخنان بلیغ، به دفاع از اسلام پرداخته و تلاش کردند تا اندیشه های جاهلی را از بین ببرند. همچنین در دوران بعد، زنان با روایت گری حدیث و تألیف کتاب های علمی و دینی، نقش به سزایی در حفظ و انتقال علوم دینی داشتند.

مستندات:

♦ سوره مبارکه حدید / ۱۰: وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتِلْ أُولَئِكَ أَكْثَرُ دَرَجَةً مِّنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتِلُوا وَكَلَّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ [مصدق بارز این آیه حضرت خدیجه علیها السلام است]

♦ سوره مبارکه توبه / ۱۲۲: فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ

♦ سوره مبارکه توبه / ۷۱: الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ...

[تأکید بر امر به معروف و نهی از منکر به عنوان مسئولیتی عمومی]

♦ سوره مبارکه تحریم / ۱۱-۱۲: وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَتٍ فَرَعَوْنَ... وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِن رُّوحِنَا...

[نقش تاثیرگذار زنان در ایمان و حمایت از پیامبران صلی الله علیه و آله و سلم]

♦ رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم: حَدِيثُهُ وَآيِنٌ مِّثْلُ حَدِيثِ صَدَقْتَنِي حِينَ كَذَبَنِي النَّاسُ وَ

أَرَزَّنِي عَلَى دِينِ اللَّهِ وَأَعَانَنِي عَلَيْهِ بِمَا هَذَا إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَمَرَنِي أَنْ أُبَشِّرَ خَدِيجَةَ بَبَيْتٍ فِي الْجَنَّةِ مِنْ قَصَبِ الزُّمُرُدِ لَا صَحَبَ فِيهِ وَلَا نَصَبَ (بحار الانوار،

ج ۴۳، ص ۱۳۱)؛

• خدیجه و کجاست مانند خدیجه! مرا تصدیق کرد هنگامی که مردم مرا تکذیب کردند و بر دین خدا یاری ام کرد و با همه مال خود کمکم نمود. خدا به من دستور داد خدیجه را بشارت دهم به قصری از زمرد که در بهشت دارد و هیچ رنج و زحمتی در آن نیست.

♦ ابن اثیر جزری در کتاب «اسد الغابة» گوید: خدیجه بنت خویلد بن اسد بن عبد العزی بن قصى القرشیه الاسدیة ام المؤمنین زوج النبی ﷺ اول امراة تزوجها و اول خلق الله اسلم باجماع المسلمین، لم يتقدمها رجل ولا امرأة...»

(اسد الغابة، ج ۵، ص ۴۳۴)؛

• خدیجه دختر خویلد... همسر رسول خدا ﷺ، نخستین زنی بود که رسول خدا ﷺ با او ازدواج کرد و نخستین خلق خدا بود به اجماع مسلمانان که اسلام را اختیار کرد و هیچ مرد و زنی از او پیشی نگرفت.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. صادقپور، فاطمه، خدمات حضرت خدیجه عليها السلام در گسترش اسلام، قم: انتشارات میراث ماندگار، ۱۴۰۱.
۲. نادى، زينب، حضرت خدیجه عليها السلام، تهران: انتشارات نظری، ۱۳۹۸.

۴

فضایل ام‌المؤمنین حضرت خدیجه علیها السلام

پیام: حضرت خدیجه علیها السلام؛ حامی وفادار پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم

سوالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- کمک‌های حضرت خدیجه علیها السلام به پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم بر اساس ایمان بود یا دلدادگی؟
- نقش حضرت خدیجه علیها السلام در حمایت از پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم چه بود؟
- چگونه حضرت خدیجه علیها السلام به اسلام خدمت کرد؟

تبیین موضوع و پیام:

حضرت خدیجه علیها السلام با ویژگی‌های خاص خود از جمله دلسوزی و سخاوت، به پناهگاهی برای نیازمندان تبدیل شد. خانه‌اش در مکه به مکانی برای رسیدگی به فقرا و نیازمندان شناخته می‌شد. او در هر جمعه به فقرا رسیدگی می‌کرد و با دلسوزی به مشکلاتشان گوش می‌داد. در همین خانه، اموال خود را برای کمک به اسلام و پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم خرج می‌کرد و از همه امکانات خود برای نیکوکاری استفاده می‌نمود. قرآن نیز از کسانی که پیش از فتح در راه خدا اتفاق کردند، یاد می‌کند و این اتفاق‌ها را در شرایط سخت پیش از کسب قدرت و حکومتی در مدینه، ستایش می‌کند. حضرت خدیجه علیها السلام، ثروتمندترین زن در جزیره العرب در عصر خود بود و ویژگی‌های اخلاقی او همچون عفاف، سخاوت و کرامت باعث شد تا او را «ملیکه العرب» بنامند. علاوه بر ثروت، وی به عنوان یکی از برجسته‌ترین

زنان مکه، با وفاداری و ایمان به پیامبر گرامی اسلام ﷺ و حمایت از او در سخت‌ترین شرایط شناخته می‌شد. حضرت خدیجه علیها السلام در کنار جایگاه اجتماعی برجسته، در مسیر صلاح و خیر گام برداشت و اموالش را در راه خدا مصرف کرد. در کلام مقام معظم رهبری نیز اشاره به مظلومیت ایشان شده و او را «غریب» و «مظلومه» نامیده‌اند، زیرا در دوره‌ای که زندگی سخت بود، با انفاق‌ها و فداکاری‌های خود در راه دین ایستادگی کرد.

در بیان مقام معظم رهبری آمده که «حضرت خدیجه علیها السلام مظلومه است؛ او واقعاً غریب است.» این تأکید بر فداکاری‌های حضرت خدیجه علیها السلام، به‌ویژه پیش از فتح، زمانی که هیچ‌گونه پشتوانه قدرت و حکومتی نداشتند، نشان‌دهنده مقام والا و فداکاری‌های این بانو در راه اسلام است. ایشان در سخت‌ترین شرایط با انفاق مال، جان و راحتی خود در کنار پیامبر ﷺ ایستادند و به یاری دین خدا پرداختند. (مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار دست‌اندرکاران همایش بزرگداشت حضرت خدیجه علیها السلام، ۱۳۹۵/۲/۲۰)

مستندات:

♦ سوره مبارکه صف / ۱۱۱: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ * تَوَمَّنُونَ بِاللَّهِ وَرُسُولِهِ وُجَّاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

[حضرت خدیجه علیها السلام، مصداق بارز آیه]

♦ سوره مبارکه ضحی / ۸۶: أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَىٰ * وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ * وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَىٰ

[اشاره اکثر تفاسیر به نقش مستقیم حضرت خدیجه علیها السلام در توانگری پیامبر گرامی اسلام ﷺ]

♦ سوره مبارکه فرقان / ۷۴: وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا

♦ [سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ «الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا» قَالَ خُحْنُ هُمْ أَهْلُ الْبَيْتِ وَرَوَى غَيْرُهُ أَنَّ «أَزْوَاجِنَا» خَدِيجَةُ «وَذُرِّيَّاتِنَا» فَاطِمَةُ وَ «قُرَّةَ أَعْيُنٍ»

الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنَ «وَأَجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا» عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (تفسير قمی،

ج ۳، ص ۱۱۷)؛

♦ راوی گوید از امام صادق علیه السلام در مورد این کلام خداوند عزوجل «الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا فُرَّةً أَعْيُنٌ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا»

• پرسیدم، فرمود: ما اهل بیت هستیم... منظور از «أَزْوَاجِنَا» خدیجه، منظور «وَذُرِّيَّاتِنَا» از فاطمه، منظور از «فُرَّةً أَعْيُنٌ» حسن و حسین و منظور از «وَأَجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا» علی ابن ابی طالب است.]

♦ پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله: مَا قَامَ الدِّينُ وَلَا اسْتَقَامَ الدِّينُ إِلَّا بِسَيْفِ عَلِيٍّ وَمَا لِ

خَدِيجَةَ (شیخ طوسی، امالی، ج ۲، ص ۸۳)؛

• دین من برپا نگردید و مقاومت نورزید، مگر با شمشیر علی و ثروت خدیجه.

♦ پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله: يَا خَدِيجَةُ أَنْتَ خَيْرُ أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ وَأَفْضَلَهُنَّ

(انوارالساطعه من الغراء الطاهرة، ص ۷)؛

• همانا ای خدیجه! تو بهترین مادران مؤمنان و با فضیلت ترین آنان هستی.

♦ پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله: خَدِيجَةُ سَابِقَةُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ إِلَى الْإِيمَانِ بِاللَّهِ وَ

بِرَسُولِهِ (بحار الانوار، ج ۱۴، ص ۲۷)؛

• خدیجه بر همه زنان جهان در ایمان به خدا و رسولش پیشی گرفته است.

♦ پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله: أَفْضَلُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ أَرْبَعُ خَدِيجَةُ بِنْتُ حُوَيْلِدٍ وَ

فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ وَ مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ وَ آسِيَةُ بِنْتُ مُزَاحِمٍ امْرَأَةُ فِرْعَوْنَ (بحار

الانوار، ج ۸، ص ۱۷۸)؛

• بهترین زنان بهشتی عبارت اند از: خدیجه، فاطمه، مریم و آسیه.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. هاشمی نژاد، اکرم السادات، سرور زنان جهان ام المؤمنین حضرت خدیجه کبری علیها السلام، قم: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی، ۸، ۱۳۹۵.

۲. گروه محققین مؤسسه البلاغ، فرازهایی از زندگانی حضرت خدیجه کبری علیها السلام، مترجم محمود شریفی، تهران: شرکت چاپ و نشر بین الملل، ۱۳۹۶.

۳. شریعتی، عفت، بانوی فضیلت حامی رسالت حضرت خدیجه علیها السلام، تهران: انتشارات

شیرزاد، ۱۳۹۱.

پرشکوه‌ترین نرمش قهرمانانه تاریخ

پیام: نرمش قهرمانانه؛ پیروزی تدبیر و رسیدن به اهداف با هوشیاری

سوالات اساسی و چالش‌های ذهنی مخاطب:

- چگونه می‌توان بین نرمش و مقاومت، تعادل برقرار کرد؟

تبیین موضوع و پیام

صلح امام حسن علیه السلام نمونه‌ای از «نرمش قهرمانانه» بود که در شرایطی بحرانی برای حفظ اسلام و شیعیان اتخاذ شد. پس از خیانت یاران و تفرقه در سپاه امام علیه السلام، ادامه جنگ با معاویه نه تنها موفقیتی در پی نداشت، بلکه موجب نابودی کامل جبهه حق می‌شد. امام حسن علیه السلام که می‌دانست مردم دیگر انگیزه‌ای برای جهاد ندارند، با درایت، صلح را پذیرفت تا از هدر رفتن نیروهای مؤمن جلوگیری کند و اسلام را از خطر زوال نجات دهد. این تصمیم، نوعی انعطاف راهبردی بود که جای شکست در میدان جنگ، آینده روشنی را برای جریان حق رقم زد.

امام حسن علیه السلام در سخنرانی خود تأکید کرد که این صلح به دلیل عدم همراهی یاران و تزلزل درونی جامعه انجام می‌شود، نه از سر ضعف. او می‌دانست که معاویه پیمان خود را خواهد شکست و چهره واقعی‌اش را آشکار خواهد نمود. این صلح، راهبردی حساب‌شده بود که نشان داد حکومت بنی‌امیه به ارزش‌های دینی پایبند نیست و صرفاً در پی قدرت

است. همان‌گونه که امام علیه السلام پیش‌بینی کرده بود، معاویه پس از صلح، شروط را زیر پا گذاشته و با گفتار و کردار خود، مشروعیت حکومتش را از بین برد.

نرمش قهرمانانه به معنای مانور هنرمندانه برای دست یافتن به مقصود است؛ به معنای این است که سالک راه خدا در هر نوع سلوکی به سمت آرمان‌های گوناگون و متنوع اسلامی که حرکت می‌کند، به هر شکلی و به هر نحوی هست، باید از شیوه‌های متنوع استفاده کند برای رسیدن به مقصود. (مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار پنجاه هزار فرمانده بسیج سراسر کشور، ۱۳۹۲/۰۸/۲۹). این «نرمش قهرمانانه» زمینه را برای قیام عاشورا و روشنگری‌های بعدی فراهم کرد. اگر امام حسن علیه السلام جنگ را ادامه می‌داد، شیعیان نابود می‌شدند و دیگر فرصتی برای حرکت اصلاحی امام حسین علیه السلام باقی نمی‌ماند؛ اما صلح امام حسن علیه السلام، مانند آتش زیر خاکستر، حقیقت را زنده نگه داشت و زمینه‌ساز نهضت‌های بعدی شد. این تصمیم راهبردی نشان داد که گاهی صلح می‌تواند مقدمه‌ای برای پیروزی باشد، همان‌گونه که درنهایت، عاشورا و قیام‌های بعدی بنی‌امیه را رسوا و نابود کردند.

مستندات:

♦ سوره مبارکه انفال / ۶۱: وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلَامِ فَاجْتَنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

• لازم بودن پذیرش صلح برای حفظ اسلام و جلوگیری از نابودی مسلمانان [

♦ سوره مبارکه انفال / ۱۶: وَمَنْ يُؤْمِدْ ذُبْرُهُ إِلَّا مَتَحَرِّفًا لِّقِتَالٍ أَوْ مَتَحَرِّزًا إِلَىٰ فِتْنَةٍ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

[تبیین مقام معظم رهبری ذیل این آیه و نرمش قهرمانانه امام حسن علیه السلام]

♦ سوره مبارکه توبه / ۱۲: وَإِنْ نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ مِّن بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُوا أُمَّةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ هُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ

♦ امام حسن علیه السلام: وَ اللَّهِ مَا سَلَّمْتُ الْأَمْرَ إِلَيْهِ إِلَّا أَنِّي لَمْ أَجِدْ أَنْصَارًا وَلَوْ وَجَدْتُ

أَنْصَاراً لِقَاتِلْتُهُ لَيْلِي وَنَهَارِي حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنِي وَبَيْنَهُ (احتجاج طبرسی، ج ۲، ص ۱۲)؛

• سوگند به خدا! حکومت را به او نسپردم مگر آنکه یارانی نیافتم و اگر یاورانی داشتم، شب و روزم را با او می‌جنگیدم تا خدا میان من و او داوری کند.

♦ امام باقر (ع): إِنَّ الْعِلْمَ الَّذِي وَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ عِنْدَ عَلِيٍّ مِنْ عَرَفَهُ كَانَ مُؤْمِناً وَمَنْ جَحَدَهُ كَانَ كَافِراً ثُمَّ كَانَ مِنْ بَعْدِهِ الْحَسَنُ قُلْتُ كَيْفَ يَكُونُ بَيْتُكَ الْمَنْزِلَةَ وَقَدْ كَانَ مِنْهُ مَا كَانَ دَفَعَهَا إِلَى مُعَاوِيَةَ فَقَالَ اسْكُتْ فَإِنَّهُ أَغْلَمُ بِمَا صَنَعَ لَوْلَا مَا صَنَعَ لَكَ أَمْرٌ عَظِيمٌ (بحار الانوار، ج ۴۴، ص ۱)؛

• علم، آن است که رسول خدا نزد علی قرار داده بود. هر کس آن را بشناسد، مؤمن است و هر کس آن را انکار کند، کافر است. سپس بعد از علی، حسن بود. گفتم: چگونه چنین منزله‌ای دارد، با اینکه برخی از امور را به معاویه سپرد؟ فرمود: سکوت کن، زیرا او آگاه‌تر است به آنچه انجام داده است. اگر آن را انجام نمی‌داد، وضعیت بسیار عظیمی پیش می‌آمد.

♦ امام حسن (ع): يَا جَابِرُ لَا تَغْذِلْنِي وَصَدِّقْ رَسُولَ اللَّهِ فِي قَوْلِهِ إِنَّ إِبْنِي هَذَا سَيِّدٌ وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُصْلِحُ بِهِ بَيْنَ فِتْنَتَيْنِ عَظِيمَتَيْنِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ (الثائب في المناقب، ج ۱، ص ۳۰۷)؛

• جابر! ملامتم نکن. رسول خدا را در گفتارش تصدیق کن که فرمود: به‌راستی که این فرزندم آقا و سرور است، خداوند متعال به‌وسیله او در میان دو گروه بزرگ از مسلمانان صلح و آشتی برقرار می‌کند.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. مطهری، مرتضی، صلح امام حسن (ع)، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۹۲.
۲. خامنه‌ای، سیدعلی، صلح امام حسن (ع) پرشکوه‌ترین نرمش قهرمانانه تاریخ، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی

۶

مکرم اخلاق از منظر امام حسن علیه السلام

پیام: رسیدن به کمال با پیروی از امام حسن علیه السلام به عنوان اسوه اخلاق

سؤالات اساسی و چالش‌های ذهنی مخاطب:

- چگونه می‌توان مکرم اخلاق را در زندگی روزمره به کار گرفت؟
- با وجود این‌همه آدم کلاه‌بردار، بی‌منطق و خشن، مگر می‌توان اخلاقی زندگی کرد؟

تبیین موضوع و پیام:

اگر ما در میان ارزش‌های فراوان اسلام، سلسله ارزش‌های اسلامی که مجموعه‌ای ارزش‌های اسلامی خیلی گسترده است فقط دو ارزش را در نظر بگیریم، یعنی عنصر «گسترش عقلانیت» و عنصر «پرورش اخلاق» را که دو عنصر برجسته از این ارزش‌ها است، اگر همین دو عنصر را در نظر بگیریم که اسلام نسبت به آن‌ها چه تأکیدی کرده، تصدیق خواهیم کرد که اسلام عالی‌ترین هدیه را و وسیله‌ی سعادت را به بشریت عطا کرده است. (مقام معظم رهبری، سخنرانی تلویزیونی رهبر انقلاب به مناسبت عید مبعث، ۱۴۰۰/۱۲/۱۰).

امام حسن علیه السلام بعد از پدر و جد بزرگوارشان به خوبی با بهره‌گیری از مکرم اخلاق خویش و مجسم‌سازی آن در تمام زندگی خویش، الگوی کامل نه فقط از یک امیر بلکه از یک مسلمان واقعی به همگان نشان دادند. باید توجه داشت مکرم اخلاق با محاسن اخلاق تفاوت دارد. محاسن

۲۸

اخلاق یعنی خوبی‌های اخلاق ولی مکارم اخلاق یعنی اخلاق کریمانه و بزرگوارانه که بالاتر از محاسن اخلاق است. اگر کسی بخواهد در این مسیر قدم بردارد، ابتدا باید با مطالعه به شناخت کافی از مکارم اخلاق برسد، سپس با توجه به منافع و آثار به‌کارگیری آن در زندگی و توجه به محرومیت از فضیلت‌های عمل نکردن به این‌ها، مکارم الاخلاق را در زندگی روزمره خود عملی نماید.

مستندات:

♦ سوره مبارکه جمعه / ۳: هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيَّينَ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ...

♦ سوره مبارکه آل عمران / ۱۶۴: قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ...

♦ امام حسن (علیه السلام): ثَلَاثُ خِصَالٍ مِنْ مَّكَارِمِ الْأَخْلَاقِ تُغْطِي مَنْ حَرَمَكَ وَتَصِلُ مَنْ قَطَعَكَ وَتَغْفُو عَمَّنْ ظَلَمَكَ (شیخ صدوق، الخصال، ص ۱۲۵)؛
• سه چیز از مکارم اخلاق است: عطا کنی به کسی که تو را محروم کرده و بپیوندد به کسی که از تو بریده و درگذری از کسی که به تو ستم کرده!
(البته این حدیث از پیامبر نیز نقل شده است)

♦ امام حسن (علیه السلام): مَكَارِمُ الْأَخْلَاقِ عَشْرَةٌ صِدْقُ اللِّسَانِ وَصِدْقُ الْيَأْسِ وَإِعْطَاءُ السَّائِلِ وَحُسْنُ الْخُلُقِ وَالْمُكَافَأَةُ بِالصَّنَائِعِ وَصِلَةُ الرَّجَمِ وَالتَّذَمُّمُ عَلَى الْجَارِ وَمَعْرِفَةُ الْحَقِّ لِلصَّاحِبِ وَقِرَى الضَّيْفِ وَرَأْسُهُنَّ الْحَيَاءُ (تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۳۱۵)؛

• مکارم اخلاق ده چیز است: راست‌گوئی، نوامیدی راستین از غیر خدا، بخشش به نیازمندان، خوش‌خلقی، پاداش در برابر خدمات دیگران، پیوند و رفت‌وآمد با خویشاوندان، حمایت از همسایه، توجه به حقوق دوستان، مهمان‌نوازی و مهم‌ترین این‌ها شرم و حیا.

نابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. خامنه‌ای، سید علی، گزیده احادیث مکارم الاخلاق، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۴۰۳.

۲. عیدی، حمزه و پسندیده، عباس، بررسی و تحلیل روایات مکارم الاخلاق، قم: انتشارات دار الحدیث، ۱۳۹۵.
۳. شیرزاد، امیر، حدیث حلقه خوبان (شرح دعای مکارم الاخلاق امام سجاد ۸)، تهران: انتشارات کتاب طه، ۱۴۰۰.

سبک زندگی
شب‌های قند

۷

شیوه‌های استغفار در قرآن کریم

پیام: پشیمانی از گناه، شرط استغفار

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- آیا گناهان کوچک نیاز به طلب آمرزش ندارند و خداوند از آن‌ها می‌گذرد؟
- آیا این احساس که خداوند گناهان خیلی بزرگ را نمی‌بخشد از منظر قرآن و احادیث صحیح است؟
- چه رابطه‌ای میان استغفار و افزایش رزق و روزی وجود دارد؟

تبیین موضوع و پیام:

استغفار در لغت به معنای طلب آمرزش و عذرخواهی از خداوند است. انسان‌ها به دلیل خطاها و گناهانی که در زندگی خود مرتکب می‌شوند، نیاز به استغفار دارند تا پاک شده و از رحمت خداوند بهره‌مند گردند. در قرآن کریم، استغفار به عنوان یکی از راه‌های بازگشت به خداوند و توبه از گناهان معرفی شده است.

از منظر قرآن، استغفار می‌تواند به صورت فردی یا جمعی صورت گیرد. همچنین یکی از مهم‌ترین شیوه‌های استغفار، یاد خداوند و طلب آمرزش با تذکر از خطاها و اشتباهات است. مسلمانان در مواقعی که مرتکب خطا می‌شوند، با یادآوری مهربانی و بزرگی خداوند، به بخشش او امیدوار شده و با استغفار، پشیمانی واقعی خود را ابراز کرده و خداوند توبه آن‌ها را می‌پذیرد. این مفهوم در جای جای آیات و روایت بخصوص آیه ۱۳۵ سوره مبارکه آل عمران به وضوح نشان داده شده است.

۳۲

مستندات:

♦ سوره مبارکه آل عمران / ۱۳۵: وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرِ اللَّهُ لَهُمْ يَغْفِرِ اللَّهُ لَهُمْ وَمَنْ يَصِرْ عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ

♦ سوره مبارکه نوح / ۱۰-۱۲: فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا يُرْسِلَ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَيُنِيئَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا

♦ سوره مبارکه محمد / ۱۹: فَأَعْلَمَ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ

♦ پیامبر گرامی اسلام ﷺ: مَنْ أَكْثَرَ مِنَ الْإِسْتِغْفَارِ جَعَلَ اللَّهُ لَهُ مِنْ كُلِّ هَمٍّ فَرَجًا وَ مِنْ كُلِّ ضَيِّقٍ مَخْرَجًا وَ رَزَقَهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ (نهج الفصاحه، ح ۳۹۴۱)

• هر کس بسیار استغفار کند، خدا برای او از هر غمی گشایش، از هر تنگنایی رهایی و از جایی که انتظار ندارد روزی می دهد.

♦ پیامبر گرامی اسلام ﷺ: أَكْثَرُوا مِنَ الْإِسْتِغْفَارِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَمْ يَعْلَمْكُمْ الْإِسْتِغْفَارَ إِلَّا وَهُوَ يُرِيدُ أَنْ يَغْفِرَ لَكُمْ (تنبيه الخواطر، ج ۱، ص ۵)؛

• زیاد استغفار کنید؛ زیرا خداوند عزوجل آمرزش خواهی را به شما یاد نداد، مگر برای این که می خواهد شما را بیامرزد.

♦ امام جعفر صادق علیه السلام: مَا مِنْ عَبْدٍ أَذْنَبَ ذَنْبًا فَتَدِمَ عَلَيْهِ إِلَّا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ قَبْلَ أَنْ يَسْتَغْفِرَ (جامع احادیث الشیعه، ج ۱۴، ص ۳۳۸)؛

• هر بنده ای که از گناهی که مرتکب شده پشیمان شود، پیش از آنکه استغفار کند، خداوند گناهش را می آمرزد.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. خامنه ای، سیدعلی، استغفار و توبه: پنج گفتار حضرت آیه الله خامنه ای، تهران، صهباء، ۱۳۹۷.

فصلیت نماز اول وقت در کلام امیرالمؤمنین علی

پیام: سبک شمردن نماز یعنی کم فروشی و سرقت در دین داری

سوالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- چه اشکالی دارد انسان نماز خود را زمانی بجا بیاورد که حس و حال بهتری دارد نه در اول وقت؟
- چرا در آموزه‌های دینی نسبت به نماز اول وقت، بسیار سفارش شده است؟

تبیین موضوع و پیام:

[اولین راه پیوند دل با خدا ترک گناه است.] بعد از ترک گناه، انجام واجبات و از همه واجبات مهم‌تر، نماز است. «وَاعْلَمُ أَنَّ كُلَّ شَيْءٍ مِنْ عَمَلِكَ تَبَعٌ لِّصَلَاتِكَ»؛ همه کار[های] انسان تابع نماز است. نماز را به وقت بخوانید، با توجه و با حضور قلب بخوانید. حضور قلب یعنی بدانید که دارید با یکی حرف می‌زنید؛ بدانید یک مخاطبی دارید که دارید با او حرف می‌زنید. این حالت را اگر در خودتان تمرین کردید، اگر توانستید [در ایام جوانی] این تمرکز را ایجاد کنید تا آخر عمر این برای شما می‌ماند. اگر حالا نتوانستید همان‌طور که گفتم بیست سال بعد سخت است، بیست سال بعدش سخت‌تر است؛ بعد از آن، کسی اگر از قبل نکرده باشد، خیلی خیلی سخت است. از حالا عادت کنید این تمرکز را در حال نماز در خودتان ایجاد کنید و به وجود بیاورید. آن وقت این آن صلاتی است که: «تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ». «تَنْهَى» یعنی شما را نهی می‌کند؛ معنایش

این نیست که مانعی جلوی شما می‌گذارد که شما دیگر نمی‌توانید گناه کنید؛ نه، یعنی دائم به شما می‌گوید گناه نکن. خوب، روزی چند نوبت از درون دل انسان به او بگویند گناه نکن، گناه نکن، انسان گناه نمی‌کند. این نماز است. (مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار دانشجویان در یازدهمین روز ماه رمضان، ۱۳۸۹/۰۵/۳۱)

نماز، به عنوان رکن اساسی دین مبین اسلام، جایگاهی والا و بی‌بدیل در منظومه عبادات و معنویات مسلمانان دارد. این فریضه الهی، نه تنها تجلی بندگی و اطاعت در برابر خالق هستی است، بلکه دریچه‌ای به سوی تزکیه نفس، آرامش دل و نزدیکی به ذات اقدس الهی نیز محسوب می‌شود. در میان آموزه‌های گران‌قدر پیشوایان دین، همواره بر اهمیت اقامه نماز در وقت مقرر آن تأکید فراوان شده است؛ چراکه این عمل، نشان‌دهنده نظم و انضباط در زندگی فردی و اجتماعی مسلمانان و تعهد ایشان به انجام وظایف دینی است.

در این میان، احادیث نورانی مولای متقیان، امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) به عنوان چراغ راهی برای درک جایگاه نماز و ضرورت اقامه آن در اول وقت، پیش روی ما قرار دارد. از منظر مولای متقیان، نماز محور و مبنای تمامی اعمال ماست و چنانچه این فریضه الهی به درستی و در وقت خود انجام شود، سایر اعمال نیز رنگ و بوی الهی به خود خواهند گرفت و موجبات سعادت و رستگاری انسان را فراهم خواهند ساخت.

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه اسرا / ۷۸: أَقِمِ الصَّلَاةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا
- ♦ سوره مبارکه بقره / ۲۳۸: حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ

- ♦ سوره مبارکه عنکبوت / ۴۵: اِنَّ لِمَا اَوْحٰى اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَاَقِمِ الصَّلَاةَ اِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ اَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ
- ♦ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام): صَلِّ الصَّلَاةَ لَوْفَتِهَا الْمُتَوَقَّتِ لَهَا وَلَا تُعَجِّلْ وَقْتُهَا لِفَرَاغٍ وَلَا تُؤَخِّرْهَا عَنْ وَقْتُهَا لِاسْتِغَالٍ وَاعْلَمْ أَنَّ كُلَّ شَيْءٍ مِنْ عَمَلِكَ تَبَعَ لِصَلَاتِكَ (نهج

البلاغه، نامه ۳۷)؛

• نماز را در وقت معینش بخوان و به خاطر بیکاری پیش از وقت اقامه نکن و به خاطر کار از وقت مقرّرش تأخیر مینداز و بدان که هر چیزی از عملت، تابع نماز است.

♦ امیرالمؤمنین علی علیه السلام: إِنَّ أَسْرَقَ النَّاسِ مَنْ سَرَقَ صَلَاتَهُ (بحار الأنوار، ج ۸۳، ص ۳۳۳)؛

• دزدترین مردم کسی است که از نمازش کم بگذارد.

♦ امیرالمؤمنین علی علیه السلام: تَعَاهَدُوا أَمْرَ الصَّلَاةِ وَحَافِظُوا عَلَيْهَا وَاسْتَكْبِرُوا مِنْهَا وَتَقَرَّبُوا بِهَا فَإِنَّهَا كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَاباً مَوْقُوتاً (نهج البلاغه، خطبه ۱۹۹)؛
• امر نماز را مراعات کنید و آن را محافظت نمایید و بسیار به جا آورید و با آن به خدا تقرب جوید؛ زیرا نماز بر مؤمنین فریضه است و نوشته شده و وقت آن تعیین گردیده است.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. نبی نژاد، محمدباقر، شگفتی‌های نماز اول وقت، تهران: نیوغ، ۱۳۹۱.

دعا و مناجات در سیره و سبک زندگی علوی

پیام: دعا کلید رحمت الهی

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- وقتی دعای ما مستجاب نمی‌شود، چرا باید دعا کرد؟
- مگر هدف دعا رسیدن به خواسته‌ها و آرزوها نیست؟

تبیین موضوع و پیام:

دعا و مناجات با خداوند، جلوه‌ای از بندگی خالصانه و ارتباط مستقیم بنده با معبود است. در فرهنگ اسلامی، دعا نه فقط ابزاری برای طلب حاجت، بلکه فرصتی برای پالایش روح، تقویت ایمان و نزدیکی به خداوند محسوب می‌شود. دعا در سیره و سبک زندگی علوی جایگاهی ویژه دارد و امیرالمؤمنین علی علیه السلام به عنوان اسوه تقوا و بندگی، الگویی کامل است. در زندگی امیرالمؤمنین علی علیه السلام، دعا و مناجات نه صرفاً یک عمل فردی، بلکه بخشی جدایی‌ناپذیر از سبک زندگی بود. ایشان در خلوت شب‌ها، در حین نبردها، در دل سختی‌ها و در زمان وفور نعمت، پیوسته به نیایش با خدا مشغول بود. دعا برای ایشان تجلی‌گاه عشق به خداوند، ابراز ضعف و نیاز بنده و وسیله‌ای برای کسب آرامش و تقویت روحیه بود. سبک زندگی علوی نشان می‌دهد که دعا نه فقط در مواقع گرفتاری و نیاز، بلکه باید به صورت مستمر و عاشقانه انجام شود تا ارتباطی زنده و پویا با پروردگار شکل بگیرد.

امیرالمؤمنین علی علیه السلام در مناجات خود، همواره مضامین عمیقی از

توحید، تقوا، تواضع، استغفار و طلب هدایت الهی را به کار می برد. این نیایش ها، علاوه بر بعد فردی، بار تربیتی و اجتماعی نیز دارند و نشان می دهند که چگونه یک فرد می تواند از طریق دعا، به مقام والای بندگی و قرب الهی دست یابد.

مستندات:

♦ سوره مبارکه بقره / ۱۸۶: وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ
♦ سوره مبارکه غافر/ ۶۰: وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ ذَاخِرِينَ

♦ سوره مبارکه اعراف / ۵۵: ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ
♦ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام): الدُّعَاءُ ثُرْسُ الْمُؤْمِنِ وَمَتَى تَكْثُرَ قَرَعُ الْبَابِ يُفْتَحَ لَكَ (اصول کافی، ج ۴، ص ۳۱۴)؛

• دعا سپرد و حفاظ مؤمن است. هر وقت دری را زیاد بکوبی، بالآخره به روی تو باز خواهد شد.

♦ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام): الدُّعَاءُ مِفْتَاحُ الرَّحْمَةِ وَ مُضْبَاحُ الظُّلْمَةِ (بحار الأنوار، ج ۹۳، ص ۳۴۱)؛

• دعا کلید رحمت الهی و چراغ ظلمت و تاریکی ها است.

♦ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام): أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِي الْأَرْضِ الدُّعَاءُ (کافی، ج ۲، ص ۴۶۷)؛

• محبوب ترین عمل نزد خداوند متعال در روی زمین، دعا است.

♦ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام): مَا كَانَ اللَّهُ لِيُفْتَحَ بَابُ الدُّعَاءِ وَيُعْلَقَ بَابُ الْإِجَابَةِ (وسائل الشیعه، ج ۷، ص ۲۷)؛

• نمی شود که خداوند در دعا را به روی انسان باز کند اما در اجابت را بر او ببندد.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. صدریه، پیام، سلمان نژاد، مرتضی، دعا و نیایش در کلام مولا امیرالمؤمنین علی (علیه السلام)، مشهد: به نشر، ۱۳۹۹.

توبه حقیقی در قرآن (توبه نصوح)

پیام: اصلاح رفتار، شرط توبه حقیقی

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- آیا اگر انسان از صمیم قلب پشیمان باشد ولی نتواند گنااهش را ترک کند، توبه‌اش ارزشی ندارد؟

تبیین موضوع و پیام:

توبه حقیقی یا نصوح، یکی از مفاهیم عمیق و اساسی در قرآن بوده و به معنای بازگشت خالصانه و صادقانه به سوی خداوند پس از ارتکاب گناه است. این نوع توبه، نه تنها شامل پشیمانی از گناه و تصمیم به ترک آن بوده، بلکه با اصلاح رفتار و جبران خطاها همراه است.

در اسلام، توبه به عنوان یک راه نجات و بازگشت به سوی خداوند معرفی شده است. خداوند در قرآن کریم، بندگان خود را به توبه و بازگشت دعوت می‌کند و وعده می‌دهد که توبه‌کاران را می‌بخشد و گناهانشان را می‌پوشاند. توبه نصوح، نشانه‌ای از رحمت و بخشش بی پایان الهی است که به انسان‌ها اجازه می‌دهد تا از خطاهای گذشته خود درس بگیرند و به سوی آینده‌ای روشن‌تر حرکت کنند.

مستندات:

♦ سوره مبارکه تحریم / ۸: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُم جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ...

- ♦ سوره مبارکه فرقان / ۷۰: إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا
- ♦ سوره مبارکه نور / ۳۱: ... وَتَوْبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ
- ♦ رسول الله ﷺ و قد سُئِلَ عَنِ التَّوْبَةِ النَّصُوحِ: هُوَ النَّدَمُ عَلَى الذَّنْبِ حِينَ يَفْزُطُ مِنْكَ، فَتَسْتَغْفِرُ اللَّهَ بِنِدَامَتِكَ عِنْدَ الْحَافِرِ، ثُمَّ لَا تَعُودُ إِلَيْهِ أَبَدًا (كنز العمال، حديث ۱۰۴۲۷)؛

- پیامبر گرامی اسلام ﷺ در پاسخ به سؤال از توبه نصوح فرمود: توبه نصوح، پشیمانی از گناهی است که از تو سر می زند، [سپس] فوراً با پشیمانی خود، از خدا آمرزش بخواهی و دیگر هرگز به آن برنگردی.
- ♦ امیرالمؤمنین علی علیه السلام درباره توبه نصوح: نَدَمٌ بِالْقَلْبِ وَاسْتِغْفَارٌ بِاللِّسَانِ وَ الْقَصْدُ عَلَى أَنْ لَا يَعُودَ (تحف العقول، ص ۳۱۰)؛
- پشیمانی قلبی و آمرزش خواهی زبانی و تصمیم [جدی] بر اینکه به گناه بازنگردد.
- ♦ امام کاظم علیه السلام درباره آیه «تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَصُوحًا»: يَتُوبُ الْعَبْدُ ثُمَّ لَا يَرْجِعُ فِيهِ (بحار الأنوار، ج ۶، ص ۲۰)؛
- توبه نصوح این است که بنده توبه کند و دیگر به گناه بازنگردد.

داستان نصوح در مثنوی معنوی:

شرح این توبه‌ی نصوح از من شنو بگرویدستی، ولیک از نو گرو بود مردی پیش از این، نامش نصوح بُد ز دلاکی زن او را فتوح نصوح مردی با هیئت و قیافه زنانه بود. او در حمام‌های زنان به کار دلاکی مشغول بود و مخصوصاً دختر شاه را دلاکی می‌کرد. کسی هم به جنسیت حقیقی او پی نبرده بود. او سالیان متمادی بر این کار بود و از این راه، هم امرار معاش می‌کرد و هم ارضای شهوت. گرچه چندین بار به حکم وجدان توبه کرده بود اما هر بار اخگر شهوت، او را به کام خود اندر می‌ساخت. روزی نصوح برای رهایی از این فعل قبیح، نزد عارفی ربانی رفت و به او گفت مرا نیز دعا کن. آن عارف که مردی روشن بین بود، بی‌آنکه خواسته‌ی او را بپرسد، بفراست دریافت که مشکل او چیست؛ به عبارت دیگر ضمیر او را خواند، ولی چیزی به رویش نیاورد. فقط تبسمی

کرد و گفت ان شاء الله توبه نصیبت می شود.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. صادق کوهستانی، عطیه، توبه نصوح، قم: نسیم حیات، ۱۳۸۳.
۲. خامنه‌ای، سیدعلی، استغفار و توبه، پنج گفتار حضرت آیه الله خامنه‌ای، تهران: صهیبا، ۱۳۹۷.
۳. انصاریان، حسین، توبه آغوش رحمت، قم: دارالعرفان، ۱۳۹۳.

امیدواری به رحمت خداوند از منظر قرآن و احادیث

پیام: مؤمن در میان خوف و رجا

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

• آیا امید به رحمت خداوند، سبب سهل‌انگاری در عبادات و معاصی نمی‌شود؟

تبیین موضوع و پیام:

امیدواری به رحمت الهی یکی از مفاهیم کلیدی در نظام معرفتی و تربیتی اسلام است که انسان را از یأس و ناامیدی دور کرده و او را به سوی حرکت و تکامل در مسیر بندگی خداوند هدایت می‌کند. در آموزه‌های اسلامی، «امید» بر پایه شناخت صفات خداوند، از جمله رحمت، مغفرت و کرم الهی بنا شده است. این امید، نه فقط عامل آرامش روانی و انگیزه برای تلاش در دنیا، بلکه راه‌گشای نجات ابدی در آخرت نیز شمرده می‌شود.

در قرآن کریم و احادیث اهل بیت علیهم‌السلام، همواره تأکید شده که مؤمن نباید به گونه‌ای امیدوار باشد که بی‌محابا گرفتار گناه شود و بر عفو الهی تکیه کند (افراط در امید) و نباید چنان دچار خوف از خداوند شود که از بازگشت به مسیر درست دست برداشته و ناامید از آمرزش الهی شود. امیدواری به رحمت خداوند، توازنی تربیتی میان خوف و رجا است که فرد را به کوشش در جهت اصلاح نفس و عمل صالح ترغیب می‌کند.

تأکید بر این موضوع در متون دینی برای جلوگیری از یأس که در قرآن از القائنات شیطان و گناه کبیره معرفی شده، بسیار حائز اهمیت است.

همچنین رویکرد رحیمانه اسلام، نشان دهنده لطف گسترده و بی نهایت خداوند است که بندگان خود را به بازگشت و توبه دعوت می کند.

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه زمر/ ۵۳: قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ
- ♦ سوره مبارکه حجر/ ۴۹: نَبِّئْ عِبَادِيَ أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ
- ♦ سوره مبارکه حجر/ ۵۶: قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِن رَّحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ
- ♦ امام صادق علیه السلام: أَرْجُ اللَّهَ رَجَاءً لَا يُجِزُّكَ عَلَىٰ مَعَاصِيهِ وَ خِفَ اللَّهَ خَوْفًا لَا يُؤْيِسُكَ مِنْ رَحْمَتِهِ (تحف العقول، ص ۳۰۴)؛

• آن چنان به خدا امید داشته باش که تو را بر معصیت او گستاخ نسازد و آن چنان از خدا بترس که تو را از رحمتش ناامید نسازد.

♦ پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَلَقَ الرَّحْمَةَ يَوْمَ خَلَقَهَا مِائَةَ رَحْمَةٍ فَأَمْسَكَ عِنْدَهُ تِسْعًا وَتِسْعِينَ رَحْمَةً وَأَرْسَلَ فِي خَلْقِهِ كُلِّهَا رَحْمَةً فَلَوْ يَعْلَمُ الْكَافِرُ بِكُلِّ الَّذِي عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الرَّحْمَةِ لَمْ يَيَاسَ مِنَ الْجَنَّةِ وَلَوْ يَعْلَمُ الْمُؤْمِنُ بِالَّذِي عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْعَذَابِ لَمْ يَأْمَنَ مِنَ النَّارِ (نهج الفصاحه، ح ۶۹۷)؛

• خداوند روزی که رحمت را آفرید، صد قسمت آفرید. نود و نه قسمت را پیش خود نگهداشت و یک قسمت را به همه مخلوقات داد. اگر کافر می دانست چقدر رحمت پیش خدا است، از بهشت مأیوس نمی شد و اگر مؤمن می دانست چقدر عذاب پیش خدا است، از جهنم ایمن نبود.

♦ امام صادق علیه السلام: لَمَّا قِيلَ لَهُ مَا كَانَ فِي وَصِيَّةِ لُقْمَانَ كَانَ فِيهَا الْأَعَاجِبُ وَكَانَ أَعْجَبُ مَا فِيهَا أَنْ قَالَ لِابْنِهِ خَفِ اللَّهَ خِيفَةً لَوْ جِئْتَهُ بِيَرِّ الثَّقَلَيْنِ لَعَذَّبَكَ وَارْجُ اللَّهَ رَجَاءً لَوْ جِئْتَهُ بِذُنُوبِ الثَّقَلَيْنِ لَرَحِمَكَ (الكافي، ج ۲، ص ۶۷ و بحار الانوار، ج ۷۸، ص ۲۵۹)

• زمانی که از امام صادق علیه السلام پرسیده شد در وصیت لقمان چه بود؟ فرمود: در آن، شگفتی های فراوانی بود و عجیب تر از همه، این است که به پسرش گفت: «از خدا چنان بترس که [گویی] حتی اگر با همه خوبی های انس و جن به پیشگاهش برسی، عذابت می کند و چنان به خدا امیدوار باش که [گویی] حتی اگر با همه بدی های انس و جن به

پیشگاهش برسی، به تو رحم می‌کند».

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. فرحزاد، حبیب‌الله، امید به رحمت الهی، تهران: انتشارات عطش، ۱۳۹۳.

شبهای قدس
امام رضا علیه السلام و زیارت

دعا و تضرع در شب‌های قدر از منظر امام رضا علیه السلام

پیام: شب‌های قدر فرصتی بی نظیر برای نزدیکی به خدا

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- چرا با وجود این همه تضرع و دعا، مشکلات افراد و جامعه روز به روز بیشتر می‌شود؟
- رابطه مقدرات الهی با دعا چیست؟
- اگر همه چیز به تقدیر الهی در شب قدر مقرر می‌شود، دعا چه فایده‌ای دارد؟

تبیین موضوع و پیام:

شب قدر از منظر امام رضا علیه السلام، شبی است که در آن سرنوشت انسان‌ها برای یک سال آینده مشخص می‌شود. این شب را به این دلیل «لیلة القدر» نامیده‌اند که در آن همه امور از جمله خیر و شر، سود و زیان، رزق و روزی، مرگ و زندگی، اندازه‌گیری و تقدیر می‌شود که نشان‌دهنده اهمیت این شب در نظام آفرینش است؛ زیرا در این شب به فرمان خداوند، تمام جزئیات مرتبط با زندگی انسان‌ها و جهان تعیین می‌شود.

با وجود اینکه سرنوشت انسان در شب قدر رقم می‌خورد، امام رضا علیه السلام تأکید نموده‌اند که دعا می‌تواند بر این تقدیر تأثیر بگذارد. ایشان می‌فرمایند دعا برای آنچه پیش آمده یا خواهد آمد، سودمند است و حتی می‌تواند از وقوع بلا پیشگیری کند. دعا و بلا تا روز قیامت در کشمکش هستند و دعا گاهی بر بلا غلبه می‌کند. این تأکید بر قدرت دعا، نقش انسان در تغییر مسیر زندگی خود را برجسته می‌کند و نشان می‌دهد که

ارتباط با خداوند و طلب خیر از او، می‌تواند سرنوشت را به سمت رحمت و برکت هدایت کند.

مستندات:

♦ سوره مبارکه دخان / ۳ و ۴: **إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ** فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ

♦ سوره مبارکه بقره / ۱۸۶: **وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ**

♦ سوره مبارکه غافر / ۶۰: **وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ**

♦ سوره مبارکه انعام / ۶۳: **قُلْ مَنْ يَنْجِيكُمْ مِّنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً لَّئِنْ أَنجَانَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ**

در مورد وجه تسمیه این شب به «قدر» از حضرت امام رضا علیه السلام روایت شده است که فرمود: **وَيُقَدَّرُ فِيهَا مَا يَكُونُ فِي السَّعَةِ مِنْ خَيْرٍ أَوْ شَرٍّ أَوْ مَصْرَةٍ أَوْ مَنْفَعَةٍ أَوْ رِزْقٍ أَوْ أَجَلٍ وَلِذَلِكَ سُمِّيَتْ لَيْلَةُ الْقَدْرِ...** (عیون اخبار الرضا ج ۲، ص ۱۱۶)؛

• این شب را لیلۃ القدر نامیده‌اند، چون آنچه مربوط به سال است، از قبیل خوبی، بدی، زیان، سود، روزی (معیشت)، مرگ و ولادت در آن شب مقدر می‌شود.

♦ امام رضا علیه السلام: **قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليه السلام: إِنَّ الدُّعَاءَ وَالْبَلَاءَ لَيَتَرَاقِقَانِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ؛ إِنَّ الدُّعَاءَ لَيُرَدُّ بِالْبَلَاءِ وَقَدْ أُبْرِمَ إِتْرَامًا** (تحفة الأولیاء، ج ۴، ص ۳۰۷)؛
• امام رضا علیه السلام فرموده‌اند: امام سجاد علیه السلام فرمود که به راستی دعا و بلا تا روز قیامت با هم همراهی کرده و در کشمکش هستند و همانا دعا، از وقوع بلاى قطعی پیشگیری می‌کند.

امام رضا علیه السلام در مورد وظایف مسلمانان در این شب برای برخورداری از فضایل بی‌شمار آن، از پدراناش علیهم السلام از حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السلام روایت کرده است که فرمود:

♦ **قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: مَنْ أَحْيَا لَيْلَةَ الْقَدْرِ غُفِرَتْ لَهُ ذُنُوبُهُ وَلَوْ كَانَتْ عَدَدَ نَجْمِ السَّمَاءِ وَمَقَائِلِ الْحَبَالِ وَمَكَائِلِ الْبَحَارِ** (وسائل الشیعة، ج ۵، ص ۱۷۳)؛

• پیامبر گرامی اسلام ﷺ فرمودند: کسی که شب قدر را به شب‌زنده‌داری مشغول باشد، گناهانش آمرزیده شود؛ گرچه آن گناهان به تعداد ستارگان آسمان و سنگینی کوه‌ها و مقدار آب دریاها باشد.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. شبستری، سید مرتضی، شب قدر و استجابت دعا، تهران: اطلاعات، ۱۳۸۵.

امیرالمؤمنین علی علیه السلام، الگوی کامل انسانیت از نگاه امام رضا علیه السلام

پیام: شناخت بهتر امیرالمؤمنین علی علیه السلام در کلام امام رضا علیه السلام

سؤال اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- چرا امام رضا علیه السلام پس از دوران خفقان بنی امیه و بنی عباس، با بی‌پروایی شروع به معرفی امیرالمؤمنین علی علیه السلام؟ در ملاءعام کرد؟
- امام رضا علیه السلام با معرفی امیرالمؤمنین علی علیه السلام به عنوان انسان کامل، چه هدفی را دنبال می‌کرد؟
- چه ویژگی‌ها و آموزه‌هایی از امیرالمؤمنین علی علیه السلام وجود دارد که امام رضا علیه السلام او را به عنوان الگوی کامل انسانیت معرفی می‌کند؟

تبیین موضوع و پیام:

در کلام امام رضا علیه السلام، امیرالمؤمنین علی علیه السلام به عنوان بزرگ‌ترین شخصیت تاریخ اسلام شناخته می‌شود که در جایگاه ویژه‌ای قرار دارد. امام رضا علیه السلام در پاسخ به سؤال مأمون درباره بزرگ‌ترین فضیلت امیرالمؤمنین علی علیه السلام، به آیه مباهله اشاره می‌کند که در آن خداوند امیرالمؤمنین علی علیه السلام را به عنوان «نفس» پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم معرفی کرده است. این فضیلت منحصر به فرد، دلالت بر مقام عالی و عصمت امیرالمؤمنین علی علیه السلام دارد و هیچ‌کسی از امت اسلامی در این فضیلت با او سهیم نیست.

امام رضا علیه السلام همچنین ولایت امیرالمؤمنین علی علیه السلام را به عنوان معیار شناخت رستگاری در قرآن معرفی کند. در یکی از بیانات خود، از پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم نقل می‌کند کسانی که ولایت امیرالمؤمنین علی علیه السلام

را پذیرفته‌اند، به بهشت رفته و کسانی که با او دشمنی کنند، به جهنم خواهند رفت.

در روایات امام رضا علیه السلام، امیرالمؤمنین علی علیه السلام به عنوان «قرآن ناطق» و کشتی نجات معرفی شده است و کسانی پس از پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم نجات خواهند یافت که به ولایت او تمسک جویند. در مجموع، امام رضا علیه السلام با تأکید بر این ویژگی‌ها، امیرالمؤمنین علی علیه السلام را به عنوان الگوی برتر انسانی، دینی و اجتماعی معرفی می‌کند.

مستندات:

♦ سوره مبارکه آل عمران / ۶۱: ... فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ ...

♦ سوره مبارکه احزاب / ۳۳: ... إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

♦ سوره مبارکه مائده / ۵۵: إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ

♦ امام رضا علیه السلام: مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَرْكَبَ سَفِينَةَ النِّجَاةِ وَيَسْتَمْسِكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى وَيَعْتَصِمَ بِحَبْلِ اللَّهِ الْمُتَيْنِ فَلْيُؤَالَ عَلِيًّا بَعْدِي، وَلْيُعَادِ عَدُوَّهُ، وَلْيَأْتِمِ بِالْأَمَّةِ الْهُدَاةِ مِنْ وَلَدِهِ، فَإِنَّهُمْ خُلَفَائِي وَأَوْصِيَائِي وَحُجَجُ اللَّهِ عَلَى الْخَلْقِ بَعْدِي وَسَادَةُ أُمَّتِي وَقَادَةُ الْأَتَقِيَاءِ إِلَى الْحَبَّةِ، حِزْبُهُمْ حِزْبِي وَحِزْبِي حِزْبُ اللَّهِ، وَحِزْبُ أَعْدَائِهِمْ حِزْبُ الشَّيْطَانِ (عيون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۱، ص ۲۹۳ و ۲۹۹)؛

• هر کس دوست دارد بر کشتی نجات نشیند و به ریسمان مستحکم چنگ زند و ریسمان استوار الهی را بگیرد، باید پس از من رهبری علی را بپذیرد و با دشمنان او دشمن باشد و به امامان هدایتگر از فرزندان او اقتدا کند، آنان جانشین من، اوصیای من و حجت‌های الهی بر خلق پس از من و سروران امت من و رهنمای پارسایان به سوی بهشت‌اند. حزب آنان حزب من و حزب من حزب الله عزوجل است و حزب دشمنان ایشان حزب شیطان است.

♦ امام رضا علیه السلام: وَ سَأَلْتُهُ عَنِ الْإِمَامَةِ فِيمَنْ تَحِبُّ وَ مَا عَلَامَةُ مَنْ تَحِبُّ لَهُ الْإِمَامَةُ فَقَالَ لِي إِنَّ الدَّلِيلَ عَلَى ذَلِكَ وَ الْحُجَّةَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَ الْقَائِمَ فِي

أُمُورِ الْمُسْلِمِينَ وَالتَّاطِقَ بِالْقُرْآنِ وَالْعَالَمَ بِالْأَحْكَامِ أَخُو نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ وَ خَلِيفَتُهُ عَلَى أُمَّتِهِ وَ وَصِيُّهُ عَلَيْهِمْ وَ وَلِيُّهُ الَّذِي كَانَ مِنْهُ بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى الْخَفَرُوضُ الطَّاعَةِ يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ وَقَالَ جَلَّ ذِكْرُهُ: إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا - الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ الْمَدْعُوُّ إِلَيْهِ بِالْوَلَايَةِ انْتَبَهَ لَهُ الْإِمَامَةُ يَوْمَ غَدِيرِ خُمٍ بِقَوْلِ الرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ عَنِ اللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ أَلَسْتُ أَوْلَى بِكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ قَالُوا بَلَى قَالَ فَهَنْتُ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيَ مَوْلَاهُ ... (عيون اخبار الرضا ٨، ج ١، ص ٥٤، ح ٣٠)؛

• تیمم بن بهلول از عبد الله بن ابی الهذیل روایت کرده که از او پرسیدم امامت در حق چه کس واجب می‌شود و چیست علامت کسی که از برای او امامت واجب می‌شود؟ گفت: دلیل بر امامت و حجت مؤمنین و قائم به امور مسلمین و ناطق به قرآن و عالم به احکام، برادر پیغمبر خدا، جانشین او بر امتش، وصی او بر ایشان و ولی او است و نسبت به او به منزله هارون نسبت به موسی است. اطاعت از او واجب است طبق بیان حق تعالی که فرموده «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ» و در این آیه او را دارای مقام ولایت خوانده است «إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ»، چه او کسی است که به ولایت خوانده شده و در روز غدیر خم برای وی امامت ثابت شده به گفته رسول خدا از جانب پروردگار که به مردم فرمود: «أَيَا مَنْ مِنْ خَدَتَانِ بَشَرًا أَوْلَى وَ أَحَقُّ نَيْسْتُمْ؟» عرض کردند: بلی! فرمود: «هر کس که من مولای او هستم، پس علی مولای او است.»

♦ اباصلت هروی: قَالَ الْمُتَأَمُّونُ يَوْمًا لِلرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ يَا أَبَا الْحَسَنِ أَخْبِرْنِي عَنْ جَدِّكَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَيِّ وَجْهِ هُوَ قَسِيمُ الْجَنَّةِ وَ النَّارِ وَ بِأَيِّ مَعْنَى فَقَدْ كَثُرَ فِكْرِي فِي ذَلِكَ فَقَالَ لَهُ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَلَمْ تُرَوِّعَ عَنْ أَبِيكَ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ حُبُّ عَلِيٍّ إِيْمَانٌ وَ بُغْضُهُ كُفْرٌ فَقَالَ بَلَى فَقَالَ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَسِمَةُ الْجَنَّةِ وَ النَّارِ إِذَا كَانَتْ عَلَى حُبِّهِ وَ بُغْضِهِ فَهُوَ قَسِيمُ الْجَنَّةِ وَ النَّارِ (عيون اخبار الرضا ٨، ج ١، ص ٩٦)؛

• اباصلت هروی نقل کرده است که روزی مأمون به امام رضا علیه السلام

گفت: یا اباالحسن! ما را از پدرت امیرالمؤمنین آگاه ساز که به چه علت تقسیم‌کننده بهشت و جهنم خوانده شده است؟ این مطلب فکر مرا مشغول ساخته است. پس امام رضا علیه السلام به او فرمود: ای امیرالمؤمنین! آیا تو از پدرت و او از پدرانش از ابن عباس از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم نقل نکردید که گفت از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم شنیدم می‌فرمایند: دوست داشتن علی ایمان و دشمنی با علی کفر است؟ پس مأمون پاسخ داد آری! سپس حضرت فرمودند: پس زمانی که ایمان و کفر بر اساس حبّ و بغض او باشد، بهشت و دوزخ را تقسیم می‌کند، بنابراین او «قسیم الجنة و النار» است.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. طباطبایی، سید علی، انسان کامل و معرفت امام و امامت در کلمات دُرر بار حضرت ثامن الحجج علی بن موسی الرضا ۸، قم: انتشارات مطبوعات دینی، ۱۳۸۸.

تقوا و معنویت در آموزه‌های رضوی

پیام: معنویت؛ ارتباط قلبی با خدا و رسیدن به آرامش درونی

سوالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- چگونه می‌توان در جامعه‌ای که معیارهای ظاهری و مادی غالب هستند، ارزش‌گذاری افراد را بر اساس تقوا و معیارهای الهی نهادینه کرد؟

تبیین موضوع و پیام:

امام رضا علیه السلام درباره ملاک و معیار ارزیابی و ارزش‌گذاری افراد بر محوریت تقوا تأکید فرموده‌اند. ایشان به روشنی بیان کرده‌اند که فضیلت انسان‌ها، نه بر اساس نسب و جایگاه اجتماعی، بلکه بر مبنای تقوا و اطاعت از خداوند تعیین می‌شود. در روایتی آمده است که آن حضرت علیه السلام در واکنش به تمجید از نسب شریفش، با تکیه بر آیه «إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاهُمْ»، بر برتری اهل تقوا تأکید کرده و هرگونه تمایز بر مبنای نسب یا موقعیت را نفی نمودند. این نگرش امام علیه السلام، نشان می‌دهد که کرامت انسان‌ها تنها با معیارهای الهی و معنوی سنجیده می‌شود.

همچنین امام رضا علیه السلام به برادرش زید که برای خود برتری خاصی به واسطه انتساب به اهل بیت علیهم السلام قائل بود، پاسخ داده و او را از این تصور اشتباه بر حذر داشت. امام علیه السلام توضیح دادند اگر کسی از خاندان اهل بیت علیهم السلام از خداوند اطاعت نکند، از آن خاندان به شمار نمی‌آید. ایشان ضمن اشاره به ماجرای فرزند حضرت نوح علیه السلام، به صراحت اعلام کردند که معنویت و تقوا، معیار اصلی قرب و ارزش نزد خدای متعال

است. این نگرش، علاوه بر تأکید بر اهمیت تقوا، پیام روشنی برای همه انسان‌ها دارد؛ فضیلت و سعادت با عمل به دست می‌آید، نه با ادعا یا ارتباط نسبی.

این سخنان امام رضا علیه السلام برای جامعه امروز نیز آموزنده و الهام‌بخش است. در دنیایی که ارزش‌گذاری‌ها غالباً بر اساس ملاک‌های ظاهری، نژادی یا جناحی انجام می‌شود، تأکید بر تقوا و اطاعت خداوند، راهنمایی برای تحقق عدالت و کرامت است. حضرت علیه السلام به وضوح نشان دادند که در مکتب اهل بیت علیهم السلام، فقط کسانی که به اصول و ارزش‌های الهی پایبند هستند، شایسته احترام و تکریم‌اند و کسانی که از این مسیر فاصله می‌گیرند، فارغ از هر نسب یا موقعیتی، منزلت و جایگاهی ندارند.

مستندات (آیات و روایات):

♦ سوره مبارکه تغابن / ۱۶: فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِّأَنْفُسِكُمْ ...

♦ سوره مبارکه بقره / ۱۹۷: ... وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَىٰ وَاتَّقُونِ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ

♦ سوره مبارکه حجرات / ۱۳: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

♦ قَالَ رَجُلٌ لِلرَّضَا علیه السلام وَاللَّهِ مَا عَلَىٰ وَجْهِ الْأَرْضِ أَشْرَفُ مِنْكَ أَبَا فَقَالَ التَّقْوَىٰ شَرَفُهُمْ وَطَاعَةُ اللَّهِ أَخْطَثُهُمْ فَقَالَ لَهُ آخِرُ أُنْتِ وَاللَّهِ خَيْرُ النَّاسِ فَقَالَ لَهُ لَا تَخْلِفْ يَا هَذَا خَيْرٌ مِنِّي مَنْ كَانَ أَتَقَىٰ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَأَطَوَعَ لَهُ وَاللَّهِ مَا نُسِخَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ (عيون اخبار الرضا ۸، ج ۳، ص ۲۳۶)؛

• مردی به امام رضا علیه السلام عرض کرد: قسم به خدا روی زمین کسی از نظر نژاد بهتر از شما نیست، فرمود: تقوا و پرهیزگاری، آنان را به این مقام رسانده و اطاعت و بندگی موجب مقام آنان شده است. دیگری عرض کرد: به خدا تو از تمام مردم بهتری. فرمود: این قسم را نخور؛ بهتر از من کسی است که پرهیزگارتر از من باشد و بیشتر از خدا اطاعت کند. به خدا قسم این آیه نسخ نشده که: «ای مردم، ما همه شما را

نخست از مرد و زنی آفریدیم و آن‌گاه شعبه‌های بسیار و فرق مختلف گردانیدیم تا یکدیگر را بشناسید، همانا بزرگوار و بافتخارترین شما نزد خدا باتقواترین شمايند، همانا خدا کاملاً دانا و آگاه است.»

♦ امام رضا علیه السلام: **إِعْلَمُ أَنَّهُ لَا وَرَعَ أَنْفَعُ مِنْ تَجَنُّبِ مُحَارِمِ اللَّهِ وَ الْكَفِّ عَنْ أَدَى الْمُؤْمِنِ** (فقه الرضا علیه السلام، ص ۳۵۶)؛

• هیچ خويشتن‌داری سودمندتر از دوری از حرام و پرهیز از آزار مؤمنان نیست.

متن نامه امام رضا علیه السلام به جناب عبدالعظيم حسنی در ذکر مصادیقي از تقوا و پرهیزکاری از این قرار است:

♦ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ يَا عَبْدَ الْعَظِيمِ أُنَبِّئُ عَنِّي أَوْلِيَايَ السَّلَامَ وَ قُلْ لَهُمْ أَنْ لَا يَجْعَلُوا لِلشَّيْطَانِ عَلَى أَنْفُسِهِمْ سَبِيلًا وَ مُرْهُمْ بِالصَّدَقِ فِي الْحَدِيثِ وَ آدَاءِ الْأَمَانَةِ وَ مُرْهُمْ بِالسَّكُوتِ وَ تَرْكِ الْجِدَالِ فِيمَا لَا يَغْنِيهِمْ وَ إِقْبَالِ بَعْضِهِمْ عَلَى بَعْضٍ وَ الْمُرَاوَرَةِ فَإِنَّ ذَلِكَ قُرْبَةٌ إِلَيَّ وَ لَا يَسْتَغْلُوا أَنْفُسَهُمْ بِتَمْزِيقِ بَعْضِهِمْ بَعْضًا ... (الاختصاص، ص ۲۴۷)؛

• به دوستانم شیعیان سلام برسان و به آنان بگو: برای شیطان به‌سوی خودشان راهی قرار ندهند. آنان را به راست‌گویی و امانت‌داری فرمان ده و ایشان را به سکوت و ترک جدال در آنچه سودمند نیست، امر کن! ایشان را به توجه به هم و دیدار یکدیگر دعوت کن که این امر باعث نزدیک شدن به من است ...

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. محمدرضایی، علی‌راد، آیین زندگی در سیره رضوی، مشهد: قدس رضوی (وابسته به مؤسسه فرهنگی قدس)، ۱۳۸۹.

شیوه‌های جلب رحمت خداوند از منظر امام رضا علیه السلام

پیام: گمان نیکو به خداوند و رفتارهای اخلاقی صحیح، کلید دریافت رحمت الهی

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- چه عواملی از دیدگاه امام رضا علیه السلام موجب جلب رحمت الهی می‌شود؟
- چگونه می‌توان این آموزه‌ها را در زندگی روزمره برای تقویت ارتباط با خداوند و دریافت لطف و بخشش الهی به کار بست؟

تبیین موضوع و پیام:

امام رضا علیه السلام در تعالیم خود بر اهمیت گمان نیکو به خداوند تأکید ویژه‌ای دارند. از دیدگاه ایشان، اگر انسان نسبت به خداوند حسن ظن داشته باشد، خداوند نیز بر اساس همان گمان نیکو با او رفتار خواهد کرد. در مقابل، اگر فردی گمان بدی به خداوند داشته باشد، رفتار خداوند با او مطابق همان گمان خواهد بود. این مفهوم به روشنی در احادیث امام رضا علیه السلام بیان شده است، جایی که تأکید می‌کنند خداوند متعال با بندگان خویش مطابق تصورات و گمان‌های آنان نسبت به خود عمل می‌کند؛ بنابراین، حسن ظن به خداوند نه تنها موجب تقویت رابطه بنده با خدا می‌شود، بلکه راهی برای جلب رحمت و لطف الهی است. علاوه بر حسن ظن، امام رضا علیه السلام به فضایل اخلاقی دیگری همچون شکرگزاری، طلب آمرزش، صبر و عفو اشاره می‌کنند. به گفته ایشان، بهترین بندگان خداوند کسانی هستند که در برابر نعمت‌ها سپاس‌گزارند،

در مواجهه با خطاها استغفار می‌کنند، در برابر سختی‌ها صبورند و هنگام خشم، گذشت از خود نشان می‌دهند. این صفات، مجموعه‌ای از فضایل اخلاقی‌اند که انسان را به کمال و قرب الهی هدایت می‌کنند.

درنهایت، امام رضا علیه السلام رزق و روزی اندک را نیز به عنوان فرصتی برای نشان دادن شکرگزاری و رضایت از خداوند معرفی می‌کنند. بر اساس حدیثی از ایشان، کسی که از روزی اندک راضی باشد، حتی عمل اندک نیز از او پذیرفته می‌شود. این بیان نشان می‌دهد که پذیرش و رضایت از تقدیر الهی، چه در امور مادی و چه در امور معنوی، زمینه‌ساز دریافت لطف و رحمت خداوند است و انسان را به سوی رشد اخلاقی و معنوی رهنمون می‌سازد.

مستندات:

♦ سوره مبارکه آل عمران / ۳۱: قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

♦ سوره مبارکه یوسف / ۸۷: ... وَلَا تَيَاسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَيْئَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ

♦ سوره مبارکه اعراف / ۵۶: ... إِنْ رَحِمْتَ اللَّهُ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ

♦ امام رضا علیه السلام: أَحْسَنِ الظَّنِّ بِاللَّهِ؛ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ بِي؛ إِنْ خَيْرًا فَخَيْرًا وَإِنْ شَرًّا فَشَرًّا (الكافي، ج ۳، ص ۷۲)؛

• به خداوند گمان نیک ببر؛ زیرا خدای عزوجل می‌فرماید: من نزد گمان بنده مؤمن خویشم؛ اگر گمان او به من نیک باشد، مطابق آن گمان با او رفتار کنم و اگر بد باشد نیز مطابق همان گمان بد با او عمل کنم.

♦ امام رضا علیه السلام: فَأَحْسِنِ الظَّنَّ بِاللَّهِ فَإِنَّ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام كَانَ يَقُولُ مَنْ حَسَنَ ظَنُّهُ بِاللَّهِ كَانَ اللَّهُ عِنْدَ ظَنِّهِ بِهِ وَمَنْ رَضِيَ بِالْقَلِيلِ مِنَ الرِّزْقِ قَبِلَ مِنْهُ أَلَيْسَ مِنَ الْعَمَلِ (وسائل الشيعة، ج ۱۵، ص ۲۲۹)؛

• گمان خود را به خدا نیکو کن، همانا حضرت صادق علیه السلام می‌فرمود: هر که گمانش به خدا نیکو باشد، خدا نیز طبق گمانش با او خواهد بود و هر که به روزی اندک خوشنود شود، عمل کم هم از او پذیرفته می‌گردد.

♦ از حضرت رضا علیه السلام درباره بهترین بندگان پرسیدند. حضرت فرمود:

الَّذِينَ إِذَا أَحْسَنُوا اسْتَبْشَرُوا، وَإِذَا أَسَاءُوا اسْتَغْفَرُوا، وَإِذَا أُعْطُوا شَكَرُوا، وَإِذَا ابْتَلَوْا صَبَرُوا وَإِذَا غَضِبُوا عَفَوْا (مسند الامام الرضا عليه السلام، ج ۱، ص ۲۸۴)؛
 • آنان که هرگاه نیکی می‌کنند، خوشحال می‌شوند، هرگاه بدی می‌کنند، طلب آمرزش می‌کنند، هرگاه چیزی به آنان داده می‌شود، سپاس می‌گویند، هرگاه مبتلا و گرفتار می‌شوند، شکیبایی می‌کنند و هرگاه خشمگین می‌شوند، عفو و گذشت می‌کنند.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. راجی، علی، لبخند خدا، قم: انتشارات زائر آستانه مقدسه، ۱۳۹۶.

دعا و مناجات در نگرش و سبک زندگی رضوی

پیام: تغییر سرنوشت خود و جامعه با دعا

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- دعا چه فوایدی دارد؟
- دعایی که قرار نیست مستجاب شود یا آخر کار همانی شود که خدا می‌خواهد، چه فایده‌ای دارد؟
- آداب دعا چگونه است؟

تبیین موضوع و پیام:

از مسائل مهمی که جزء نیازهای انسان محسوب می‌شود، دعا و نیایش است که همانند خداجویی، از فطرت و ضمیر آدمی نشأت می‌گیرد. با این وصف می‌توان گفت دعا یکی از مهم‌ترین ابزارهای است که خداوند متعال برای بندگی کردن در اختیار مخلوقات قرار داده است تا جایی که امام رضا (ع) در رابطه با دعا فرموده‌اند «از دعا به عنوان سلاح و حربه‌ای برای دفع دشمنان درونی و بیرونی استفاده نمایید». آن حضرت (ع) به اصحابش مکرر توصیه می‌فرمود که به سلاح پیامبران متصل و متوسل شوید! از ایشان پرسیدند: سلاح پیامبران (ع) چیست؟ امام (ع) در پاسخ فرمود: دعا.

باتوجه به مشغله‌ها و هیاهوهای دنیایی، این سیره را می‌توان حلقه مفقوده زندگی دانست چراکه باطل در دنیای امروز با هر نوع ابزاری در تلاش است هرچه بیشتر پرده‌های غفلت از معبود را ایجاد کند اما این

دعا و مناجات است که انسان را متوجه به حضور پروردگار جهانیان می‌کند. ضمن آن‌که صرف دعا، آثار و فواید بی‌نظیری دارد که آیات و روایات بسیاری به آن اشاره دارند.

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه بقره / ۱۸۶: وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ
- ♦ سوره مبارکه غافر/ ۶۰: وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ ذَاخِرِينَ
- ♦ سوره مبارکه فرقان / ۷۷: قُلْ مَا يَعْْبَأُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ ...
- ♦ امام رضا علیه السلام: الدُّعَاءُ سِلَاحُ الْمُؤْمِنِ وَ عَمُودُ الدِّينِ وَ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ (صحيفة الرضا علیه السلام، ص ۱۹)؛
- دعا اسلحه مؤمن، ستون دین و نور آسمان‌ها و زمین است.
- ♦ امام رضا علیه السلام: الدُّعَاءُ سِلَاحُ الْأَنْبِيَاءِ علیهم السلام (لثالی الاخبار، ج ۴، ص ۹۸)؛
- دعا و نیایش، اسلحه پیامبران علیهم السلام است.
- ♦ امام رضا علیه السلام: دَعْوَةٌ تُخَفِّفُهَا أَفْضَلُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ سَبْعِينَ دَعْوَةً تُظْهِرُهَا (وسائل الشیعه، ج ۴، ص ۱۱۱۳)؛
- یک دعا در خفا و نهان در نزد خدا، از هفتاد دعای آشکار افضل و بالاتر است.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. محدثی، جواد، دعا، قم: مجمع جهانی اهل بیت b

شادی و فراغت در آموزه‌های رضوی

پیام: شادی و فراغت لازمه تلاش موفق

سوالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- چطور می‌توان با وجود مشکلات معیشتی، شاد بود و اوقات فراغتی داشت؟
- شادی حلال چیست؟
- چگونه باید شاد بود؟

تبیین موضوع و پیام:

شادی و فراغت از امور جدانشدنی زندگی انسان‌هاست و ضروری است برای آن برنامه‌ریزی مناسب داشت. تقسیم وقت و برنامه‌ریزی برای فرصت‌ها و اوقات فراغت نه تنها از اتلاف وقت جلوگیری می‌کند، بلکه طبق فرمایش ائمه اطهار^ع، انسان می‌تواند از آن برای آبادی آخرت خود، بهره‌های فراوان ببرد. امام رضا^ع پیش از هر چیز ما را به تدبیر و برنامه‌ریزی درست در زندگی سفارش کرده‌اند و تأکید شده در برنامه‌ریزی، حتماً ساعتی را برای فراغت و شادی خویش قرار دهید. از مضمون سایر ادله و روایات معلوم می‌شود این امر موجب اثربخشی بیشتر سایر فعالیت‌های انسان حتی در امور عبادی خواهد شد.

مستندات:

♦ سوره مبارکه یونس / ۵۸: قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ

تَمَّا يَجْمَعُونَ

♦ سوره مبارکه غافر / ۷۵: ذَلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ

تَفْرَحُونَ

♦ امام رضا علیه السلام: لَا يَسْتَكْمِلُ عَبْدٌ حَقِيقَةَ الْإِيمَانِ حَتَّى تَكُونَ فِيهِ خِصَالُ ثَلَاثِ
الْتَّفَقُهُ فِي الدِّينِ وَحُسْنُ التَّقْدِيرِ فِي الْمَعِيشَةِ وَالصَّبْرُ عَلَى الرِّزَايَا (بحار الأنوار،

ج ۷۸، ص ۳۳۹)؛

• هیچ بنده‌ای حقیقت ایمانش را کامل نمی‌کند مگر این‌که در او سه خصلت باشد: دین‌شناسی، تدبیر نیکو در زندگی و شکیبایی در مصیبت‌ها و بلاها.

♦ امام رضا علیه السلام: اجْتَهِدُوا أَنْ يَكُونَ زَمَانُكُمْ أَرْبَعَ سَاعَاتٍ سَاعَةً مِنْهُ لِمُنَاجَاةِ
اللَّهِ وَ سَاعَةً لِأَمْرِ الْمَعَاشِ وَ سَاعَةً لِمُعَاشَرَةِ الْإِخْوَانِ وَ الثِّقَاتِ وَ الَّذِينَ يَعْرِفُونَ
غُيُوبَكُمْ وَ يَخْلُصُونَ لَكُمْ فِي الْبَاطِنِ وَ سَاعَةً تَخْلُونَ فِيهَا لِلذَّاتِكُمْ وَ بِهِذِهِ
السَّاعَةِ تَقْدِرُونَ عَلَى الثَّلَاثِ سَاعَاتٍ (فقه الرضا علیه السلام، ص ۳۳۷)؛

• بکوشید که زمانتان را به چهار بخش تقسیم کنید: زمانی برای مناجات با خدا، زمانی برای تأمین معاش، زمانی برای معاشرت با برادران و معتمدانی که عیب‌هایتان را به شما می‌شناسانند و در دل شما را دوست دارند و ساعتی برای کسب لذت‌های حلال. با بخش چهارم توانایی انجام دادن سه بخش دیگر را به دست می‌آورید.

♦ إِنَّ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام سُئِلَ عَنْ فَضْلِ عَيْشِ الدُّنْيَا قَالَ سَعَةُ الْمَنْزِلِ وَكَثْرَةُ

الْمُحِبِّينَ (بحار الأنوار، ج ۷۶، ص ۱۵۲)؛

• از حضرت امام رضا علیه السلام درباره خوشی در دنیا سؤال شد، فرمود: بزرگی منزل و زیادی دوستان.

۶۲

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. فعالی، محمدتقی، آتشین صدف، عبدالرضا، شیوه‌های گذران اوقات فراغت با نگرش به منابع دینی، تهران: موسسه فرهنگی هنری دین و معنویت آل یاسین

شہابی قدر
معارف اسلام

تأثیر انتخاب در سرنوشت انسان

پیام: بهترین تقدیرات الهی برای انسان با تدبیر بر اساس دستورات خداوند متعال

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- اگر خداوند به بهشتی یا جهنمی بودن افراد علم دارد، پس اختیار انسان چه جایگاهی دارد؟
- اگر همه چیز به اراده و مشیت خداوند وابسته باشد، پس تلاش انسان یا دعا کردن چه فایده‌ای دارد؟

تبیین موضوع و پیام:

درباره اراده خداوند و اختیار انسان، سه دیدگاه متفاوت وجود دارد. نخست اینکه همه چیز به جبر طبیعت یا نظام آفرینش یا به اراده خداوندی است و انسان از خود اختیار واقعی ندارد. در نقطه مقابل گفته می‌شود انسان موجودی کاملاً آزاد و مختار بوده و دست خدا پس از آفرینش بسته شده و در مقدرات انسانی دخالتی ندارد. این دو دیدگاه از چالش‌های قدیمی در نظام فکری اندیشمندان بوده است؛ اما در نقطه سوم، در بینش حق و برداشت شده از کلام معصوم علیه السلام و نیز بر اساس آیات روشن الهی که فطرت انسانی بر آن گواه است، اختیار انسان در ذیل اختیار خداوند متعال تعریف شده است. به تعبیر ساده‌تر، خداوند از اختیار خود به انسان ارزانی داشته، همان‌طور که از علم خود به او ارزانی داشته است. این کلام معصوم علیه السلام «لَا جَبْرَ وَلَا تَقْوِیَضَ بَلْ أَمْرٌ بَيْنَ أَمْرَيْنِ»، باوری است که انسان موحد را در زندگی بسیار فعال نگه

می‌دارد؛ یعنی در تمام مراحل زندگی با کمک از خداوند متعال، دعا و تضرع و با عزم و اراده قوی در پی خواسته‌های صحیح خویش قدم بردارد.

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه نجم / ۳۹: وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى
- ♦ سوره مبارکه رعد / ۱۱: ... إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ...
- ♦ سوره مبارکه روم / ۴۱: ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ
- ♦ سوره مبارکه آل عمران / ۱۵۳: ... مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ
- ♦ پیامبر گرامی اسلام ﷺ: مَنْ عَرَضَتْ لَهُ دُنْيَا وَآخِرَةٌ فَاخْتَارَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ لَقِيَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَلَيْسَتْ لَهُ حَسَنَةٌ تَتَّقِي بِهَا النَّارَ وَمَنْ أَخَذَ الْآخِرَةَ وَتَرَكَ الدُّنْيَا لَقِيَ اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَهُوَ رَاضٍ عَنْهُ (بحار الأنوار، ج ۷۶، ص ۳۶۳)؛
- هر کس دنیا و آخرت به او پیشنهاد شود و دنیا را بر آخرت برگزیند، خداوند عزوجل را، بدون هیچ حسنه‌ای که از آتش نجاتش دهد، دیدار کند و هر که آخرت را برگزید و دنیا را فروگذارد، در روز قیامت خدا را دیدار نماید در حالی که از وی خشنود است.

- ♦ امام حسین علیه السلام: إلهي أغْنِنِي بِتَدْيِيرِكَ لِي عَنْ تَدْيِيرِي وَبِاخْتِيَارِكَ عَنْ اخْتِيَارِي (دعای عرفه)؛ خدایا! به تدبیر و برنامه‌ریزی خودت من را از برنامه‌های خودم بی‌نیاز کن و به اختیار خودت از اختیار خودم بی‌نیاز گردان.
- ♦ امام صادق علیه السلام: كَتَبَ رَجُلٌ إِلَى الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَظْمِي مَحْرَقَيْنِ فَكَتَبَ إِلَيْهِ مَنْ حَاوَلَ أَمْرًا بِمَعْصِيَةِ اللَّهِ كَانَ أَفْوَتْ لِمَا يَرْجُو وَ أَسْرَعَ لِمَجِيءِ مَا يَحْذَرُ (کافی، ج ۴، ص ۱۱۷ و بحار الأنوار، ج ۷۹، ص ۳۹۳)؛

- مردی به حسین علیه السلام، نوشت: مرا دو کلمه موعظه کن. ایشان در پاسخ او نوشت: هر که با نافرمانی خدا کاری را بجوید، مطلوب خود را بیشتر از دست دهد و به آمدن آنچه از آن دوری می‌کرده است، بیشتر شتاب بخشد.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. مطهری، مرتضی، انسان و سرنوشت، تهران: صدرا

معاد باوری در کلام حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السلام

پیام محوری: باور به معاد، عامل کنترل‌کننده و مراقب برای انسان

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- چرا باید معاد و قیامت را باور کنیم؟
- معاد چه اثری در زندگی دارد؟
- چه کسی از آخرت خبرآورده تا آن را باور کنیم؟
- آیا یاد مرگ و قیامت، افسردگی نمی‌آورد؟

تبیین موضوع و پیام محوری:

یکی از مضامین تکرارشونده در ادعیه ماه مبارک رمضان، توجه دادن انسان‌ها به عوالم بعد از حیات دنیوی است. توجه دادن به عالم مرگ، عالم قبر، عالم قیامت، گرفتاری‌های انسان در دوران مواجهه با حساب و کتاب و سؤال الهی. توجه به این معنا بسیار مهم است؛ عامل کنترل‌کننده و مراقب برای انسان از جمله عبارت است از توجه به همین عوالم. اینکه بدانیم «لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ» (سوره مبارکه سبا / ۳)؛ یک حرکت کوچک، یک سکون کوچک، یک اقدام کوچک، یک حرف کوچک از دید محاسبه‌کننده دوران بعد از مرگ بیرون نیست و از ما سؤال خواهد شد؛ این خیلی تأثیر می‌گذارد در رفتار ما، در گفتار ما، در حرکات ما. (مقام

معظم رهبری، بیانات در دیدار مسئولان نظام، ۱۳۹۴/۰۴/۰۲)

مستندات:

♦ سوره مبارکه نحل / ۲۳: إِيْهُكُمْ إِلَهُ وَاحِدٌ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكَرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ

♦ سوره مبارکه مؤمنون / ۷۴: وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَّاَكِبُونَ

♦ سوره مبارکه نمل / ۴: إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ أَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ

♦ سوره مبارکه زلزله / ۸۶: يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ

♦ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام): طُوبَى لِنَفْسٍ أَذَتْ إِلَى رَبِّهَا فَرَضَهَا وَعَرَّكَتْ بِجَنِّهَا بُؤْسَهَا وَهَجَرَتْ فِي اللَّيْلِ غُمَضَهَا حَتَّى إِذَا غَلَبَ الْكَرَى عَلَيْهَا افْتَرَشَتْ أَرْضَهَا وَتَوَسَّدَتْ كَفَّهَا فِي مَعْشَرٍ أَشْهَرَ عُيُوبَهُمْ خَوْفُ مَعَادِهِمْ وَتَحَافَتُ عَنْ مَصَاجِعِهِمْ جُنُوبُهُمْ وَهَمَّ مَتَّ بِذِكْرِ رَبِّهِمْ شِفَاهُهُمْ وَتَقَشَّعَتْ بِطُولِ اسْتِغْفَارِهِمْ دُئُوبُهُمْ أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ فَأَتَقِ اللَّهَ يَا ابْنَ حُنَيْفٍ وَلَتَكْفِكَ أَقْرَاصُكَ لِيَكُونَ مِنَ النَّارِ خَلَاصُكَ (نهج البلاغه، نامه ۴۵)؛

• خوشا به حال کسی که وظیفه خود را نسبت به پروردگارش گزارد
باشد و در بلای خویش، صابر باشد و شب هنگام خواب را بر چشم خود حرام کند، یا چون خواب بر او غلبه کند، زمین را نهالی و دست‌های خود را بالش سازد. در میان مردمی که از وحشت قیامت شب را زنده داشته‌اند و از جامه خواب دوری گزیده‌اند و لب‌هایشان به ذکر پروردگارشان می‌جنبید و گناهانشان در اثر آمرزش خواستن فراوانشان ناچیز گشته است. «اینان حزب خداوندند و حزب خداوند رستگارند.»
پس ای پسر حنیف، از خدا بترس. به همان چند قرص نان اکتفا کن تا از آتش‌رهای یابی.

♦ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام): ... أَلَا وَإِنَّ الدُّنْيَا قَدْ أَذْبَرَتْ وَأَذَنْتْ بِإِثْلَاعِ أَلَا وَإِنَّ الْآخِرَةَ قَدْ أَقْبَلَتْ وَأَذَنْتْ بِإِثْلَاعِ أَلَا وَإِنَّ الْمِضْمَارَ الْيَوْمَ وَالسَّبَّاقَ غَدًا أَلَا وَإِنَّ السُّبْقَةَ [السَّبْقَةَ] الْجَنَّةَ وَالْغَايَةَ النَّارَ أَلَا وَإِنَّكُمْ فِي أَيَّامٍ مَهَلٍ مِنْ وَرَائِهِ أَجَلٌ يَحْتُمُّ الْعَجَلُ فَمَنْ أَخْلَصَ لِلَّهِ عَمَلَهُ فِي أَيَّامِهِ قَبْلَ حُضُورِ أَجَلِهِ نَفَعَهُ عَمَلُهُ وَلَمْ يَضُرَّهُ أَجَلُهُ وَمَنْ لَمْ يَعْمَلْ فِي أَيَّامٍ مَهَلِهِ ضَرَّهُ أَجَلُهُ وَلَمْ يَنْفَعُهُ عَمَلُهُ عِبَادَةُ اللَّهِ

افْزَعُوا إِلَى قِوَامِ دِينِكُمْ بِإِقَامِ الصَّلَاةِ لَوْفَتِهَا وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ فِي حِينِهَا وَالتَّصَرُّعِ وَ
الْخُشُوعِ وَصِلَةِ الرَّحِمِ وَخَوْفِ الْمَعَادِ ... (نهج البلاغه، خطبه ۳۸)

• اما بعد، دنیا روی در رفتن دارد و بانگ وداع برداشته و آخرت، روی در آمدن دارد و به ناگاه، رخ می‌نماید. بدانید، که امروز، روز به تن و توشه آوردن اسبان است و فردا روز مسابقه. هر که پیش افتد، بهشت جایزه اوست و هر که واپس ماند، آتش جایگاه او. آیا کسی نیست، که پیش از آنکه مرگش در رسد، از خطای خود توبه کند؟ آیا کسی نیست، که پیش از بدحالی و شوربختی، برای خویش کاری کند. بدانید که شما در این روزهای عمر، غرق امیدها و آرزوهایید و حال آنکه، مرگ پشت سر شما کمین کرده است. هر کس در این روزها، پیش از رسیدن مرگش برای خود کاری کند، کارش بدو سود رساند و مرگش زیان نرساند و هر که در این روزها، قصور ورزد و برای خود کاری نکند، کارش سود ندهد و مرگش زیان رساند.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. باقریان ساروی، احمد، معاد در نهج البلاغه، قم: مهد امیرالمؤمنین ۸، ۱۳۸۱.

۲. ارفع، سیدکاظم، معاد از منظر نهج البلاغه، تهران: هوشمند

اهمیت تدبر در قرآن از منظر امیرالمؤمنین علی علیه السلام

پیام: دستیابی به حقایق نورانی با تدبر در قرآن

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- کسی که معنی قرآن را متوجه نمی‌شود، آیا اگر با وضو و سایر آداب قرآن بخواند، ثواب کامل می‌برد؟
- ما فارسی‌زبان‌ها بهتر نیست بجای خواندن قرآن، ترجمه آن را بخوانیم تا بتوانیم در آن تدبر داشته باشیم؟

تبیین موضوع و پیام:

در فهم اهمیت تدبر در قرآن همین بس که امیرالمؤمنین علی علیه السلام در جای جای نهج البلاغه به ویژگی‌های قرآن و تدبر در آن توجه می‌دهد؛ برای نمونه در خطبه ۱۹۸ نهج البلاغه که حدود پنجاه ویژگی قرآن را بیان فرموده است: «ثُمَّ أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْكِتَابُ نُورًا لَا تَضِلُّهُ مَصَابِيحُهُ وَسِرَاجًا لَا يَخْبُو تَوَقُّدُهُ وَبَحْرًا لَا يَذْرُؤُ قَعْرُهُ وَمِنْهَا جَا لَا يَضِلُّ نَهْجُهُ...» پس قرآن را بر او نازل کرد، نوری که چراغ‌هایش خاموش نشود. چراغی که فروزندگی‌اش کاستی نیابد، دریایی که زرفایش دانسته نگردد و راهی که رونده‌اش را گمراه نکند و پرتوی که روشنایش تاریکی نگیرد...» یا در خطبه ۱۸ که می‌فرماید: «إِنَّ الْقُرْآنَ ظَاهِرُهُ أُنِيقٌ وَبَاطِنُهُ عَمِيقٌ...» قرآن ظاهرش زیبا و باطنش عمیق و ناپیداست...». یک نکته در اینجا وجود دارد. وقتی به ما می‌گویند تدبر کنید، معنایش این است که خدایی که خالق ما است، می‌داند ما ظرفیت رسیدن به آن عمق را داریم، وَاَلَا نمی‌گفتند تدبر کنید. اینکه خدای متعال می‌گوید از قرآن

عمق یابی کنید، معنایش این است که شما می‌توانید. این ظرفیت در شما هست که عمق یابی کنید در قرآن. البته همه باید مواظب باشند که عمق یابی از قرآن با تفسیر به رأی فرق دارد، با تحمیل نظرات خود بر قرآن فرق دارد، با تکیه کردن بر دانسته‌های ناقص و کوتاه بین خود فرق دارد؛ شرایطی دارد. (مقام معظم رهبری، بیانات در محفل انس با قرآن کریم، ۱۴۰۲/۱۲/۲۲)

مستندات:

♦ سوره مبارکه نساء / ۸۲: أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا

♦ سوره مبارکه مؤمنون / ۶۸: أَفَلَمْ يَذْكُرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ

♦ سوره مبارکه ص / ۲۹: كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَذْكُرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ

♦ سوره مبارکه محمد / ۲۴: أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا

♦ امیرالمؤمنین علی علیه السلام: إِنَّ الْقُرْآنَ ظَاهِرُهُ أُنِيقٌ وَبَاطِنُهُ عَمِيقٌ لَا تَفْنَى عَجَائِبُهُ وَلَا تَنْقُضِي غَرَائِبُهُ وَلَا تُكْشِفُ لَظْلُمَاتُ إِلَّا بِهِ (نهج البلاغه، خطبه ۱۸)؛

• قرآن ظاهرش زیبا و باطنش عمیق و ناپیداست، شگفتی‌هایش تمام شدنی نیست و غرابیش پایانی ندارد و تاریکی‌ها جز با قرآن از فضای حیات زدوده نگردد.

♦ امیرالمؤمنین علی علیه السلام: تَذَكَّرُوا آيَاتِ الْقُرْآنِ وَاعْتَبِرُوا بِهِ فَإِنَّهُ أَبْلَغُ الْعِبَرِ (غرر الحکم، ح ۴۴۹۳)؛

• در آیات قرآن تدبر کنید و از آن عبرت آموزید؛ زیرا که قرآن رساترین پندها و عبرت‌هاست.

♦ امیرالمؤمنین علی علیه السلام: وَ تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّهُ رَيِّعُ الْقُلُوبِ وَاسْتَشْفُوا بُيُوتَهُ فَإِنَّهُ شِفَاءُ الصُّدُورِ وَأَحْسِنُوا تِلَاوَتَهُ فَإِنَّهُ أَنْفَعُ الْقِصَصِ (نهج البلاغه، خطبه ۱۱۰)؛

• قرآن را بیاموزید، که آن نیکوترین سخن است. در آن اندیشه کنید، که آن بهار دل‌هاست. از نورش شفا جوید، که آن شفابخش سینه‌هاست و نیکو [و بادقت] بخوانیدش؛ زیرا که آن سودمندترین داستان (تاریخ) است.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. مرادی زنجانی، حسین، روش‌ها و شیوه‌های تدبر در قرآن، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

نقش ولایت‌مداری در سعادت انسان از منظر قرآن

پیام: تا اهل ولایت نباشی، سعادت نیابی

سوالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- خداوند انسان را آزاد آفریده است، آیا پذیرش ولایت غیر خدا با آزادی خدادادی انسان منافات ندارد؟
- چرا باید ولایت دیگران را بپذیریم؟
- مطابق قرآن، حکم و حکومت از آن خداوند است، آیا واقعاً نمی‌شود گفت: ما خداوند را قبول داریم و نیازی به دیگران نداریم؟

تبیین موضوع و پیام:

ولایت‌مداری یعنی قبول سرپرستی ولی در راه رسیدن به سعادت جاودانه. انسان برحسب آیات قرآن و کلام معصومین علیهم‌السلام تحت ولایت سه ولی قرار دارد که ولایتشان در طول یکدیگر است؛ یعنی ولایت خداوند سبحان در مرحله اول و بعد ولایت رسول گرامی اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و ولایت دوازده امام معصوم علیهم‌السلام (انسان کامل عادل معصوم و دلسوز از طرف حق تعالی) و در نهایت ولایت فقیه و مجتهد عادل در زمان غیبت.

اگر انسان این سلسله ولایت را نپذیرد، مفهومش این است که من از ایشان تسلط بیشتری بر طریق سعادت خود دارم و این اولین قدم سقوط بنده ضعیف و ناآگاه از مسیر است.

قبول ولایت حقّه و تبعیت از آن، باعث دوستی حق تعالی می‌شود و کسی که محبوب الهی شد، چون مسیر را یافته و در آن قدم برمی‌دارد،

قطعاً سعادت‌مند خواهد شد. ولایت‌مداری و ولایت‌پذیری، همان وارد شدن به حزب الهی است که راه سعادت است.

مستندات:

♦ سوره مبارکه مائده / ۵۵ و ۵۶: إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ

♦ سوره مبارکه مجادله / ۲۳: لَا تَحِدْ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَتَدَّهُمْ بَرْوَجَ مِّنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

♦ امام الصادق (ع): يَا بَنَ جَنْدَبٍ بَلِّغْ مَعَاشِرَ شِيعَتِنَا وَقُلْ لَهُمْ لَا تَذْهَبَنَّ بِكُمْ الْمَذَاهِبُ قَوْلَ اللَّهِ لَا تَنَالُوا أَلْوَاعَ إِلَّا بِالْوَرَعِ وَالْإِجْتِهَادِ فِي الدُّنْيَا وَمُوَاسَاةِ الْإِخْوَانِ فِي اللَّهِ وَلَيْسَ مِنْ شِيعَتِنَا مَنْ يَظْلِمُ النَّاسَ (تحف العقول، ص ۳۰۳)؛

• ای پسر جندب! به گروه شیعیان ما [پیام] برسان و به آنان بگو: مبادا راه‌های گوناگون، شما را به بیراهه کشاند، زیرا به خدا سوگند که ولایت و دوستی ما، جز با پارسایی و سخت‌کوشی در دنیا و همیاری و همدردی با برادران دینی به دست نیاید و کسی که به مردم ستم کند، شیعه ما نیست.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. طاهری، مهدی، ولایت‌مداری در الگوی پیشرفت اسلام، قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی ^{۱۱}

نقش دعا در تعیین و تغییر مقدرات انسان

پیام: استجابت دعا با مصلحت

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- دعا چه جایگاهی در امور زندگی انسان دارد؟
- چرا دعاها مستجاب نمی‌شوند؟
- خدا از انسان تلاش می‌خواهد. با تلاش و کوشش است که انسان به جایی می‌رسد نه با دعا.

تبیین موضوع و پیام:

دعا پیوند میان عبد با معبود و مخلوق با خالق است. دعا ارتباط فقیر مطلق با غنی مطلق است. دعا اظهار نیاز بندگان است و اطاعت امر (أَدْعُونِي) رَبِّ الْعَالَمِينَ است که اگر نباشد به انسان اعتنایی نخواهد شد. (قُلْ مَا يَعْبَأُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ... (سوره مبارکه فرقان / ۷۷)) می‌توان به‌طور ساده چنین گفت که برخی از مقدرات انسان نیز بستگی به دعای او دارد. اگر انسان از خداوند درخواست کرد، خدا برای او مقدر می‌کند و اگر نخواست، خیر. بنابراین منافاتی بین مقدرات و دعا کردن نیست. دعا هم قبل از مقدر شدن چیزی کارساز است و هم پس از آن؛ به تعبیر دیگر، انسان می‌تواند با دعا عافیت در مقدرات زندگی خود را از خداوند بخواهد و هم می‌تواند با دعا قضا را تغییر دهد.

مستندات:

توجه حق تعالی به انسان با دعا؛
♦ سوره مبارکه فرقان / ۷۷: قُلْ مَا يَعْْبَأُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا

وعدۀ استجابت دعا از سوی خداوند سبحان؛
♦ سوره مبارکه غافر/ ۶۰: وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ
دعا، کلیدهای نجات و گنجینه های رستگاری؛

♦ امام صادق علیه السلام: قَالَ أُمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ الدُّعَاءُ مَفَاتِيحُ النَّجَاحِ وَمَقَالِيدُ الْفَلَاحِ وَخَيْرُ الدُّعَاءِ مَا صَدَرَ عَنْ صَدْرٍ نَقِيَ وَقَلْبٍ تَقَى وَفِي الْمُنَاجَاةِ سَبَبُ النَّجَاةِ وَبِالْإِخْلَاصِ يَكُونُ الْخَلَاصُ فَإِذَا اشْتَدَّ الْفَزَعُ فَأَلَى اللَّهِ الْمُنْفَرِعُ
(الكافي، ج ۳، ص ۶۸، باب أن الدعاء سلاح المؤمن، حديث ۲ و بحار الأنوار، ج ۹، ص ۳۴۱، باب ۲۰، حديث ۱۲)؛

• امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمود: دعا کلیدهای نجات و گنجینه های رستگاری است و بهترین دعا آن دعایی است که از سینه پاک و دلی پرهیزکار برآید و وسیله نجات در مناجات است و خلاصی به اخلاص به دست آید و چون فزع و بی تابی سخت شود، مفزع و پناهگاه خداست.
♦ امام باقر علیه السلام: عَنْ زُرَّارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: قَالَ لِي أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى شَيْءٍ لَمْ يَسْتَنْ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قُلْتُ بَلَى قَالَ الدُّعَاءُ يَرُدُّ الْقَضَاءَ وَقَدْ أَبْرَمَ إِبْرَاهِمًا وَضَمَّ أَصَابِعَهُ (الكافي، ج ۳، ص ۷۰)؛
• امام باقر علیه السلام به من (زراره) فرمود: آیا تو را به چیزی راهنمایی نکنم که پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم در آن استثنا نزده است؟ عرض کردم: آری. فرمود: دعا، قضا را گر چه حتمی و قطعی شده باشد برمی گرداند. حضرت [برای تشبیه و بیان قضای محتوم] انگشتانش را به هم چسباند.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. موسوی اعتماد، سید محمدحسین، «دعا از منظر قرآن و روایات»، قم: انتشارات معصومین علیه السلام، ۱۴۰۱.

رعایت احکام الهی، یگانه راه سعادت انسان

پیام: راه خوشبختی، تمسک به احکام اسلامی و الهی

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- آن کسی که عقل دارد، چه نیازی به احکام دارد؟
- قلبت پاک باشد، هر طوری عمل کردی مانعی ندارد!

تبیین موضوع و پیام:

تمام احکام، حدود و به‌طور کلی، دستورات دین که از آن تعبیر به شریعت می‌شود، از ناحیه پروردگار عالم است که حکیم و عادل مطلق است و به خیر مخلوقش را بهتر از او داناست؛ بنابراین اگر کسی احکام شریعت حقه را قبول نکند یعنی بر این باور غلط است که از خالق خویش بر امورات خود فهم بهتری دارد و این یعنی سقوط در مهالک بزرگ و جلو افتادن از خدا و رسول خدا ﷺ که در آیات متعدد قرآنی به آن اشاره شده است.

زمانی بعضی از دوستان من که در پاریس به ملاقات آیت الله خمینی می‌رفتند از ایشان سؤال می‌کردند، آیا فکر نمی‌کنید این خطر وجود دارد که ادامه این خونریزی و قربانی دادن‌ها در دل‌های مردم یأس ایجاد کند، به‌طوری‌که اصل نهضت از بین برود؟ آیا بهتر نیست کمی دست نگهدارید و به ترتیبی درصد اصلاح موقتی رژیم موجود برآیید؟ آیت الله خمینی در پاسخ، همین قدر گفتند که: «وظیفه ما عمل به احکام الهی است و این دیگر به عهده خداست که نتیجه اعمال ما در زمان حیات ما یا پس از آن تحقق یابد». (به نقل

از پروفسور حامد الگار، برداشت‌هایی از سیره امام خمینی رحمته‌الله، ج ۴، ص ۱۶)

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه حجرات / ۱: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدِرُوا بِإِنِّ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَمِيعٌ عَلِيمٌ
- ♦ سوره مبارکه حجرات / ۱۶: قُلْ أَتَعْلَمُونَ اللَّهَ يَدِينُكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ
- ♦ سوره مبارکه حشر / ۷: ... وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ
- آیات در این خصوص بسیار متعدد است از جمله: نساء ﴿۱۳ و ۱۴﴾، حج ﴿۳۰﴾، توبه ﴿۱۱۲﴾، بقره ﴿۲۲۹﴾، طلاق ﴿۱﴾ و بقره ﴿۱۸۷﴾
- ♦ امیرالمؤمنین علی علیه السلام: إِنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْكُمْ فَرَائِضَ فَلَا تُضَيِّعُوهَا وَحَدَّ لَكُمْ حُدُودًا فَلَا تَعْتَدُوهَا وَنَهَاكُمْ عَنْ أَسْيَاءَ فَلَا تَنْتَهِكُوهَا وَسَكَتَ لَكُمْ عَنْ أَسْيَاءَ وَلَمْ يَدْعُهَا نَسِيَانًا فَلَا تَتَكَلَّفُوهَا (نهج البلاغه، حکمت ۱۰۲)؛
- خداوند اموری را بر شما واجب کرده است، پس هرگز آنها را ضایع نکنید. خداوند خطوط قرمزی را برای شما مشخص کرده است، هرگز از آنها تعدی نکنید. خداوند از چیزهایی شما را نهی کرده است، پس هرگز پرده‌داری نکنید و در مقابل نسبت به اموری سکوت کرده و این از روی فراموشی نبوده، پس خود را به زحمت و تکلف نیندازید؛ (یعنی حرام الهی به جای خود و حلال الهی هم به جای خود).
- ♦ امیرالمؤمنین علی علیه السلام: لَا يَتْرُكُ النَّاسُ شَيْئًا مِنْ أَمْرِ دِينِهِمْ لِاسْتِضْلَاحِ دُنْيَاهُمْ إِلَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مَا هُوَ أَضَرُّ مِنْهُ (نهج البلاغه، حکمت ۱۰۳)؛
- مردم چیزی از امور دینی خویش ترک نمی‌کنند به خاطر این که دنیای خویش را اصلاح و آباد کنند الا اینکه چیزی که بیشتر به آنها ضرر می‌رساند را خداوند به روی آنها باز می‌کند.
- ♦ امیرالمؤمنین علی علیه السلام: لَا قُرْبَةَ بِالتَّوْفَلِ إِذَا أَضَرَّتْ بِالْفَرَائِضِ (نهج البلاغه، حکمت ۳۸)؛
- اگر قرار باشد با انجام کارهای مستحب از کارهای واجب بمانی، هرگز این کارها مستحب نیست و تو را به خدا نزدیک نمی‌کند.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. مشکینی، علی، واجبات و محرمات در شرع اسلام، قم: شفیق: الهادی، ۱۳۸۴.

جایگاه پدر در اسلام

پیام: حفظ حرمت پدر راه رسیدن به بهشت

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- از نظر اسلام پدر در جایگاه پدری چه حق و حقوقی بر گردن فرزند دارد؟
- جایگاه پدر از نگاه قرآن چیست؟
- یک مرد به عنوان پدر چگونه می‌تواند در ایجاد یک جامعه ایده‌آل (امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف) مؤثر باشد؟

تبیین موضوع و پیام:

پدر نیز همانند مادر از مقام و منزلت بالایی برخوردار است. اگر چه بهشت زیر پای پدران نیست اما در دستان زحمت‌کش و نگاه خسته آن‌هاست که از آن ایثار، فداکاری و از خودگذشتگی می‌بارد. پدر در همه ادیان دینی به خصوص اسلام، از احترام زیادی برخوردار است و بعد از مقام ایمان و شرک نورزیدن به خدا، احترام به پدر و مادر قرار دارد. نقش پدر در تربیت کودک غیرقابل انکار است. حضور فعال و مشارکت پدر در تربیت کودک در ایجاد یک محیط سالم، توسعه صحیح شخصیت و رشد اجتماعی و عاطفی کودک تأثیر عمیقی دارد. از تأثیرات عملکرد پدر در تربیت کودک می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: تأثیرگذار در ارتباطات اجتماعی؛ تقویت احساس استقلال؛ آموختن مهارت‌های اجتماعی از پدر؛ الگو مهم رفتاری؛ تقلید مسئولیت‌پذیری و تعهد از پدر؛ تأثیر مثبت در توسعه و رشد ساختار زبانی؛ تأثیر در سلامت روان.

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه اسراء / ۳۳: وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا...
- ♦ سوره مبارکه اسراء / ۲۴: وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِيلِ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا
- ♦ سوره مبارکه انعام / ۱۵۱: ... أَلَّا تُشْكِرُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ...
پیامبر گرامی اسلام ﷺ:
- ♦ نَظَرُ الْوَلَدِ إِلَى وَالِدَيْهِ حُبًّا هُمَا عِبَادَةٌ (بحار الأنوار، ج ۷۴، ص ۸۰):
نگاه با محبت و دوستانه به پدر و مادر، عبادت است.
- ♦ امام صادق علیه السلام: تَحِبُّ لِلْوَلَدِ عَلَى وَالِدِهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ اخْتِيَارُهُ لَوَالِدَتِهِ وَتَحْسِينُ اسْمِهِ وَالْمُبَالَغَةُ فِي تَأْدِيبِهِ (بحار الأنوار، ج ۷۸، ص ۳۳۶ و منتخب میزان الحکمه، ص ۶۱۴):
• فرزند سه حق بر گردن پدرش دارد: انتخاب مادری خوب برای او، نام‌گذاری خوب او و کوشش در تربیت او.
- ♦ امام باقر علیه السلام از پیامبر گرامی اسلام ﷺ: إِيَّاكُمْ وَ عُقُوقَ الْوَالِدَيْنِ فَإِنَّ رِيحَ الْجَنَّةِ يَوْجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ أَلْفِ سَنَةٍ وَ أَيْجِدُهَا عَاقٌ وَلَا قَاطِعَ الرَّحِمِ ... (بحار الأنوار، ج ۷۴، ص ۶۲):
• از عاق والدین شدن بپرهیزید، زیرا با اینکه بوی بهشت از مسافت هزار سال به مشام می‌رسد، عاق شده والدین و کسی که قطع رحم کند، آن بورا احساس نخواهد کرد. (بیش از هزار سال از بهشت فاصله دارد).

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. مهدوی نیا، محمدحسن، جایگاه پدر و مادر در قرآن و احادیث، قم: میراث ماندگار

عوامل و موانع رحمت الهی

پیام: وجوب رحمت بر پروردگار

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- منظور از رحمت خدا چیست؟
- رحمت خدا کسبی است یا خداوند به هرکس دوست دارد عطا می‌کند؟
- راه‌های رسیدن به رحمت الهی و موانع آن چیست؟

تبیین موضوع و پیام:

رحمت، مهم‌ترین و نخستین تجلیات الوهیت الهی نسبت به هستی است؛ زیرا موجودات با رحمت الهی آفریده و ظهور یافته و باقی و برقرار می‌شوند. با نگاهی به مجموعه مصادیق رحمت الهی، می‌توان دریافت که هیچ خیری نیست که از دریچه رحمت نازل نشده باشد؛ بنابراین، اگر بشر خیری را می‌خواهد، باید به این دریچه رحمت توجه کند. در نگرش قرآنی، برخی عوامل مؤثر در کسب رحمت الهی عبارت‌اند از استغفار و توبه، رحم بر مخلوقات، صبر و بردباری در مقابل مصائب و مشکلات. همچنین برخی موانع کسب رحمت الهی از منظر قرآن عبارت‌اند از کفر و بی‌ایمانی، پیروی از شیطان، یأس و ناامیدی از رحمت خدا، گناهان و نیز انتظار بدبختی برای دیگران.

مستندات:

♦ سوره مبارکه کهف / ۵۸: وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ...

- ♦ سوره مبارکه اعراف / ۱۵۶: ... وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ...
- ♦ سوره مبارکه زمر / ۵۳: قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ...
- ♦ سوره مبارکه حدید / ۲۸: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِن رَّحْمَتِهِ...
- ♦ پیامبر گرامی اسلام ﷺ: لَوْ تَعْلَمُونَ قَدَرَ رَحْمَةِ اللَّهِ لَا تَكَلُمُوا عَلَيْهِ (کنزالعمال، ح ۱۰۳۸۷)؛
- ♦ اگر میزان رحمت الهی را می دانستید، به آن پشت گرم می شدید.
- ♦ امام صادق علیه السلام: اَرْجُ اللَّهَ رَجَاءً لَا يُجَرِّئُكَ عَلَىٰ مَعَاصِيهِ وَخَفِ اللَّهَ خَوْفًا لَا يُؤْيِسُكَ مِنْ رَحْمَتِهِ (امالی صدوق، ص ۱۴)؛
- ♦ به خداوند امیدوار باش، امیدی که تو را بر انجام معصیتش جرئت نبخشد و از او بیم داشته باش، بیمی که تو را از رحمتش ناامید نگرداند.
- ♦ امیرالمؤمنین علیه السلام: أَبْلُغْ مَا تَسْتَدِرُّ بِهِ الرَّحْمَةَ أَنْ تُضْمِرَ لِجَمِيعِ النَّاسِ الرَّحْمَةَ (تصنیف غرر الحکم و درر الکلم، ص ۴۵۰، ح ۱۰۳۴۴)؛
- ♦ مؤثرترین وسیله جلب رحمت خدا این است که خیرخواه همه مردم باشی.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. فرحزاد، حبیب الله، امید به رحمت الهی،

عید در اسلام

پیام: عید یعنی توجه به حقیقت

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- معیار عید بودن چیست؟
- عید که بدون بزن و بکوب نمی‌شود، چرا اسلام با شادی مخالف است؟
- آیا تعبیر اعیاد ایرانی اسلامی درست است؟ مگر اعیاد ایران باستان مثل نوروز اسلامی است؟

تبیین موضوع و پیام:

شادمانی، جشن و برگزاری مراسم ویژه به مناسبت‌ها و یادبودها، امری است که تقریباً در تمامی فرهنگ‌ها و جوامع انسانی به چشم می‌خورد. گاه این اعیاد ریشه در سنت‌های دیرینه دارند و گاه برآمده از آموزه‌های دینی هستند. هر فرهنگی، هدف از برگزاری این جشن‌ها را متناسب با باورها و ارزش‌های خود تفسیر می‌کند. در دین اسلام نیز اعیادی وجود دارد که با هدف تعظیم شاعر دینی و توجه دادن بیشتر مردم به آموزه‌های الهی و یاد خداوند متعال، گرمای داشته می‌شوند. روزهای پرفضیلتی همچون جمعه، عید فطر، عید قربان و عید غدیر از جمله این ایام هستند. در این روزها، اعمال و اذکاری نیز توصیه شده است که در راستای هدف اصلی دین، یعنی ارتقای کمالات انسانی قرار دارند؛ عباداتی چون نماز، ذکر و شب‌زنده‌داری و اعمالی همچون اطعام مؤمنین که همگی در جهت رشد و تعالی انسان‌ها طراحی شده‌اند. در مقابل، هر عمل و رفتاری که انسان را از مسیر کمال دور کند، مذموم و ناپسند

شمرده می‌شود. اسلام نه تنها شادی و سرور را در مناسبت‌های خاص تأیید می‌کند، بلکه آن را فرصتی برای تقویت پیوندهای اجتماعی و تجدید عهد با ارزش‌های الهی می‌داند. این اعیاد، مجالی برای پالایش روح، تقویت ایمان و همدلی با دیگران هستند؛ بنابراین، جشن‌ها در اسلام، نه صرفاً به معنای تفریح و سرگرمی، بلکه فرصتی برای تعالی و تقرب به خداوند متعال در نظر گرفته شده‌اند. در حقیقت، عید واقعی، زمانی است که انسان بتواند با زودودن زنگارهای گناه از قلب خویش، به کمال انسانی نزدیک شود.

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه مائده / ۱۱۴: قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَآيَةً مِنْكَ وَارْزُقْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ
- ♦ سوره مبارکه ابراهیم / ۵: وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ
- ♦ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام): إِنَّمَا هُوَ عِيدٌ لِمَنْ قَبِلَ اللَّهَ صِيَامَهُ وَشَكَرَ قِيَامَهُ وَكُلَّ يَوْمٍ لَا يُعْصِي اللَّهَ فِيهِ فَهُوَ يَوْمٌ عِيدٍ (نهج البلاغه، حکمت ۴۳)
- در یکی از عیدها فرمود: عید از آن کسی است که روزه‌اش پذیرفته شده و نمازش را پاداش داده‌اند. هرروزی، که در آن روز خدا را معصیت نکنی، عید تو است.

- ♦ امام صادق (علیه السلام): إِذَا كَانَ يَوْمُ التَّيْرُوزِ، فَأَغْتَسِلْ وَالْبَسْ أَزْطَفَ ثِيَابِكَ وَتَطَيَّبْ بِأَطْيَبِ طِبْيِكَ وَتَكُونُ ذَلِكَ الْيَوْمَ صَائِمًا (وسائل الشیعه، ج ۸، ص ۱۷۲)
- در روز نوروز، غسل کن و تمیزترین لباس‌های خود را بپوش و به بهترین عطرها خود را خوش‌بو کن و این روز را روزه بگیر.
- ♦ وَ أَتَى عَلَى اللَّهِ السَّلَامُ بِهَدِيَةِ التَّيْرُوزِ فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ «مَا هَذَا» قَالُوا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ الْيَوْمُ التَّيْرُوزُ فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ «اصْنَعُوا لَنَا كُلَّ يَوْمٍ نَيْرُوزًا» (من لا يحضره الفقيه، ج ۳، ص ۳۰۰)؛

- برای علی (علیه السلام) هدیه نوروز آوردند. فرمود: «این چیست؟» گفتند: ای امیر مؤمنان! امروز، نوروز است. فرمود: «هر روز ما را نوروز سازید!»

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. عادل، غضنفر، اعیاد اسلامی از نظر شیعه و اهل سنت، تهران: انتشارات دانشیاران ایران، ۱۳۹۴.

۲. منصوری، محمد، اعیاد اسلامی، تهران: انتشارات آفرینندگان، ۱۳۹۸.

شہابی قدمے
سیاست و انقلاب اسلام

رابطه معنویت و مسئولیت اجتماعی

پیام: بی تفاوت نبودن نسبت به مسائل پیرامون شاخص انسان معنوی

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- آیا کسی که می‌خواهد زندگی سالم و به دور از گناه داشته باشد، باید از مردم دوری کند تا آلوده به گناهانی مثل غیبت و دروغ و... نشود؟
- آیا ممکن است در کنار زندگی عادی با دیگران، به کمالات معنوی رسید؟
- کسی که می‌خواهد برای زندگی خود و اطرافیانش زحمت کشیده و کار کند، آیا وقتی برای عبادت و معنویت دارد؟
- آیا داشتن زندگی معنوی، منوط به نداشتن مسئولیت در زندگی و بیکاری است؟

تبیین موضوع و پیام:

اخلاق و معنویت دومین سفارش مهم رهبر معظم انقلاب در بیانیه گام دوم است؛ «معنویت و اخلاق، جهت‌دهنده همه حرکت‌ها و فعالیت‌های فردی و اجتماعی و نیاز اصلی جامعه است؛ بودن آن‌ها، محیط زندگی را حتی با کمبودهای مادی، بهشت می‌سازد و نبودن آن حتی با برخورداری مادی، جهنم می‌آفریند.» به خوبی روشن است که معنویت مدنظر در نظام جمهوری اسلامی، معنویتی است که نه تنها شخص را از جامعه منزوی نمی‌کند بلکه او را نسبت به مسئولیت اجتماعی خودش حساس

می‌سازد و این همان معنویت است که پیامبران و ائمه اطهار b داشتند و به آن توصیه می‌کردند. شخص معنوی کسی نیست که نسبت به مسائل پیرامونش منفعل باشد یا بی‌تفاوت و سلطه‌پذیر بلکه در این نوع معنویت، شخص به دنبال ارتباط دائمی با خداوند متعال، حیات طیبه، تکلیف‌محوری، نوع‌دوستی با مسئولیت‌پذیری اجتماعی و فداکاری است که در نهایت منجر به یاری مظلوم و عدالت اجتماعی می‌شود.

مستندات:

- ایمان به خدا و عمل صالح، روح حاکم بر معنویت در قرآن؛
- ♦ سوره مبارکه نحل / ۹۷: مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنَّىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
  - مسئولیت اجتماعی فردی و گروهی برای اقامه حق؛
  - ♦ سوره مبارکه سبأ / ۴۶: قُلْ إِنَّمَا أَعْظَمُكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلَ خِثْلٍ خَمْدٍ
  - تَتَفَكَّرُوا ...

عدم سازش رشد معنوی شخصی و اجتماعی با سلطه‌پذیری؛

- ♦ سوره مبارکه نساء / ۱۴۴: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِن دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أُرِيدُونَ أَنْ تَجْعَلُوا اللَّهَ عَالِيَهُمْ سُلْطَانًا مُّبِينًا
- یقین قلبی همراه با عمل خالص؛

- ♦ امام صادق علیه السلام در تعقیب نماز صبح: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ عَلَيْكَ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَاجْعَلِ التَّوَرَّ فِي بَصَرِي وَالْبَصِيرَةَ فِي دِينِي وَالْيَقِينَ فِي قَلْبِي وَالْإِخْلَاصَ فِي عَمَلِي وَالسَّلَامَةَ فِي نَفْسِي وَالسَّعَةَ فِي رِزْقِي وَالشُّكْرَ لَكَ أَبَدًا مَا أَبْقَيْتَنِي (الکافی، ج ۲، ص ۵۴۹، ح ۱۱ و بحار الأنوار، ج ۹۵، ص ۹۰، ح ۸)؛

• خدایا! به حق محمد و خاندان محمد بر تو، درود فرست بر محمد و خاندان محمد و در دیده‌ام نور، در دینم بصیرت، در قلبم یقین، در عملم اخلاص، در جانم سلامت و در روزی‌ام فراوانی قرار بده و سپاس جاودان خویش را مادامی که زنده‌ام نصیبم ساز.

نوع‌دوستی برادران ایمانی یعنی مسئولیت اجتماعی؛

- ♦ امام صادق علیه السلام: لَأَنْ أَسْعَى مَعَ أَخٍ لِي فِي حَاجَةٍ حَتَّى تُقْضَىٰ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُعْطِيَ أَلْفَ نَسَمَةٍ وَأُجْمَلَ عَلَى أَلْفِ فَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ مُسَرَّجَةً مُلْجَمَةً (بحار

الأنوار، ج (۷)، ص ۳۱۶؛

• اگر تلاش کنم حاجت برادر دینی خودم را برآورم، نزد من محبوب‌تر از این است که هزار بنده آزاد کنم و هزار اسب را با زین و لگام در راه خدا به جبهه جنگ روانه نمایم.

معرفی کتاب برای مخاطب

۱. شاکرنژاد، احمد، «معنویت در بیانیه گام دوم، بر عدالت و زندگی اجتماعی تکیه دارد»، نشریه جوان آنلاین، ع آذر ۱۳۹۸،

2. <https://www.javanonline.ir/0046oJ>

۳. رودگر، محمدجواد، «معنویت‌گرایی در قرآن (مبانی، مؤلفه‌ها و کارکردهای معنویت قرآنی)»، پژوهش‌های اعتقادی کلامی، ۱۳۸۸ ش، دوره ۴، شماره‌های ۱۴ و ۱۵، ص ۳۲.

استقامت و پایداری در سیره امیرالمؤمنین علی علیه السلام

پیام: انجام کارهای بزرگ با ایستادگی و ثبات قدم

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- ایستادگی تا کی و تا کجا؟ بیش از چهل سال در حال صبر هستیم، چرا خداوند شر دشمنان را از سر ما کوتاه نمی‌کند؟
- آن همه صبر و ایستادگی امیرالمؤمنین علی علیه السلام در برابر حکومت معاویه و جماعت معاویه صفت، چه فایده‌ای داشت؟

تبیین موضوع و پیام:

اگر بخواهیم کشور، ملت و جامعه بشری به سعادت برسد، راهش این است که آرمان‌های دینی و الهی را برتر از همه آرمان‌ها قرار بدهیم؛ این در اقتصاد ما باید اثر بگذارد، در کار علمی ما باید اثر بگذارد، در اداره کشور ما باید اثر بگذارد، در گزینش مدیران کشوری باید اثر بگذارد، در حرکت فکری خود ما [هم باید] اثر بگذارد... این فکر را نگه دارید. بدانید که حوادث گوناگون، انسان را دچار تغییرات فکری می‌کند؛... آن کسانی که توانستند کارهای بزرگ را در این مملکت انجام بدهند... ناشی از ایستادگی و ثبات بوده. آن‌هایی که یک روز این جوری اند، یک روز آن جوری اند، تولتو می‌خورند، به تعبیر امیرالمؤمنین «إِنَّكَ لَقَلْبُ الْوَضِينِ تُرْسِلُ فِي غَيْرِ سَدِّ» (نهج البلاغه، خطبه ۱۶۲) [هستند]؛ یعنی کسی که حضرت آن شخص را تشبیه کرده‌اند به یک شتری که بارش را روی پشتش سست بسته‌اند و همین‌طور که راه می‌رود این بار از این طرف می‌افتد یا از آن طرف می‌افتد؛

طبعاً نمی‌تواند مستقیم راه برود؛ از این باید ترسید، از این باید پرهیز کرد. در دعا می‌خوانیم «أَسْأَلُكَ الثَّبَاتَ عَلَى دِينِكَ»؛ ثبات و ایستادگی در دین و در راه انقلاب یک چیز بسیار مهمی است، به این بایستی توجه کرد. (مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار نخبگان و دانشجویان بسیجی مدال‌آور دانشگاه شریف، ۱۳۹۵/۱۰/۱۳)

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه آل عمران / ۱۲۰: ... وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا ...
- ♦ سوره مبارکه فتح / ۴: «هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيْمَانِهِمْ» این سکینه وقتی که بر دل انسان‌ها نازل می‌شود، ایمان انسان زیاد می‌شود. بعد می‌فرماید: «وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ». از چه می‌ترسید؟ سپاه زمین و آسمان مال خداست. با خدا باش، این سپاه زمین و آسمان مال شماست؛ در اختیار شماست. این سنت‌های الهی است. (مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار مسئولان نظام به مناسبت مبعث پیامبر گرامی اسلام ﷺ، ۱۳۸۷/۰۵/۰۹)

♦ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام): أَلَا وَإِنَّ الْقَدَرَ السَّابِقَ قَدْ وَقَعَ وَالْقَضَاءُ الْمَاضِيَ قَدْ تَوَرَدَ وَإِنِّي مُتَكَلِّمٌ بَعْدَ اللَّهِ وَحُجَّتِهِ قَالَ اللَّهُ [جَلَّ ذِكْرُهُ] تَعَالَى إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ وَقَدْ قُلْتُمْ رَبُّنَا اللَّهُ، فَاسْتَقِيمُوا عَلَى كِتَابِهِ وَعَلَى مَنَاجِ أَمْرِهِ وَعَلَى الطَّرِيقَةِ الصَّالِحَةِ مِنْ عِبَادَتِهِ ثُمَّ لَا تَمُرُقُوا مِنْهَا وَلَا تَبْتَغُوا فِيهَا وَلَا تَخَالِفُوا عَنْهَا فَإِنَّ أَهْلَ الْمُرُوقِ مُنْقَطِعٌ بِهِمْ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ (نهج البلاغه، خطبه ۱۷۶)؛

• بدانید، که هر چه سابقاً مقدر شده بود، واقع شده و آنچه قضای الهی بر آن تعلق گرفته بود، اندک‌اندک، پدیدار گشته است. من از وعده خدا و حجت او سخن می‌گویم؛ خدای تعالی فرماید: «آنان که گفتند: پروردگار ما الله است و پایداری ورزیدند، فرشتگان بر آن‌ها فرود می‌آیند که مترسید و غمگین مباشید، شما را به بهشتی که به شما وعده داده شده است، بشارت است.» شما گفته‌اید که پروردگار ما الله است. پس استقامت ورزید بر کتاب او و به راه او، راهی که شما را بدان فرمان داده، به استواری گام نهید و بر طبقه شایسته عبادت او پایدار مانید؛ و از آن

راه، که در پیش پای شما گشاده است، بیرون مروید و در دین بدعت مگذارید و با دین مخالفت ننمایید؛ زیرا آنان که از آن راه پای بیرون نهند، روز قیامت از آوردن حجت در نزد خدا مانده شوند.

♦ امیرالمؤمنین علی علیه السلام: تَزُولُ الْجِبَالُ وَلَا تَزُلُ عَصَى عَلَى تَاجِدِكَ أَعْرِ اللَّهَ جُمُجْمَتَكَ تَدُ فِي الْأَرْضِ قَدَمَكَ أَرَمَ بَبَصْرِكَ أَقْصَى الْقَوْمِ وَغَضَّ بَصْرَكَ وَأَعْلَمَ أَنَّ النَّصْرَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ (نهج البلاغه، خطبه ۱۱)؛

• اگر کوه‌ها از جای بجنبند، تو ثابت باش. دندان بر دندان بفشار. سر خود را به خداوند بسپار. قدم‌هایت را بر زمین میخکوب کن. دیده به آخر لشکر دشمن بینداز. به وقت حمله چشم فروگیر و آگاه باش که پیروزی از جانب خدای سبحان است.

♦ امیرالمؤمنین علی علیه السلام: ... وَقَدْ فُتِحَ بَابُ الْحَرْبِ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ أَهْلِ الْقِبْلَةِ وَلَا يَحْمِلُ هَذَا الْعِلْمُ إِلَّا أَهْلَ الْبَصْرِ وَالصَّبْرِ وَالْعِلْمِ بِمَوَاضِعِ الْحَقِّ فَأَمُّوْا لِمَا تُؤْمَرُونَ بِهِ وَاقْفُوا عِنْدَ مَا تَنْهَوْنَ عَنْهُ وَلَا تَعْجَلُوا فِي أَمْرِ حَتَّى تَتَبَيَّنُوا ... (نهج البلاغه، خطبه ۱۷۳)؛

• بین شما و اهل قبله، باب جنگ گشوده شده و این پرچم را به دوش نمی‌کشد مگر آن که اهل بصیرت و استقامت و دانای به موارد حق باشد. پس انجام دهید آنچه را به آن مأمور می‌شوید و از آنچه نهی می‌گردید باز ایستید و در کاری تا دقیقاً بررسی نکنید شتاب نوزید.

♦ امیرالمؤمنین علی علیه السلام: «أَلَا وَإِنَّ الشَّجَرَةَ الْبَرِّيَّةَ أَضْلَبُ عُوداً ... أَقْوَى وَقُوداً» (نهج البلاغه، نامه ۴۵)

• بدانید درختان بیابانی، چوبشان سخت‌تر و درختان سرسبز، پوستشان نازک‌تر و گیاهان صحرایی، آتششان قوی‌تر و خاموشی آن‌ها دیرتر است؛ یعنی درختان بیابانی هم محکم‌تر است، هم وقتی که آن را آتش زد، آتشش ماندگارتر است. خاصیت شرایط سخت این است. شرایط سخت، شرایط پرچالش، ملت‌ها را مقاوم می‌کند؛ رؤسا و مدیران و مسئولان و رهبران کشورها را مقاوم می‌کند؛ مثل یک ورزش، آن‌ها را تقویت می‌کند، نیروی آن‌ها را مضاعف می‌کند، همت آن‌ها را مضاعف می‌کند، می‌روند دنبال کارهای بزرگ‌تر. (مقام معظم رهبری، بیانات در

دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۸۹/۰۶/۲۵)

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. آقاهرانی، مجتبی، سلوک عاشورایی: استقامت و پایداری (منزل پنجم)، قم: مصابیح الهدی، ۱۳۹۱.
۲. حق پرست، بهرام، جلوه‌های مقاومت و پایداری در سیره حضرت علی (علیه السلام)، رشت: شمیم مهر و اندیشه، ۱۳۹۹.

نوروز فرصتی برای بازسازی فردی و اجتماعی

پیام: نو شدن یعنی ایجاد حادثه‌ای در خود و اجتماع پیرامونی

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- نوروز یک عید باستانی و طاغوتی بوده، چرا ما به آن اهمیت می‌دهیم؟
- چگونه از فلسفه نوروز می‌توان برای جهاد با نفس و خودسازی اجتماعی استفاده کرد؟

تبیین موضوع و پیام:

ارتباطات انسان در آموزه‌های نظری ادیان و اسلام به‌عنوان کامل‌ترین دین، حول چهار محور اساسی قابل صورت‌بندی است. این سطوح چهارگانه عبارت‌اند از رابطه انسان با «خود»، «خدا»، «دیگری» و «طبیعت». همچنین محور سوم (رابطه با دیگری) در ضمن استدلال‌هایی مبسوط در حکمت عملی به دو سطح منزل (خانواده) و مُدُن (جامعه) تقسیم می‌شود. اسلام نوروز را در تمام این چهار یا پنج حوزه حیات انسانی تأیید می‌کند و یا معنا می‌بخشد. بر اساس سنت نوروز، روزگار نو با این موارد همراه است: توجه و رسیدگی مادی و معنوی به خود (محاسبه رفتارها و آراستگی ظاهری)، نیایش با خدا و زیارت اولیای الهی، ارتباط با دیگران خانوادگی (صله ارحام) ارتباط با دیگران اجتماعی (صله احباب) و نزدیکی به طبیعت. معنای نوروز با این گستره شامل تمامی این روابط می‌شود. (یادداشت معنای متفاوت نوروز از منظر رهبر انقلاب، سایت مقام معظم

رهبری)

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه روم / ۵۰: فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
- ♦ سوره مبارکه بقره / ۲۳: الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

- ♦ سوره مبارکه انعام / ۹۵: إِنَّ اللَّهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَىٰ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ

امام خمینی رحمته الله در آیین زمینه می فرماید: «... از آداب امروز (عید نوروز) روزه گرفتن است، از آداب امروز دعا کردن است، نماز خواندن است و این به ما می فهماند که اگر ملتی بخواهد به راه راست برود و بخواهد استقلال خودش را، آزادی خودش را حفظ کند، باید در عیدش و غیر عیدش تذکر داشته باشد ... به یاد خدا باشد، برای خدا باشد». (صحیفه نور، ج ۱۷، ص

(۲۱۵)

رهبر انقلاب در تحلیلی دینی، محاسبه شخصی و اجتماعی را از جمله وظایف آغاز سال برمی شمارند: «یکی از وظایف اول سال این است که هرکسی به حالات و حساب خود هم حساب شخصی، هم حساب عمومی، هم شخص، هم جماعت مثل یک ملت رسیدگی کند.» (بیانات در دیدار زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، ۱۳۷۵/۱/۴)

مقام معظم رهبری: «اگر شما می خواهید روز اول فروردین را هم برای خودتان روز «نو» و نوروز قرار دهید، شرط دارد. شرطش این است که کاری کنید و حرکتی انجام دهید؛ حادثه ای بیافرینید. آن حادثه در کجاست؟ در درون خود شما! «يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ وَالْأَبْصَارِ يَا مُدَبِّرَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ يَا مُخَوِّلَ الْحَوْلِ وَالْأَحْوَالِ حَوِّلْ خَالَتَنَا إِلَىٰ أَحْسَنِ الْحَالِ» اگر حال خود را عوض کردید، اگر توانستید گوهر انسانی خود را درخشان تر کنید، حقیقتاً برای شما «نوروز» است! اگر توانستید پیام انقلاب، پیام پیامبران b، پیام امام بزرگوار u و پیام خون های مطهر بهترین جوانان این ملت را که در این راه ریخته شده است به دل خودتان منتقل کنید، برای شما «نوروز» است.»

(بیانات در دیدار زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، ۱۳۷۷/۰۷/۰۱)

♦ امام صادق علیه السلام: إِذَا كَانَ يَوْمُ النَّيَرُوزِ فَأَغْتَسِلْ وَالْبَسْ أَنْظَفَ ثِيَابِكَ وَتَطَيَّبْ بِأَطْيَبِ طِبْيِكَ وَتَكُونُ ذَلِكَ الْيَوْمَ صَائِمًا فَإِذَا صَلَّيْتَ التَّوْفَلَ وَالْظُّهْرَ وَالْعَصْرَ فَصَلِّ بَعْدَ ذَلِكَ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ تَقْرَأُ فِي أَوَّلِ كُلِّ رَكَعَةٍ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ وَعَشْرَ مَرَّاتٍ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ. وَفِي الثَّانِيَةِ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ وَعَشْرَ مَرَّاتٍ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ وَفِي الثَّالِثَةِ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ وَعَشْرَ مَرَّاتٍ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَفِي الرَّابِعَةِ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ وَعَشْرَ مَرَّاتٍ الْمُعَوِّذَتَيْنِ وَتَسْجُدُ بَعْدَ قِرَائَتِكَ مِنَ الرُّكَعَاتِ سَجْدَةَ الشُّكْرِ وَتَدْعُو فِيهَا يُغْفَرُ لَكَ ذُنُوبُ خَمْسِينَ سَنَةً (وسائل الشيعة، ج ۸، ص ۱۷۲ و ۱۷۳)

• معلى بن خنيس از امام صادق علیه السلام در روز نوروز آورده که غسل کن، پاک‌ترین جامه خود را بپوش، عطر بزن و آن روز روزه باش، بعد از این که نوافل و ظهر و عصر را خواندی، چهار رکعت نماز بجا بیاور که در رکعت اول یک مرتبه حمد و ده مرتبه «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ» و در رکعت دوم یک مرتبه حمد و ده مرتبه «قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ» و در رکعت سوم یک مرتبه حمد و ده مرتبه «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» و در رکعت چهارم یک مرتبه حمد و ده مرتبه «قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ» و «قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ» خوانده می‌شود. بعد از اتمام نماز، سر به سجده می‌گذاری و خدا را شکر می‌کنی و از خداوند می‌خواهی که گناه پنجاه سالت را ببخشد.

مقام معظم رهبری: آراستگی ظاهر از جمله آموزه‌هایی است که معنای اسلامی نوروز آن را تأیید و تجویز می‌کند. «مردم را توصیه می‌کند: «اغْتَسِلْ وَالْبَسْ أَنْظَفَ ثِيَابِكَ» غسل کنید، خود را شستشو دهید و تمیزترین لباس‌ها را البته صحبتی از لباس نو نیست؛ صحبت از لباس تمیز است - بپوشید.» (بیانات در دیدار زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، ۱۳۷۸/۰۱/۰۱)

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. حسینی طهرانی، سید محمد محسن، نوروز در جاهلیت و اسلام، تهران: مکتب وحی، ۱۳۹۳.

جهاد امیرالمؤمنین علی علیه السلام از محراب تا میدان

پیام: حرکت کردن به سمت قله در شاگردی امیرالمؤمنین علی علیه السلام

سوالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- چرا باید انسان جان و مال و زندگی خودش را فدای دیگران کند؟
- امیرالمؤمنین علی علیه السلام در چنان قله‌ای است که هیچ بشری مثل ما در عبادت و جهاد به او دست نخواهد یافت، پس وقتی دست نایافتنی است، چگونه می‌توانیم او را الگوی خود قرار دهیم؟

تبیین موضوع و پیام:

تلاش در میدان‌های مختلف برای کمال انسان لازم است که ازجمله مهم‌ترین آن‌ها در دو عرصه عبادت و دفاع از کیان اسلام است. بر هر مسلمانی لازم است در هر دو عرصه مهم تلاش کند و مولای متقیان امیرالمؤمنین علی علیه السلام را الگوی خود قرار دهد؛ کسی که از عبادت خالصانه خود برای قوت گرفتن در عرصه جهاد با دشمن کمک می‌گیرد. این شرافت انسانی و این عبادت خالصانه است که باید هر مسلمانی اعم از مرد و زن را برای دفاع از اسلام تقویت کند.

مقام معظم رهبری در این باره می‌فرماید: سرتا پای زندگی امیرالمؤمنین علی علیه السلام جهاد مخلصانه است. از هنگام نوجوانی که اسلام آورد تا شصت و سه سالگی که به شهادت رسید، یک لحظه زندگی چنین فارغ از تلاش مخلصانه نیست و قطعاً شخصیتی با این همه تلاش در تاریخ اسلام

وجود ندارد. (بیانات در شب ۱۲ ماه مبارک رمضان، ۱۳۶۶/۲/۳۰)

«امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام یک قله مرتفع است؛ هم برای حاکم اسلامی و حکومت اسلامی، هم برای هر فرد مسلمان.» (بیانات در دیدار مردم به مناسبت عید غدیر، ۱۳۸۸/۹/۱۵)؛ «ما بایستی این قله را نگاه کنیم. بارها ما عرض کرده‌ایم: این قله است. به شما می‌گویند آقا! آن قله هدف است، به سمت آن قله حرکت کنید. وظیفه ما این است، به سمت قله حرکت کنیم.» (بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت عید غدیر، ۱۳۹۵/۶/۳۰)

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه مائده / ۵۵: إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ
- ♦ سوره مبارکه توبه / ۱۹: أَجْعَلْتُمْ مَسَاجِدَ الْحَرَامِ كَمَا آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ
- ♦ سوره مبارکه احزاب / ۲۳: مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَّنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا

تفسیر روائی این آیه در کلام مقام معظم رهبری: به نظر من آن فرمایش امیرالمؤمنین علیه السلام من البتّه در نورالثقلین دیدم، به خصال مراجعه نکردم روایت مهمی است. حضرت امام باقر علیه السلام از امیرالمؤمنین علیه السلام نقل می‌کند این را روایت مفصل است و یک تکه‌اش این است لَقَدْ كُنْتُ عَاهِدْتُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أَنَا وَعَمِّي حَمْزَةُ وَأَخِي جَعْفَرُ وَإِنِّي عَمِّي عَبْدُ اللَّهِ هَمِينَ عبيدة بن حارث که اصلاً کسی نمی‌شناسد این بزرگوار را؛ یکی از آن سه نفر بود که در جنگ بدر [به میدان] رفت، بعدها هم به شهادت رسید. هیچ‌کس اصلاً از ایشان خبری ندارد؛ حضرت امیر علیه السلام اسم او را می‌آورد [و می‌فرماید]: من و عموم حمزه و برادرم جعفر و پسروم عبيدة، عَلَيَّ أَمْرٌ وَفِينَا بِهِ لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ؛ بر یک موضوعی باهم توافق کردیم، با خدا و پیغمبرش معاهده کردیم؛ یعنی نشسته‌اند قرار گذاشته‌اند. امیرالمؤمنین جوان، با عموی مستش جناب حمزه که دو سال یا بنا به

روایتی چهار سال از پیغمبر بزرگ‌تر بوده و ضمناً برادر رضاعی پیغمبر هم هست با آن برادر و با آن پسرعمو نشسته‌اند و قرارداد بسته‌اند بر یک امری که قاعدتاً «جهاد حتّی الشهادة» است؛ یعنی ما در این راه، در این حرکت، بی‌محابا می‌رویم تا لحظه شهادت. بعد حضرت علیه السلام می‌فرماید: فَتَقَدَّمَنِي أَصْحَابِي؛ این رفقا، [این] سه نفر از من جلو افتادند؛ وَ تَخَلَّفْتُ بَعْدَهُمْ لِمَا أَرَادَ اللَّهُ تَعَالَى فَأَنْزَلَ اللَّهُ فِيْنَا «مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَّنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ» تا آخر آیه. بعد می‌فرماید: حَمَزَةُ وَ جَعْفَرُ وَ عُبَيْدَةُ؛ این سه نفر «قَضَىٰ نَحْبَهُ» هستند؛ وَ أَنَا وَاللَّهُ الْمُنْتَظَرُ.... (بیانات در دیدار اعضای همایش بین‌المللی حضرت حمزه سیدالشهدا ۸، ۱۴۰۰/۱۱/۰۵)

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. محمدیان، محمد (به کوشش)، جاودانه تاریخ: شخصیت امیرالمؤمنین علی علیه السلام در بیان حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای مدظله‌العالی، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی

انبیا و ائمه اطهار علیهم السلام الگوهای مبارزه با ظلم

پیام: ظلم ستیزی لازمه باور به توحید

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- با آن‌که می‌دانیم آمریکا ظالم و ستمگر است اما قدرت اول دنیا است. چرا باید با چنین قدری درگیر بشویم؟
- آیا خدا که در جای حق نشسته است، حق مظلوم رو از ظالم نمی‌گیرد؟
- «هزینه سازش با ظالم بیشتر از مقاومت در برابر اوست» یعنی چه؟

تبیین موضوع و پیام:

توحید دربردارنده کلیات و اصول مبارزه با ظلم و زورگویی است و بر همین اساس، جبهه حق باید همواره با باطل مبارزه کند و در این مبارزه، سرنوشت محتوم باطل، عقب‌نشینی است. (مقام معظم رهبری، بیانات در

دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی با رهبر انقلاب، ۱۳۹۷/۰۱/۲۵)

ما در جمهوری اسلامی شعارمان عبارت است از توحید، از ولایت الله و ولایت اولیاء الله، عدالت اجتماعی، تکریم انسان؛ این شعارهایی که ما داریم و دنبالش هستیم، این‌ها است و این‌ها دشمن دارد. ما با ظلم مخالفیم؛ «كُونُوا لِلظَّالِمِ خَصْمًا وَ لِّلْمَظْلُومِ عَوْنًا» (نهج البلاغه، نامه ۴۷)؛ ما این مکتب را داریم؛ خصم ظالمیم، عون مظلومیم. این موضع، طبعاً دشمن به وجود می‌آورد. (مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار رئیس و اعضای مجلس

خبرگان رهبری، ۱۳۹۶/۱۲/۲۴)

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه قلم / ۹: وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ
- ♦ سوره مبارکه ممتحنه / ۹: إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلَىٰ إِخْرَاجِكُمْ أَن تَوَلَّوْهُمْ وَمَن يَتَوَلَّهُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

♦ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام): لَمَّا وَلِيَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ) مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي بَكْرٍ مُضَرَ وَأَعْمَاهَا كَتَبَ لَهُ كِتَابًا، وَأَمَرَهُ أَنْ يَقْرَأَهُ عَلَى أَهْلِ مُضَرَ، وَلِيَعْمَلَ بِمَا وَصَّاهُ بِهِ فِيهِ، وَكَانَ الْكِتَابُ ... اِشْتَدَّ عَلَى الظَّالِمِ وَخُذْ عَلَيْهِ، وَلِنِ لِأَهْلِ الْخَيْرِ وَقَرَبِهِمْ، وَاجْعَلْهُمْ بِطَانَتَكَ وَأَقْرَانِكَ (الأمالی،

طوسی، ص ۲۹)؛

• مقام معظم رهبری: [این مطلب] دنباله نامه امیرالمؤمنین (علیه السلام) به جناب محمد بن ابی بکر است [و شامل] یکی از دستورات اساسی یا اولیه است که فرمود: در محیط حکومت تو قهراً کسانی هستند که تعدی می‌کنند، ظلم می‌کنند یا [مثلاً] یک مدیر یا رئیسی است که به زیرمجموعه خود، به زیردستان خود ظلم می‌کند یا اینکه به احاد مردم ظلم می‌کند؛ مثل این کسانی که اموال این و آن را غصب می‌کنند، غارت می‌کنند، می‌برند یا زورگویی می‌کنند و امثال این‌ها در هر جامعه‌ای کسانی هستند که از حدّ خود تجاوز می‌کنند و این ظلم است؛ خب، دایره ظلم گاهی محدود است، گاهی هم دایره ظلم وسیع است به قدر یک کشور، به قدر یک شهر بر این‌ها سخت بگیر؛ «اِشْتَدَّ» یعنی سخت‌گیری کن؛ با ظالم با ملایمت، با نرمش، با گذشت رفتار نکن. سخت‌گیری کردن هم به این نیست که ما به او ظلم کنیم، بلکه به این است که جزای ظلم او را به او بچشانیم؛ سخت‌گیری به این است. «وَ خُذْ عَلَيْهِ» یعنی همین، یعنی مؤاخذه کن، از او صرف‌نظر نکن؛ این یک دستور بسیار مهمی است و واقعاً هم جزو کارهایی است که در جامعه و نظام، حلال مشکلات است ... وَ لِنِ لِأَهْلِ الْخَيْرِ نقطه مقابل؛ اما کسانی هستند که اهل خیرند، با این‌ها با لينت، با نرمش، با مدارا رفتار کن. این معنایش این نیست که وقتی او کار خیر می‌کند با او رفتار خوب بکن؛ فقط این نیست؛ بلکه معنایش این است که اگر یک خطایی هم یک وقتی از [آن کسی که] اهل خیر است سرزد، با او بایستی با اغماض

برخورد کرد؛ آنجایی هم که کار خیری می‌خواهد انجام بدهد، باید به او کمک کرد. (شرح حدیث در ابتدای جلسه درس خارج فقه، ۱۳۹۶/۰۲/۲۴)

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. محمدی، روح‌الله، «بررسی ظلم‌ستیزی و عدالت‌گستری در سیره انبیا b از منظر قرآن کریم»، فصلنامه قرآنی کوثر، شماره ۴۵.
۲. علی‌اکبر نیشابوری، مصطفی، «ظلم و سکوت»، کرج: انتشارات آوای آرامش

راهکارهای احیای ارزش‌های اسلامی در جامعه

پیام: توجه به معنویت و تبعات خوب آن در خود و جامعه پیرامونی

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- احیای شعائر دین وظیفه حکومت اسلامی است یا مردم؟
- من به عنوان یک فرد عادی در جامعه، چه کاری می‌توانم برای کمک به دین و ارزش‌های دینی انجام دهم؟

تبیین موضوع و پیام:

آگاهی‌بخشی به امور معنوی و اخلاق و تلاش جهت فرهنگ‌سازی آن، دو گام اصلی در احیای ارزش‌های اسلامی و معنویت در جامعه است. برای تربیت خود، خانواده و جامعه پیرامونی که در آن زندگی می‌کنیم، جهت احیای ارزش‌های اسلامی نیازمند رفت‌وآمد با علمای صالح، شرکت در جلسات دینی و رفتن به مساجد و زیارتگاه‌ها، بزرگداشت اعیاد اسلامی مثل عید فطر، رفاقت و هم‌نشینی با افراد دین‌دار، توجه به عفاف و حجاب و درنهایت شناسایی کانال‌ها و گروه‌های مجازی مروج دین هستیم. همگی این موارد و مانند این‌ها از راهکارها بلکه مصادیق تعظیم شعائر الهی است که برای تقویت معنویت در خود و اطرافیانمان لازم است.

از آنجا که در روایات، به مهجور ماندن قرآن در آخرالزمان توجه داده شده، نقطه مقابل آن یعنی انس با قرآن نیز از بهترین ابزارها برای احیای ارزش‌های اسلام ناب محمدی است.

- ♦ سوره مبارکه حج / ۳۲: ذَلِكَ وَمَنْ يُعْظَمَ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ
- ♦ سوره مبارکه توبه / ۱۸: إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَحْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُتَهْتِدِينَ
- ♦ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام): وَإِنَّهُ سَيَأْتِي عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِي زَمَانٌ، لَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ أَخْفَىٰ مِنَ الْحَقِّ وَلَا أَظْهَرَ مِنَ الْبَاطِلِ وَلَا أَكْثَرَ مِنَ الْكَذِبِ عَلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَلَيْسَ عِنْدَ أَهْلِ ذَلِكَ الزَّمَانِ سَلْعَةٌ أَبْوَرُ مِنَ الْكِتَابِ إِذَا ثَلِيَ حَقَّ تِلَاوَتِهِ، وَلَا أَفْقَ مِنْهُ إِذَا حُرِفَ عَنْ مَوَاضِعِهِ... (نهج البلاغه، خطبه ۱۴۷)

• هرآینه، بعد از من بر شما روزگاری خواهد آمد که در آن هیچ چیز پنهان تر از حق نباشد و هیچ چیز آشکارتر از باطل نبود و دروغ بستن به خدا و پیامبرش از هر چه رایج تر باشد. در نزد مردم آن زمان، کلاهی فاسدتر از قرآن نیست، اگر آن را چنان که باید بخوانند و باز کلاهی پرسودتر از قرآن نخواهد بود، اگر معنی اش را تحریف کنند...

- ♦ مقام معظم رهبری: معنویت به معنی برجسته کردن ارزش های معنوی از قبیل اخلاص، ایثار، توکل، ایمان در خود و در جامعه است و اخلاق به معنی... معنویت و اخلاق، جهت دهنده همه حرکات ها و فعالیت های فردی و اجتماعی و نیاز اصلی جامعه است؛ بودن آن ها، محیط زندگی را حتی با کمبودهای مادی، بهشت می سازد و نبودن آن حتی با برخورداری مادی، جهنم می آفریند. (بیانیه گام دوم انقلاب)

- ♦ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام): إِتِّبَاعُ أَهْوَىٰ وَ طَوْلُ الْأَمَلِ... فَيَصُدُّ عَنِ الْحَقِّ... فَيُنْسِي الْأَخِرَةَ (نهج البلاغه، خطبه ۴۲)؛

• پیروی از خواهش نفس، انسان را از حق باز می دارد و آرزوهای طولانی آخرت را از یاد می برد.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. موسوی، سیده حکیمه و کریمی نیا، محمد مهدی و انصاری مقدم، مجتبی، «راه کارهای تقویت معنویت در جامعه با تکیه بر بیانیه گام دوم انقلاب»، مجله پیشرفت های نوین در روان شناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش سال چهارم، شماره ۳۸، مرداد ۱۴۰۰.
۲. امانی، نیره، «راه کارهای احیای ارزش های اخلاقی در جامعه با تأکید بر آیات و روایات»، مجله تحقیقات جدید در علوم انسانی بهار ۱۳۹۶، دوره سوم، شماره ۱۸، ص ۱۹۱.

جمهوری و نقش مردم در اسلام

پیام: قبول مسئولیت اجتماعی در خصوص حفظ نظام اسلامی

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- چرا در حکومت ولایت فقیه، مدام از مردم خواسته می‌شود از موضوعی حمایت کنند، چرا رهبری دستور نمی‌دهد تا بقیه اطاعت کنند؟
- مردم در حکومت اسلامی در قبال حوادث بزرگ مثل جنگ و تهدیدات علیه نظام، چه مسئولیتی دارند؟

تبیین موضوع و پیام:

مقام معظم رهبری: این انقلاب به وسیله مردم به وجود آمد؛ با عزم مردم، با نیروی انقلاب مردم، با ایمان مردم به وجود آمد؛ با همین نیرو از خود دفاع کرد، با همین نیرو هم باقی ماند و ریشه دواند. این مردم بودند که نترسیدند؛ این مردم ایران عزیز بودند که ایستادگی کردند و مصداق این آیه شریفه شدند «الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ». (بیانات، ۱۳۹۰/۰۷/۲۰)

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه آل عمران / ۱۷۳: الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ
- ♦ سوره مبارکه رعد / ۱۱: ... إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ ...

♦ سوره مبارکه انفال / ۵۳: ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُعْتَبِرًا تَعَمَّةً أَنْعَمَهَا عَلَى قَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ...

♦ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام): وَأَعْظَمُ مَا افْتَرَضَ سُبْحَانَهُ مِنْ تِلْكَ الْحُقُوقِ حَقُّ الْوَالِي عَلَى الرِّعِيَّةِ وَحَقُّ الرِّعِيَّةِ عَلَى الْوَالِي... فَإِذَا أَدَّتِ الرِّعِيَّةُ إِلَى الْوَالِي حَقَّهُ وَآدَى الْوَالِي إِلَيْهَا حَقَّهَا عَزَّ الْحَقُّ بَيْنَهُمْ وَقَامَتْ مَنَاهِجُ الدِّينِ وَاعْتَدَلَتْ مَعَالِمُ الْعَدْلِ وَجَرَتْ عَلَى أَذْلَاهَا السُّنَنُ فَصَلَحَ بِذَلِكَ الزَّمَانُ وَطُمِعَ فِي بِنَاءِ الدَّوْلَةِ وَبُسُطِ مَطَامِعِ الْأَعْدَاءِ (نهج البلاغه، خطبه ۲۱۶)؛

• بزرگ‌ترین حقی که خداوند تعالی از آن حقوق واجب گردانیده، حق والی است بر رعیت و حق رعیت است بر والی... زمانی که رعیت، حق خود را نسبت به والی بگذارد و والی نیز حق خود را نسبت به رعیت ادا نماید، حق در میان آن‌ها عزت یابد و پایه‌های دینشان استواری گیرد و نشانه‌های عدالت برپا گردد و سنت‌های پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مسیر خود افتد و اجرا گردد و در پی آن روزگار به صلاح آید و امید به بقای دولت قوت گیرد و دشمنان مأیوس گردند.

♦ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام): أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّ لِي عَلَيْكُمْ حَقًّا، وَلَكُمْ عَلَيَّ حَقٌّ. فَأَمَّا حَقُّكُمْ [عَلَيَّ] فَالتَّصِيحَةُ لَكُمْ، وَتَوْفِيرُ فَيْئِكُمْ عَلَيْنَا، وَتَعْلِيمُكُمْ كَيْلًا تَجْهَلُوا، وَتَأْدِيَةُكُمْ كَيْمًا تَعْلَمُوا (نهج البلاغه، خطبه ۳۴)؛

• ای مردم، مرا بر شما حقی است و شما را بر من حقی است. حقی که شما به گردن من دارید، اندرز دادن و نیک‌خواهی شماست و غنائم را به تمامی، میان شما تقسیم کردن و تعلیم دادن شماست تا جاهل نمانید و تأدیب شماست تا بیاموزید.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. فتاحی زفرقندی، علی (علیه السلام)، مردم و حکومت اسلامی: با نگاهی به جایگاه مردم در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، تهران: شورای نگهبان
۲. جایگاه مردم در نظام اسلامی از دیدگاه امام خمینی، تهران: معاونت فرهنگی ستاد مرکزی بزرگداشت حضرت امام خمینی (ره)، ۱۳۹۷.

جلوه‌های استکبارستیزی در صحیفه سجادیه

پیام: انس با صحیفه و درک مفاهیم سیاسی آن

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- آیا با نشستن و دعا کردن، مشکلات کشور و جامعه اسلامی رفع می‌شود و دشمنان نابود می‌شوند؟! این دعاها چه فایده‌ای دارند؟
- برای رفع و دفع بلاها و گرفتاری‌ها، از چه داعی و با چه خصوصیات و تأثیراتی می‌توان کمک گرفت؟

تبیین موضوع و پیام:

مقام معظم رهبری: اساس کار حکومتی که بر اساس دین و بر اساس اسلام به وجود می‌آید، «لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ» است، اساس کارش مقابله با ظالم است، مبارزه با ظالم است؛ «الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ». این است که طبعاً این مقابله، این ستیزه‌گری دوجانبه، به‌طور قهری به وجود آمد... جنگ آفرینی و خون‌ریزی بی‌حد و حصر برای قدرت، جزو خصوصیات همین حکومت به اصطلاح به نام دموکراسی ولیکن دور از معنویات و دور از دین و مفاهیم دینی و معارف دینی و تعالیم دینی است. انگیزه شدید و قوی‌ای وجود دارد برای اینکه ملت ایران را قانع کنند که آقا باید کوتاه بیايید. رادیوهای دنیا، وسایل ارتباط جمعی در دنیا، رسانه‌های دشمن، مجموعه‌ای از اندیشکده‌ها و جمعیت‌های فکری نشسته‌اند طراحی می‌کنند برای اینکه ملت ایران را قانع کنند که باید در مقابل آمریکا کوتاه بیايید و چاره‌ای هم نیست. خب ملت ما بحمدالله

ایستاده، اما بایستی نیروی معنوی را پی در پی تزریق کرد، نیروی معنوی را پی در پی باید زنده کرد؛ این یکی از معارف است. در همین دعای صحیفه سجادیه [آمده]: وَلَا تَجْعَلْ لِفَاجِرٍ وَلَا كَافِرٍ عَلَيَّ ... يَدًا؛ یعنی من را مدیون کافر و فاسق نکن، من را محتاج آن‌ها نکن، چشم من به دست آن‌ها نباشد، من در مقابل آن‌ها احساس ضعف نکنم؛ این یکی از معارف است. اینکه از خدا می‌خواهد او را در مقابل دشمن به این وضع دچار نکند، معنایش این است که در مقابل دشمن نباید به این وضع دچار شد. (بیانات در دیدار مداحان اهل بیت علیهم‌السلام، ۱۳۹۸/۱۱/۲۶)

مستندات:

♦ سوره مبارکه بقره / ۲۷۹: فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ

♦ سوره مبارکه نساء / ۷۶: الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ

♦ امام سجاد علیه‌السلام: وَلَا تَجْعَلْ لِفَاجِرٍ وَلَا كَافِرٍ عَلَيَّ مِنْةً، وَلَا لَهُ عِنْدِي يَدًا، وَلَا بِي إِلَيْهِمْ حَاجَةٌ، بَلِ اجْعَلْ سُكُونِ قَلْبِي وَأَنْسَ نَفْسِي وَاسْتِغْنَائِي وَكَفَايَتِي بِكَ وَبِخِيَارِ خَلْقِكَ (صحیفه سجادیه، دعای بیست و یکم)؛

• بار خدایا، بار منت هیچ گنه‌کار و کافر بر دوش من منه و برای هیچ‌یک از آنان در نزد من نعمت و بهره‌ای قرار مده و مرا نیز به آنان محتاج مکن، بلکه آرامش دل و آسایش جان و بی‌نیازی و کفایت مرا تنها به خود و بندگان نیکوکار منحصراً فرمای.

♦ امام سجاد علیه‌السلام: اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ هِیْجَانِ الْحِرْصِ وَ سُوْرَةِ الْغَضَبِ وَ غَلْبَةِ الْحَسَدِ وَ ضَعْفِ الصَّبْرِ وَ قَلَّةِ الْقَنَاعَةِ وَ شَکَاةِ الْخَلْقِ وَ الْخَاحِ الشَّهْوَةِ وَ مَلَكَةِ الْحَمِيَةِ وَ مُتَابَعَةِ الْهَوٰی وَ مُخَالَفَةِ الْهُدٰی وَ سِنَةِ الْغَفْلَةِ وَ تَعَاطِي الْکُلْفَةِ وَ اِیْثَارِ الْبَاطِلِ عَلٰی الْحَقِّ وَ الْاِضْرَارِ عَلٰی الْمُنَافِعِ وَ اسْتِغْثَارِ الْمُعْصِيَةِ وَ اسْتِکْبَارِ الطَّاعَةِ وَ مُبَاهَاةِ الْمُكْثِرِیْنَ وَ الْاِزْرَاءِ بِالْمُقْتَلِیْنَ وَ سُوءِ الْوِلَايَةِ لِمَنْ تَحْتَ اَیْدِیْنَا وَ تَرْکِ الشُّکْرِ لِمَنْ اِصْطَنَعَ الْعَارِفَةَ عِنْدَنَا اَوْ اَنْ نَعْصِدَ ظَالِمًا اَوْ نَخْذُلَ مَلْهُوْفًا اَوْ نَرُوْمَ مَا لَیْسَ لَنَا بِحَقِّ اَوْ نَقُوْلَ فِی الْعِلْمِ بِغَیْرِ عِلْمٍ (صحیفه سجادیه،

دعای هشتم)،

• دعای آن حضرت در پناه‌بردن به خداوند از ناملایمات و اخلاق سوء و کارهای ناپسند: بار خدایا به تو پناه می‌آورم از طغیان آز و تندی خشم و چیرگی حسد و سستی صبر و کمی قناعت و بدی اخلاق و زیاده‌روی در شهوت و پافشاری در عصبیت و پیروی هوا و هوس و مخالفت با هدایت و خواب غفلت و کوشش بیش از اندازه و انتخاب باطل بر حق و پافشاری بر گناه و کوچک شمردن معصیت و بزرگ شمردن طاعت و فخر و مباهات با ثروتمندان و تحقیر تهی‌دستان و کوتاهی در حق زیردستان خود و ناسپاسی نسبت به آن که به ما خوبی کرده، یا آنکه ستمگری را یاری کنیم یا ستم‌دیده‌ای را تنها گذاریم یا آنچه را که حق ما نیست بخواهیم یا از آنچه نمی‌دانیم، دم زنیم.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. «جلوه‌های استکبارستیزی در آموزه‌های صحیفه سجادیه»، تهران: یازدهمین همایش بین‌المللی پژوهش‌های قرآنی، ۱۳۹۷.

روز جهانی قدس

فرهنگ مقاومت در قرآن

پیام: صبر و پایداری در راه حق، آموزه قرآنی است.

سوالات اساسی و چالش‌های ذهنی مخاطب:

- چرا قرآن مقاومت در برابر دشمنان را تنها راه پیروزی و حفظ ایمان معرفی می‌کند با اینکه مقاومت هزینه‌های زیادی ممکن است داشته باشد؟
- چرا مسلمانها همیشه به تبعیت از قرآن بدنبال جنگ و جهاد هستند اما غریبها دنبال صلح و سازش بین انسانها؟

تبیین موضوع و پیام:

در مواجهه با فشارها و حمله‌های دشمن، قرآن کریم راه حل اصلی را مقاومت معرفی می‌کند. نمونه‌های تاریخی مانند مبارزه طالوت با جالوت و تأکید پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله بر استقامت، نشان می‌دهد که مقاومت در برابر دشمنان، تنها راه پیروزی است. قرآن همچنین از سازش با دشمنان به شدت نهی کرده و آن را عامل شکست و نابودی می‌داند. مقاومت نه تنها باعث حفظ ایمان و ارزش‌ها می‌شود، بلکه وعده الهی پیروزی را نیز به همراه دارد.

قرآن کریم تأکید می‌کند که دشمنان، هرچند قدرتمند، شکست‌پذیرند. آیات متعددی مانند «أَصْلُ أَعْمَالِهِمْ» نشان می‌دهد که نقشه‌های دشمنان محکوم به شکست است و توطئه‌هایشان به خودشان بازمی‌گردد. تاریخ نیز گواهی می‌دهد که ابرقدرت‌های گذشته مانند فرعون و قوم عاد، با وجود قدرت ظاهری، نابود شدند. این نشان می‌دهد که پیروی از باطل،

سرانجامی جز شکست ندارد، در حالی که پیروی از حق، پیروزی را تضمین می‌کند.

قرآن وعده می‌دهد که خداوند همراه مؤمنان است و آن‌ها را در مسیر مقاومت یاری می‌کند. آیاتی مانند «إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا» و «فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ» بر این موضوع تأکید دارند. مقاومت، هرچند هزینه‌بردار است، اما سازش با دشمنان هزینه‌های سنگین‌تری دارد و باعث نابودی ارزش‌ها و ایمان می‌شود. در نهایت، قرآن وعده می‌دهد که پیروزی نهایی از آن صالحان و مؤمنان خواهد بود و زمین به ارث آن‌ها خواهد رسید. این وعده الهی، امید و انگیزه لازم برای ادامه راه مقاومت را به مؤمنان می‌دهد.

مستندات:

♦ سوره مبارکه هود / ۱۱۳: فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا

تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

♦ سوره مبارکه محمد / ۳۵: فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلَامِ وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ

وَلَنْ يَتَرَكَمَ أَعْمَالَكُمْ

♦ سوره مبارکه ممتحنه / ۱: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ

تُلْقُونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ

أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي تُسِرُّونَ

إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنْتُمْ وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ

سَوَاءَ السَّبِيلِ

♦ امام صادق (ع): إِنْ اللَّهُ فَوَضَ إِلَى الْمُؤْمِنِ أَمْرَهُ كُلَّهُ، وَلَمْ يَفَوْضَ إِلَيْهِ أَنْ

يَكُونَ ذَلِيلًا، أَمَا تَسْمَعُ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: «وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ...»؟! فَاَلْمُؤْمِنُ يَكُونُ

عَزِيزًا وَلَا يَكُونُ ذَلِيلًا، إِنْ الْمُؤْمِنُ أَعَزَّ مِنَ الْجَبَلِ؛ لِأَنَّ الْجَبَلَ يُسْتَقَلُّ مِنْهُ

بِالْمَعَاوِلِ، وَالْمُؤْمِنُ لَا يُسْتَقَلُّ مِنْ دِينِهِ بِشَيْءٍ. (تهذيب الأحكام، ج ۶، ص ۱۷۹)

• خداوند اختیار همه کارها را به مؤمن داده اما این اختیار را به او نداده

است که ذلیل باشد. مگر نشنیده‌ای که خداوند متعال می‌فرماید: «و

عزّت از آن خداست...»؟ پس، مؤمن عزیز است و ذلیل نیست. مؤمن از

کوه نیرومندتر است؛ زیرا از کوه با ضربات تیشه کم می‌شود، اما با هیچ

وسیله ای از دین مؤمن نمی توان کاست.

♦ پیامبر اکرم ﷺ: شَيْئَتْنِي هُوَ قَبِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ فَقَالَ قَوْلُهُ فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ.. (تفسیر اهل بیت علیهم السلام، ج ۶، ص ۷۹۸)

• پیامبر ﷺ - سوره ی هود مرا پیر کرد. پرسیدند: «کجای سوره ی هود؟» فرمود: «این سخن خداوند متعال: فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ».

♦ امیرالمؤمنین علی (ع) - وَ مِنْ كَلَامٍ لَهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي بَعْضِ أَيَّامِ صَقَيْنَ مَعَاشِرَ الْمُسْلِمِينَ اسْتَشْعِرُوا الْحُسَيْنِيَّةَ وَ تَجَلَّبُوا السَّكِينَةَ وَ عَصُوا عَلَى التَّوَاذِرِ فَإِنَّهُ أَنْبَى لِلْسُّيُوفِ عَنِ الْهَامِ وَ أَكْمَلُوا اللَّأْمَةَ وَ قَلَقُوا السُّيُوفَ فِي أَغْمَادِهَا قَبْلَ سَلِّهَا وَ الْحُطُوفِ الْحَزَرَ وَ اطْعَمُوا الشَّرَرَ وَ نَافَحُوا بِالطَّبِي وَ صَلُّوا السُّيُوفَ بِالْحُطَى وَ اعْلَمُوا أَنَّكُمْ بَعَيْنُ اللَّهِ . (بحار الأنوار، ج ۳۳، ص ۵۵۷)

• امام علی علیهم السلام - خطاب به افسران و سربازان اسلام، در جنگ صقین: ای گروه های مسلمان! جان خود را از ترس از خدا آکنده سازید، و بر تن خویش جامه آرامش و اطمینان بپوشید؛ و دندان برهم فشارید [و مصمم باشید] تا بهتر از شمشیر دشمن مصون مانید. زره و افزارهای جنگ را کامل کنید، شمشیرها را پیش از بیرون کشیدن از غلاف ها در آن ها تکان دهید، خشمگینانه به دشمن بنگرید، از چپ و راست با سرنیزه حمله کنید، با دم شمشیر ضربه وارد آورید، و به هنگام شمشیر زدن دلاورانه پای پیش نهید، و بدانید که خدا به شما نظر دارد.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. صلح میرزایی، سعید، اندیشه ی مقاومت از منظر حضرت آیت الله العظمی سیدعلی خامنه ای (مد ظله العالی)، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۳۹۸.

دفاع و حمایت از فلسطین و جبهه مقاومت

پیام: هر کسی هر جور می تواند باید به مقاومت کمک کند. (مقام معظم رهبری)

سوالات اساسی و چالش های فکری مخاطب:

- در حالی که خود ما و کشورمان در شرایط اقتصادی بسیار بدی به سر می برد چرا باید به فلسطین کمک کرد؟
- مگر نه این است که چراغی که به خانه رواست به مسجد حرام است؟ پس چرا باید به فلسطین کمک و از آنها حمایت کرد؟

تبیین موضوع و پیام محوری:

علاج [مسئله ی فلسطین] چیست؟ علاج عبارت است از ایستادگی و مقاومت شجاعانه. ملت فلسطین و عناصر فلسطینی و سازمان های فلسطینی بایستی با جهاد فداکارانه ی خودشان، عرصه را بر دشمن صهیونیست و بر آمریکا تنگ کنند؛ راهش فقط این است و همه ی دنیای اسلام هم باید به اینها کمک کنند؛ همه ی ملتهای مسلمان باید از فلسطینی ها پشتیبانی کنند و حمایت کنند؛ این علاج است... و ما به عنوان نظام جمهوری اسلامی وظیفه ی خودمان را پشتیبانی از گروه های مبارز فلسطینی می دانیم و هر جور بتوانیم، هر مقدار بتوانیم، با همه ی وجود از آنها پشتیبانی خواهیم کرد؛ این خواست نظام جمهوری اسلامی و خواست ملت ایران است. ان شاء الله آنها تقویت خواهند شد و دشمنشان را به ضعف خواهند کشاند. (بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم) ۱۳۹۸/۱۱/۱۶

امروز وظیفه چیست؟ کمک به مقاومت. هر کسی هر جور می‌تواند باید به مقاومت کمک کند. کمک به مقاومت وظیفه است، کمک به رژیم صهیونیستی جنایت و خیانت است. بعضی از دولت‌های مسلمان متأسفانه این جنایت را مرتکب می‌شوند، [اما] بدانند که ملت‌های مسلمان این را فراموش نخواهند کرد. امروز وظیفه است که دولت‌های مسلمان نگذارند کالا و نفت و سوخت و مانند اینها به رژیم صهیونیستی برسد، همچنان که او نمی‌گذارد آب به مردم غزه برسد؛ این وظیفه‌ی دولت‌های مسلمان است. وظیفه‌ی ملت‌های مسلمان [هم این] است که از دولت‌های خودشان بخواهند هر گونه کمکی [به رژیم صهیونیستی] را قطع کنند، بلکه رابطه‌های خود را قطع کنند؛ اگر قادر نیستند رابطه‌ی خود را به طور دائم قطع کنند، لاقلاً به طور موقت قطع کنند روابط خودشان را، فشار بگذارند روی این عنصر خبیث ظالم خونخوار سفاک.

می‌بینید امروز وجدان دنیا به درد آمده، احساس درد می‌کند. در آمریکا، در کشورهای اروپایی، مردم به خیابان‌ها می‌آیند؛ این شوخی نیست. شخصیت‌های سیاسی در بعضی از این دولت‌ها و کشورها به خاطر کمک دولت‌هایشان استعفا می‌کنند؛ رؤسای دانشگاه‌ها استعفا می‌کنند؛ دانشمندان، افراد سرشناس، انتقاد می‌کنند، اعتراض می‌کنند. وجدان دنیا به درد آمده، در عین حال بعضی‌ها باز همان کمک‌ها را دارند به این رژیم ظالم و سفاک انجام می‌دهند. (۱۴۰۲/۱۰/۰۲) بیانات در دیدار مردم «کرمان» و «خوزستان»

مستندات:

- کمک به جبهه مقاومت مصداق ان تنصروا الله: سورة مبارکه محمد/۷: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ
- کمک به جبهه مقاومت مصداق جهاد با اموال: سورة مبارکه توبه/۴۷: انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالاً وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

♦ امام سجاد علیه السلام: اللَّهُمَّ وَائِمَا مُسْلِمٍ خَلَفَ غَازِيَا أَوْ مُرَابِطًا فِي دَارِهِ، أَوْ تَعَهَّدَ خَالِفِيهِ فِي غَيْبَتِهِ، أَوْ أَعَانَهُ بِطَائِفَةٍ مِنْ مَالِهِ، أَوْ أَمَدَّهُ بِعِتَادٍ، أَوْ سَحَذَهُ عَلَى جِهَادٍ، أَوْ اتَّبَعَهُ فِي وَجْهِهِ دَعْوَةً، أَوْ رَعَى لَهُ مِنْ وَرَائِهِ حُرْمَةً، فَاجْزَ لَهُ مِثْلَ أَجْرِهِ وَزِنًا بِوَزْنٍ وَ مِثْلًا بِمِثْلِ، وَ عَوَّضُهُ مِنْ فِعْلِهِ عَوْضًا حَاضِرًا يَتَعَجَّلُ بِهِ نَفْعَ مَا قَدَّمَ وَ سُرُورَ مَا آتَى بِهِ، إِلَى أَنْ يَنْتَهِيَ بِهِ الْوَقْتُ إِلَى مَا أُجْرِيَتْ لَهُ مِنْ فَضْلِكَ، وَ أَغْدَدْتُ لَهُ مِنْ كِرَامَتِكَ. (صحیفه سجادیه، دعای بیست و هفتم)

• بارخدا یا و هر مسلمانی به وقتی که جنگجو در میدان جنگ است و مرزدار به مرزداری مشغول است به امور خانه آنان رسیدگی کند، یا در نبود او به کفالت خانواده اش برخیزد، یا او را به قسمتی از مال خود یاری دهد، یا او را به سازوبرگ جنگ مدد رساند، یا همت او را به نبرد با دشمن برانگیزد، یا در روی او دعای خیر کند، یا حرمتش را در نبود وی رعایت نماید، به او نیز اجر همان رزمنده را وزن به وزن، و مثل به مثل عنایت کن، و عمل او را پاداشی نقد ببخش که بدون درنگ سود کار خیری را که پیشاپیش فرستاده، و شادی خاطری که نتیجه کار اوست در همین دنیایه چنگ آورد، تا آنکه فرا رسد زمان آن فضل و پاداشی که بر او روا داشته‌ای، و کرامتی که برای او آماده ساخته‌ای.

♦ پیامبر صلی الله علیه و آله: مَنْ أَصْبَحَ لَا يَهْتَمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ مِنْهُمْ وَ مَنْ سَمِعَ رَجُلًا يُنَادِي يَا لَلْمُسْلِمِينَ فَلَمْ يُجِبْهُ فَلَيْسَ بِمُسْلِمٍ. (کافی، ج ۲، ص ۱۶۴)

• هر کس صبح کند و به امور مسلمانان همت نوزد، از آنان نیست و هر کس فریاد کمک خواهی کسی را بشنود و به کمکش نشتابد، مسلمان نیست.

♦ امیرالمومنین علیه السلام: كُنَّا لِلظَّالِمِ خَصْمًا وَلِلْمَظْلُومِ عَوْنًا (نهج البلاغه، نامه ۴۷)

• همواره دشمن [سرسخت] ظالم و یار و مددکار مظلوم باشید.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. فروزان، یونس، کاظمینی، محسن، تجلی مقاومت بررسی اهداف و ثمرات برگزاری روز قدس، تهران: هوپار، ۱۳۹۴.

مسن
وداع با ماه مبارک

وداع با ماه مبارک رمضان

پیام: تثبیت دستاوردهای معنوی رمضان، گامی برای رشد زندگی روحانی

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- آیا زمان نیز تجسمی دارد؟
- وداع با ماه رمضان به چه معناست؟
- آیا انسان می‌تواند با زمان خداحافظی کند؟
- در لحظات وداع با ماه مبارک رمضان، باید به چه چیزهایی فکر کرد و چه خواسته‌ای باید در دل داشت؟

تبیین موضوع و پیام:

وداع با ماه مبارک رمضان، فرصتی است برای بازنگری در دستاوردهای معنوی که در این ماه کسب کرده‌ایم. این ماه با همه عبادات و روزه‌داری، ما را به رشد روحانی نزدیک می‌کند و فرصتی فراهم می‌آورد تا ارتباطمان با خداوند را تقویت کنیم. ماه رمضان به عنوان زمانی برای پالایش نفس و جلب رحمت الهی، همچنان می‌تواند در زندگی مان اثرگذار باشد، به شرطی که پس از پایان آن، تلاش کنیم دستاوردهای معنوی مان را در زندگی روزمره حفظ و تثبیت کنیم.

تثبیت این دستاوردها به همت و اراده‌ای جدی نیاز دارد. در حقیقت، ماه رمضان به عنوان نقطه شروعی برای تغییرات روحانی به حساب می‌آید، اما استمرار در حفظ و گسترش این تغییرات از اهمیت بیشتری

برخوردار است. بدون تلاش مداوم، اثرات این ماه ممکن است از بین برود. از این رو، باید از آموزه‌های رمضان برای تقویت ایمان، تقوا و ارتباط با خداوند بهره ببریم و آن را به بخشی از زندگی روزمره تبدیل کنیم.

در قرآن و روایات آمده است که انسان باید همواره در جستجوی تکامل معنوی باشد و از هر فرصتی برای نزدیکی به خداوند استفاده کند. بنابراین وداع با رمضان نباید به معنای پایان یافتن این تغییرات باشد، بلکه فرصتی است برای تعهد بیشتر به حفظ و رشد این دستاوردها. زمانی که ماه رمضان تمام می‌شود، باید از دستاوردهایی که در این ماه مبارک کسب کرده‌ایم، به عنوان ابزاری برای ادامه رشد روحانی در طول سال استفاده کنیم.

مستندات:

♦ سوره مبارکه حشر / ۱۸: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ
[ملاک؛ خوب ماندن]

♦ سوره مبارکه نجم / ۳۹: وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَى
[مداومت در مسیر؛ رسیدن به نتیجه تلاش‌ها]

♦ سوره مبارکه عنکبوت / ۶۹: وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَكَّ الْخُسَيْنِ

[رشد و تقویت ایمان و همچنین هدایت الهی در استمرار در مسیر معنوی]

♦ سوره مبارکه کهف / ۱۱۰: ... فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا
[موجب رشد و تکامل روحانی در استمرار در اعمال صالح و عبادت خداوند]

♦ پیامبر گرامی اسلام ﷺ: اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْهُ آخِرَ الْعَهْدِ مِنْ صِيَامِنَا إِنِّيَاهُ فَإِنْ جَعَلْتَهُ فَاجْعَلْنِي مَرْحُومًا وَلَا تَجْعَلْنِي مَحْزُومًا (اقبال الاعمال، ج ۱، ص ۴۲۲)؛
• خداوند! این را آخرین روزه‌داری ما در این ماه قرار مده و اگر چنین قرار دادی، مرا آمرزیده قرار بده و محروم مگردان!

♦ امام سجاد (علیه السلام): اللَّهُمَّ... أَخْرِجْنَا مِنْ جُزْجِهِ مِنْ سَيِّئَاتِنَا وَاجْعَلْنَا مِنْ أَسْعَدِ أَهْلِهِ بِهِ وَأَجْزَلِهِمْ قَسْماً فِيهِ وَأَوْفَرِهِمْ حَطّاً مِنْهُ (صحیفه سجادیه، دعای ۴۵)؛

• خدایا!... با خارج شدنش، ما را از گناهانمان خارج کن و ما را از خوشبخت‌ترین اهل این ماه به آن و پرنسیب‌ترین آنان در آن و بهره‌مندترین ایشان از آن، قرار ده.

♦ امام صادق (علیه السلام): تَقُولُ فِي وَدَاعِ شَهْرِ رَمَضَانَ اللَّهُمَّ إِنَّكَ قُلْتَ فِي كِتَابِكَ الْمُتَنَزَّلِ عَلَى نَبِيِّكَ الْمُرْسَلِ وَقَوْلُكَ الْحَقُّ «شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ» وَهَذَا شَهْرُ رَمَضَانَ قَدْ أَنْصَرَمَ فَاسْأَلُكَ بِوَجْهِكَ الْكَرِيمِ وَكَلِمَاتِكَ الثَّامَاتِ إِنْ كَانَ بَقِيَ عَلَيَّ ذَنْبٌ لَمْ تَغْفِرْهُ لِي وَتَرِيدُ أَنْ تُحَاسِبَنِي بِهِ أَوْ تُعَذِّبَنِي عَلَيْهِ أَوْ تُقَايِسَنِي بِهِ أَنْ يَطْلُعَ فَجْرُ هَذِهِ اللَّيْلَةِ أَوْ يَنْصَرِمَ هَذَا الشَّهْرُ إِلَّا وَقَدْ غَفَرْتُهُ لِي يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ (کافی، ج ۴، ص ۱۶۵)

• در وداع ماه رمضان می‌گوییم: خدایا تو در کتاب مُنَزَّل بر پیامبر مرسلت فرموده‌ای و گفته تو حق است: «و آن ایام که روزه داشتنش بر شما واجب شده، ماه رمضان است که قرآن به‌عنوان راهنما برای مردم و به‌صورت آیات بینات از هدایت و جداسازی حق از باطل نازل شده است» و این ماه رمضان است که سپری گشته است، پس تو را به حرمت ذات کریمت و کلمات کاملت (مخلوق کامل) مسئلت می‌کنم که اگر گناهی بر ذمه‌ام باقی‌مانده باشد که آن را بر من نیامرزیده باشی و بخواهی که مرا به علت ارتکاب آن مورد محاسبه قرار دهی، یا مرا برای آن عذاب فرمایی، یا به تحمل درد و رنج گرفتار سازی، از تو می‌خواهم که پیش از طلوع فجر این شب و سپری‌شده این ماه آن گناه را بر من ببخشی، ای مهربان‌ترین مهربانان.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. گروه تحقیق و تألیف انتشارات خادم الرضا ۸، رم‌توشه رمضان، قم: انتشارات خادم الرضا

۱۳۹۷، ۸.

۲. صفایی حائری، علی، بهار رویش، قم: انتشارات لیلہ القدر، ۱۳۹۱.

رسیدگی به فقرا و نیازمندان در نگرش قرآن

پیام: رسیدگی به نیازمندان؛ وظیفه‌ای همگانی و نشانه‌ای از ایمان

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- آیا کمک به فقرا باعث وابستگی و تنبلی آن‌ها نمی‌شود؟
- چگونه می‌توان در کنار حمایت از نیازمندان، آن‌ها را به کار و استقلال تشویق کرد؟
- قرآن کریم چه آموزه‌هایی درباره رسیدگی به نیازمندان ارائه داده است و چگونه می‌توان این تعالیم را در زندگی عملی کرد؟

تبیین موضوع و پیام:

احسان و نیکوکاری در قرآن مفهومی بنیادین است که نه تنها به دست‌گیری از نیازمندان اشاره دارد بلکه به عنوان راهی برای رشد معنوی و تقرب به خداوند مطرح می‌شود. قرآن تأکید دارد که کمک به فقرا و مستمندان از وظایف دینی است و انجام آن‌ها، نه تنها برای رفع فقر و برقراری عدالت اجتماعی بلکه برای تکامل روحی و معنوی فرد ضروری است. مقام معظم رهبری نیز در بیاناتی می‌فرماید که پول و ثروت دنیا وسیله‌ای برای رسیدن به مقامات عالی بشری و معنوی است. ایشان تأکید دارند که با استفاده از ثروت می‌توان زندگی انسان‌ها را بهبود بخشید، تبعیض را برطرف کرد و فقرا و ضعفا را از فقر نجات داد. در این راستا، احسان به فقرا و کمک به مستمندان همچون یک وسیله برای رسیدن به اهداف انسانی و معنوی به شمار می‌آید.

قرآن، انفاق و زکات را به عنوان حقوق معین برای نیازمندان معرفی می‌کند که باید به آن پایبند بود و از آن برای برقراری عدالت در جامعه استفاده کرد. همچنین، اطعام مساکین و توجه به اقشار ضعیف از توصیه‌های مهم قرآن برای تحقق نیکوکاری است. مقام معظم رهبری نیز به این نکته اشاره می‌کنند که باید از آنچه خداوند به انسان داده است، در جهت خدمت به دیگران و رسیدن به آخرت استفاده کرد. ایشان می‌فرمایند که آنچه در اختیار انسان است، باید برای هدفی بالاتر و خدمت به خلق خدا مصرف شود.

در نهایت، قرآن و آموزه‌های رهبری به ما یادآوری می‌کنند که احسان و نیکوکاری باید با نیت خالص و برای خداوند انجام شود تا اثرات واقعی خود را در دنیا و آخرت به جای بگذارد. قرآن می‌فرماید که این اعمال نه تنها باعث محبوبیت انسان نزد خداوند می‌شود بلکه به رشد معنوی فرد نیز می‌انجامد. مقام معظم رهبری نیز تأکید دارند که با استفاده از ثروت و منابع دنیوی می‌توان به تکامل معنوی رسید و در این مسیر، فرد باید هم سهم خود را در دنیا داشته باشد و هم برای دیگران نیکوکاری کند. (مقام معظم رهبری، سخنرانی تلویزیونی در پایان محفل انس با قرآن کریم، ۱۳۹۹/۰۷/۰۲)

مستندات:

♦ سوره مبارکه قصص / ۷۷: وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنَ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفُسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ

♦ سوره مبارکه بقره / ۱۹۵: وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

♦ سوره مبارکه ماعون / ۳۱: أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ * فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ * وَلَا يُحِضُّ عَلَىٰ طَعَامِ الْمُسْكِينِ

♦ سوره مبارکه بقره / ۳: الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

♦ امیرالمؤمنین علی علیه السلام: فَسَنُآتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَلْيَصِلْ بِهِ إِلَى الْقَرَابَةِ وَلْيُحْسِنْ مِنْهُ الصِّيَافَةَ وَلْيُفِكَ بِهِ الْأَسِيرَ وَالْعَانِي وَلْيُعْطِ مِنْهُ الْفَقِيرَ وَالْعَارِمَ وَلْيَضْرِبْ نَفْسَهُ

عَلَى الْحُقُوقِ وَالْتَوَائِبِ اِئْتِغَاءِ الثَّوَابِ فَإِنَّ فَوْزاً بِهَذِهِ الْخِصَالِ شَرَفٌ مَكَارِمِ الدُّنْيَا وَدَرْكٌ فَصَائِلِ الْآخِرَةِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ (نهج البلاغه، خطبه ۱۴۳)؛

• کسی که خدا به او مال و خواسته‌ای ارزانی داشته، باید که به خویشاوندان برساند و مهمانی‌های نیکو دهد و اسیران و گرفتاران را از بند برهاند و به فقیران و وامداران چیزی عطا کند؛ تا ثوابی حاصل کند، خود شکیبایی ورزد و حقوقی را که به گردن دارد، ادا نماید و با سختی‌ها بسازد. دست یافتن به این خصلت‌ها، در دنیا سبب شرف و بزرگی و درک فضایل آخرت شود؛ اگر خدا بخواهد.

«أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالْإِيمَانِ فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ وَلَا يَحْضُ عَلَى طَعَامِ الْمُسْكِينِ»؛ یکی از نشانه‌های تکذیب دین این است که انسان در مقابل فقر فقیران و محرومان بی تفاوت باشد و احساس مسئولیت نکند. در ماه رمضان، به برکت روزه، طعم گرسنگی و تشنگی و نرسیدن به آنچه اشتباهی نفس انسان است را درک کردیم و چشیدیم. این باید ما را به احساس مسئولیتی که اسلام در قبال مسأله مهم فقر و فقیر از یکایک مسلمانان خواسته است و بر دوش آنان وظیفه نهاده است، نزدیک کند. (مقام معظم رهبری، بیانات در خطبه‌های نماز عید فطر، ۱۳۸۱/۹/۱۵)

♦ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام): حَصِّنُوا أَمْوَالَكُمْ بِالزَّكَاةِ (نهج البلاغه، حکمت ۱۴۶)؛
• اموال خویش را با دادن زکات حفظ کنید.

از جمله چیزهایی که مردم را به بهشت نزدیک می‌کند، بهبود معیشت مردم است؛ گَادَ الْفَقْرُ أَنْ يَكُونَ كُفْرًا. جامعه‌ای که در آن فقر باشد، بیکاری باشد، مشکلات معیشتی غیرقابل حل وجود داشته باشد، اختلاف طبقاتی باشد، تبعیض باشد، شکاف طبقاتی باشد، حالت آرامش ایمانی پیدا نمی‌کند. فقر، انسان‌ها را به فساد می‌کشاند، به کفر می‌کشاند؛ فقر را باید ریشه‌کن کرد. (مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار مردم استان ایلام در سالروز ولادت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام)، ۱۳۹۳/۲/۲۳)

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. احمدی خواه، علی، فقر و غنا از دیدگاه روایات، قم: انتشارات کتاب جمکران، ۱۳۸۹.
۲. دانش‌پور، سیدعلی، چرا و چگونه وقف کنیم؟، قم: چاپ و انتشارات سازمان اوقاف و امور خیریه، ۱۳۸۸.

